

Навчально-методичний центр цивільного захисту та безпеки
життєдіяльності Одеської області

РЕКОМЕНДАЦІЇ
здобувачам освіти,
педагогічним працівникам, батькам

ПРАВИЛА ПОВЕДІНКИ та ПОРЯДОК ДІЙ
під час **ВОЄННОГО СТАНУ**

Укладачі:

Світлана ВАСИЛЬЧЕНКО, завідувач обласного методичного кабінету (безпеки життєдіяльності населення) НМЦ БЖД населення Одеської області

Ірина СЕРГЕЇ, методист обласного методичного кабінету (безпеки життєдіяльності населення) НМЦ БЖД населення Одеської області

Рецензенти:

Сергій МАСЛЯНКО, начальник управління організації заходів цивільного захисту Головного управління ДСНС України в Одеській області

Олександр КОРОЗА, заступник начальника НМЦ ЦЗ та БЖД Одеської області (з навчально-виробничої роботи)

В цих рекомендаціях ми зібрали найголовнішу інформацію про надзвичайні ситуації, в тому числі, воєнного стану які можуть статися з кожним з нас, незалежно від віку та місця проживання.

Ми пропонуємо алгоритми дій у разі надзвичайних ситуацій у закладі освіти. Це – досвід закордонних фахівців, адаптований для України. Також рекомендації фахівців Державної служби України з надзвичайних ситуацій, фахівців із безпеки щодо дій у разі різних надзвичайних ситуацій.

Ці рекомендації допоможуть дітям, батькам, педагогічним працівникам бути більш підготовленими до надзвичайних ситуацій воєнного стану.

В рекомендаціях використано інформаційно-просвітницькі матеріали:
Міністерства освіти України
Міністерства внутрішніх справ України
Міністерства культури та інформаційної політики
Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій
Державної служби з надзвичайних ситуацій України
Офісу Добросочесності НАЗК і центру протидії дезінформації при РНБО України
Офіційні попереджувальні знаки Джерело: <https://stopmina.com/>
Громадської мережі "ЕЛЕОС-Україна
Організації з безпеки і співробітництва в Європі (Місія ОБСЄ в Європі))
Уповноваженого президента України з прав дитини - дитячий омбудсмен
України Дар'я Герасимчук
Освітнього омбудсмена
UNICEF Ukraine
чат-боту у телеграмі «Дитина не сама»

ЗМІСТ

1. ВСТУП

I. Рекомендації учням середньої та старшої школи

§ Алгоритм поведінки в кризовій ситуації - 5

§ Підготуйтеся до евакуації - 6

§ Що робити, якщо лунає сигнал повітряної тривоги - 7

§ Дії у разі виявлення підозрілого (невідомого) предмету - 9

§ Дії у випадку хімічної загрози - 11

§ Дії у випадку виявлення розливу ртуті - 12

§ Дії у випадку радіаційної загрози - 13

§ Як вижити під час надзвичайної ситуації та під час війни (легко про серйозне) - 15

II. Вихованцям закладів дошкільної освіти

§ Що робити дітям, коли звучить сирена (пояснення у віршах) - 16

§ Поради від захисника України (інформаційний комікс для дітей у воєнний час) - 19

III. Рекомендації педагогічним працівникам, батькам

§ Як діяти за сигналом «Увага всім» - 28

§ Як діяти, якщо заклад освіти заміновано - 30

§ Укриття у закладі освіти - 31

§ Рекомендації щодо організації укриття в об'єктах фонду захисних споруд

ЦЗ персоналу та дітей (учнів, студентів) закладів освіти - 34

§ Виявлення підозрілого предмету - 42

§ Рекомендації щодо дій у разі небезпеки під час освітнього процесу - 45

§ Учням і студентам щодо запобігання терористичних ситуацій - 48

§ Як підготувати дітей до НС, зокрема до війни - 49

§ «Валіза безпеки» - 51

§ Як говорити з дітьми про повітряну тривогу і війну - 53

§ Як говорити з дітьми про офлайн-поведінку під час війни - 55

§ Дії населення у разі хімічної загрози - 58

§ Дії населення у разі радіаційної небезпеки - 62

§ Як уберегти дітей від мін та вибухівки - 64

§ Як допомогти дитині пережити стрес через війну - 68

§ Як не втратити зв'язок у випадку НС або війни - 68

§ Домедична допомога - 69

§ Додатки - 70

§ Діяльність з питань дошкільної освіти на період дії правового режиму воєнного стану - 81

§ Нормативно-правова база в умовах війни. Перелік сайтів та інформаційних ресурсів для педагогічних працівників і батьків - 89

Чи знає кожен із нас, як діяти у разі надзвичайної ситуації? Чи знаєте ви правила, які можуть зберегти ваше життя, життя дошкільнят, учнів, студентів та співробітників, рідних і близьких? Чи не розгубитеся ви у разі надзвичайної ситуації, знаючи правила поведінки у НС.

Саме від умінь та навичок учасників освітнього процесу залежить їхнє життя та здоров'я, а також тих людей, котрі в цей час знаходяться поруч.

Уміння наших дітей зберегти власне життя та захистити себе в надзвичайній (екстремальній) ситуації завжди була актуальним та в період воєнного стану — життєвонеобхідне.

Саме в період перебування в закладі освіти, діти повинні засвоїти елементарні знання з безпеки життєдіяльності з урахуванням вікових потреб дитини.

Уміння правильно оцінити ситуацію та обрати порядок дій є дуже важливим для кожної людини, а особливо – для працівників закладів освіти. Адже саме вони та їхні дії можуть врятувати як здобувачів освіти, так і самих працівників.

Вибух, воєнне вторгнення, воєнний стан – це ситуації, про які зазвичай важко говорити з дітьми. *Однак пояснювати дітям, що робити, коли це вже сталося, – пізно.*

Найкращий спосіб вберегти наших дітей – це завчасна поінформованість та навчання правилам щодо дій у різних надзвичайних ситуаціях, в тому числі і під час воєнного стану.

I. РЕКОМЕНДАЦІЇ УЧНЯМ СЕРЕДЬОГО ТА СТАРШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

АЛГОРИТМ ПОВЕДІНКИ В КРИЗОВІЙ (НАДЗВИЧАЙНІЙ) СИТУАЦІЇ

Перше, що вам треба зробити, – домовитися з членами вашої сім'ї, якою буде ваша стратегія у випадку надзвичайної ситуації.

Можливі стратегії включають:

- ➔ залишатися в місті
- ➔ виїхати в село (на дачу тощо)
- ➔ виїхати до родичів чи друзів в інший регіон, завчасно домовившись
- ➔ виїхати в інший регіон, не маючи там знайомих.

Обговори найгірші можливі надзвичайні ситуації з членами вашої родини

- § визначте надзвичайні ситуації, які можуть статися
- § обговоріть поведінку у випадку кожної з можливих ситуацій
- § кожен член родини повинен знати найбезпечніші місця в оселі, де можна сховатися подалі від вікон, куди бігти, а коли ховатися вдома, навпаки небезпечно
- § обговоріть план дій на випадок, якщо усі члени родини опинилися у різних локаціях під час надзвичайної ситуації
- § обговоріть, яким чином ти потурбуєшся про інших дітей, членів родини похилого віку або людей з обмеженими можливостями
- § оберіть місце зустрічі на випадок, якщо усі члени вашої родини опинилися в різних локаціях під час надзвичайної ситуації, а також на випадок, коли необхідно терміново покинути оселю

§ визнач два місця зустрічі для вашої родини, одне місце просто неба, а інше – в оселі надійної людини

- у нас виписані телефони служб – швидка, пожежна
- телефони знайомих, кому можна зателефонувати
- знаєте своє ім'я-прізвище, адресу, імена батьків, де записано номер телефону
- можливо, робимо браслет з номером телефону батьків

§ вивчи або запиши номери телефонів родичів та знайомих, яким довіряють батьки, запам'ятай адреси їх проживання

§ переконайся, що тобі відомі місця зустрічі близьких тобі людей та їхні номери телефонів

§ заздалегідь знайди захисні споруди цивільного захисту, у яких ти зможеш сховатися.

§ подумай, яким чином потурбуєшся про домашніх тварин.

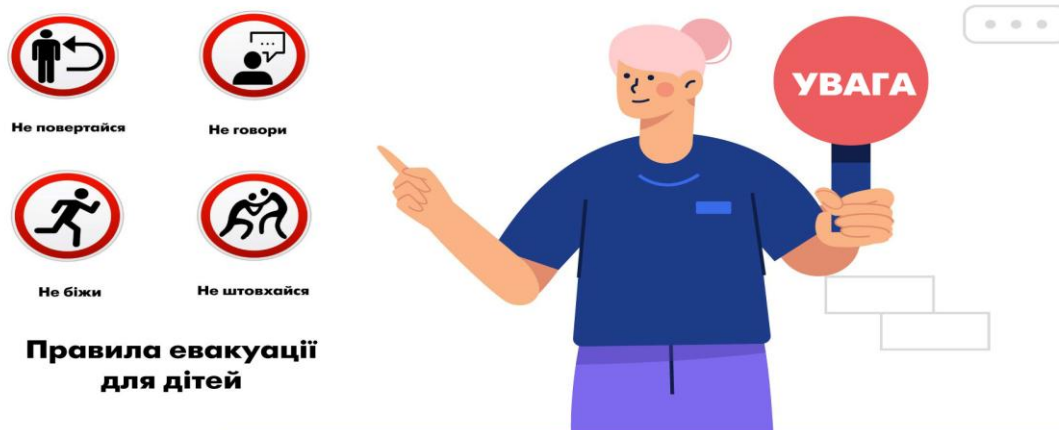
4. ПІДГОТУЙТЕСЯ ДО ЕВАКУАЦІЇ

Евакуація з будівлі необхідна не лише під час пожежі, а й інших надзвичайних ситуацій, під час дії воєнного стану, якщо будівля закладу освіти є небезпечною для учасників освітнього процесу та персоналу, які там перебувають.

ВАШІ ДІЇ ПІД ЧАС ЕВАКУАЦІЇ:

- ➔ НЕ говори – щоб чути вчителя
- ➔ НЕ біжи – щоб не постраждати
- ➔ НЕ штовхайся – щоб не постраждали інші
- ➔ НЕ повертайся – щоб залишатися в безпеці

Дії учасників освітнього процесу в разі надзвичайних ситуацій

§ Учнів також просять дотримуватися всіх вказівок педагогів та, у разі потреби, на прохання дорослих, допомогти іншим дітям евакуюватися. При прибутті до безпечної зони, не розходитися і залишатися разом із класом.

§ Не користуйся ліфтом під тривоги та евакуації

5. ЩО РОБИТИ, ЯКЩО ЛУНАЄ СИГНАЛ ПОВІТРЯНОЇ ТРИВОГИ СИГНАЛ “УВАГА ВСІМ”

▲ «Сирени – це попередження» про небезпеку

Якщо ви почули гудки сирен, переривчасті гудки підприємств або звуки гучномовця, що тривають протягом декількох хвилин, це означає попереджувальний сигнал «Увага всім».

Про алгоритм дій неодноразово повідомляли в Державній службі надзвичайних ситуацій України, він такий:

▲ Перш ніж бігти в укриття після того, як почули сигнал «Увага всім!», треба дізнатися, що саме сталося

▲ увімкніть телебачення або радіо. Відтак, увімкніть радіо, телебачення або відкрийте офіційні сайти місцевої влади. Інформація звучатиме через офіційні канали протягом 5 хвилин після звучання сирен; Не панікуйте і дотримуйтеся рекомендацій!

▲ зосередьтесь, прослухайте повідомлення та виконуйте почуті інструкції. Залишайте теле- радіоканали увімкненими. З них може надходити подальша інформація

▲ зазвичай під час тривоги на офіційних каналах звучить інформація від місцевої влади про повітряну тривогу, під час якої треба взяти запас харчів, води та прямувати до найближчого укриття

▲ повідомте про почуте сусідам чи знайомим, за необхідності надайте їм допомогу

▲ у разі виникнення надзвичайної ситуації телефонуйте 101!

⚠ в Україні працює мобільний застосунок «Повітряна тривога», який сповіщає про небезпеку у вашому регіоні. Його можна завантажити у Google Play Market та AppStore.

⚠ ЯКЩО ВИ ЗНАХОДИТЕСЬ ВДОМА, ДІЙТЕ ЗА ЧІТКИМ АЛГОРИТМОМ ВСТАНОВЛЕНИМ БАТЬКАМИ!

У ЗАКЛАДІ ОСВІТИ, ВИ ПОВИННІ ЧІТКО ВИКОНУВАТИ ВКАЗІВКИ ПЕДАГОГІВ, ЩОДО ПОДАЛЬШИХ ДІЙ У НАДЗВИЧАЙНІЙ СИТУАЦІЇ.

СИРЕНА: Для того, щоб сповістити людей про небезпеку, лунають сигнали – вони спеціально дуже гучні, щоб усі почули та відреагували (спробуй сам видати найгучніший та найнеприємніший звук).

- Сирена зі звуком, що підвищується і знижується = ракетний обстріл
- Меблі рухаються, відчуття корабельної хитавиці = землетрус
- Запах гару та раптове відчуття тепла = пожежа десь у будинку

Як діяти, почувши сигнал тривоги

У БУДІВЛІ

- Зайти в укриття (спеціальне укриття, підвал, паркінг)
- Якщо укриття немає, спуститися на перший поверх, сісти на підлогу, триматися подалі від вікон

У КВАРТИРІ

- Якщо **НЕМАЄ** можливості переміститись в укриття
- Знайти приміщення без вікон
- Сісти на підлогу по можливості біля несучої стіни

НІ В ЯКОМУ РАЗІ НЕ ПЕРЕБУВАТИ БІЛЯ ВІКОН

ПІД ЧАС РУХУ

- Зупинитись на узбіччі
- Вийти з машини
- Зайти в найближчу будівлю і діяти за рекомендаціями «У будівлі»

Якщо немає можливості зайти в будівлю чи укриття:

- Відійти від машини
- Лягти на землю біля бордюру, бетонних блоків (якщо є поруч) і закрити голову руками

НА ВУЛИЦІ

- Зайти в найближче укриття чи будівлю і діяти за рекомендаціями «У будівлі»

Якщо такої можливості немає:

- Триматись подалі від магазинів з вітринами
- Лягти на землю біля бордюру, бетонних блоків чи скористатися будь-яким іншим природним укриттям (канави, тощо)
- Закрити голову руками

У ПОТЯЗІ

Пригнутися нижче рівня вікон і закрити голову руками

unicef

Українська ІТ-компанія Filancy Marketing на своєму каналі в YouTube презентувала анімацію для дітей проте, навіщо потрібна сирена і як діяти під час обстрілів і що взяти з собою в укриття.

ДІЇ У РАЗІ ВІЯВЛЕННЯ ПІДОЗРІЛОГО (НЕВІДОМОГО) ПРЕДМЕТУ

Те, як діяти, якщо хтось помітив підозрілий предмет, описано в пам'ятці ОБСЄ і ДСНС України.

⚠ по можливості ПОПЕРЕДИТИ про знахідку дорослих і людей, що знаходяться неподалік

⚠ швидко відвести на безпечну відстань (до 100 метрів) інших людей

⚠ у разі залишення підозрілого предмету невідомою особою, свідком якої ви стали, ЗАПАМ'ЯТАЙТЕ її зовнішність, одяг, номерні знаки авто

⚠ позначте місцезнаходження предмета, по можливості огородити його (гілками, мотузками, дошками, матерією тощо)

⚠ НЕГАЙНО ПОВІДОМТЕ оперативні служби, надавши інформацію про характерні ознаки предмета (місце його знаходження, час виявлення)

⚠ НЕ ДОПУСКАЙТЕ до небезпечної зони інших людей, та знаходьтеся подалі від виявленого предмету або за будь-яким захисним укриттям, обов'язково дочекайтесь представників поліції або ДСНС України

ОСНОВНІ ОЗНАКИ, ЩО ВКАЗУЮТЬ НА МОЖЛИВУ НАЛЕЖНІСТЬ ПІДОЗРІЛОГО ПРЕДМЕТА ДО ВИБУХОНЕБЕЗПЕЧНОГО ПРЕДМЕТУ

⚠ залишені без нагляду валізи, пакунки, коробки, навіть дитячі іграшки

⚠ зовнішня схожість на боєприпаси та піротехнічні вироби

⚠ наявність на предметі розтяжок, дротів, мотузок тощо

⚠ наявність підозрілих звуків, що лунають від предмета (цокання годинника, інші підозрілі звуки тощо)

⚠ характерний запах гасу, бензину, хімічних матеріалів

Звертаємо вашу УВАГУ на те, що спеціально встановлені вибухові пристрої (міні-пастки), замасковані (вмонтовані) в дитячі іграшки, коробки з-під цукерок, пластик, пачки цигарок, запальнички, «забуті» або , смартфони тощо з землі підбирати не можна!

⚠ НЕ БЕРІТЬ ДО РУК НЕЗНАЙОМИЙ ВАМ ПРЕДМЕТ, НЕ ВДАРЯЙТЕ ПО НЬОМУ, НЕ РОЗПАЛЮЙТЕ ПОРЯД БАГАТТЯ ТА НЕ КИДАЙТЕ ДО НЬОГО ЗНАЙДЕНИЙ НЕВІДОМИЙ ПРЕДМЕТ, НЕ ПРИНОСЬТЕ ДО ДОДОМУ, У ДВІР, ДО ШКОЛИ

⚠ НІКОЛИ НЕ ЧІПАЙТЕ ТА НЕ ЗСУВАЙТЕ З МІСЦЯ ВИБУХОНЕБЕЗПЕЧНІ ПРЕДМЕТИ!!!

Необхідно негайно повідомити поліцію, службу з надзвичайних ситуацій за номером 101 або дорослих

БУДЬ ОБЕРЕЖНИМ! НЕБЕЗПЕЧНІ ЗНАХІДКИ!

ТВОЇ ДІЇ У РАЗІ ВІЯВЛЕННЯ ВИБУХОНЕБЕЗПЕЧНИХ ПРЕДМЕТІВ

ДЕРЖАВНА СЛУЖБА УКРАЇНИ
З НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ

Телефон служби порятунку 101

<http://www.mns.gov.ua/>

ПРАВИЛА ПОВЕДІНКИ ПРИ ВІЯВЛЕННІ ВИБУХОНЕБЕЗПЕЧНИХ ПРЕДМЕТІВ

НЕ ТОРКАТИСЯ
ВИБУХОНЕБЕЗПЕЧНОГО
ПРЕДМЕТУ

НЕГАЙНО ПРОІНФОРМУВАТИ
ПРО ЗНАХІДКУ
В СЛУЖБУ ПОРЯТУНКУ
ЗА ТЕЛ. 101

НЕ ПЕРЕСУВАТИ,
НЕ ПІДНІМАТИ
НЕБЕЗПЕЧНІ ПРЕДМЕТИ

ПРИ МОЖЛИВОСТІ ОГОРОДИТИ
НЕБЕЗПЕЧНЕ МІСЦЕ АБО
ВСТАНОВИТИ
ПОПЕРЕДЖУВАЛЬНІ ЗНАКИ

НЕ НАГРІВАТИ, НЕ НАКРИВАТИ
ВИБУХОНЕБЕЗПЕЧНІ
ПРЕДМЕТИ

СПОВІСТИТИ ОТОЧУЮЧИХ
ПРО НЕБЕЗПЕКУ

ПРИПИНИТИ БУДЬ-ЯКІ
РОБОТИ БІЛЯ
ВИБУХОНЕБЕЗПЕЧНОГО
ПРЕДМЕТУ

НЕ ДОПУСКАТИ СТОРОННІХ
ОСІБ В НЕБЕЗПЕЧНИЙ
РАЙОН

6. ДІЇ У ВИПАДКУ ХІМІЧНОЇ ЗАГРОЗИ

- ➔ залиш зону зараження якнайшвидше
- ➔ прямуй перпендикулярно напрямку вітру (вітер має дутим збоку) та обходь низини
- ➔ захисти дихальні шляхи, прикривши ніс та рот ватяно-марлевою пов'язкою, медичною маскою, вологим рушником або хустинкою. Використовуй респіратор, якщо він у тебе є
- ➔ захисти шкіру – одягни водонепроникний одяг та взуття

- ➔ закрій всі вікна і двері
- ➔ не покидай приміщення без потреби

Заходи безпеки

Якщо ви потрапили в зону розповсюдження **аміаку**, надіньте пов'язку, змочену у слабкому розчині лимонної чи оцтової кислоти.

Проведіть герметизацію квартири: зачиніть вікна, кватирки, двері.

Вимкніть всі прилади, вентилятори, системи обігріву та охолодження, перекрийте газ.

Аміак удвічі легший за повітря, тому швидко піднімається угору і може потрапляти в приміщення на останніх поверхах будинків.

Хлор – отруйний газ жовтувато-зеленого кольору. Має різкий подразнюючий запах. Хлор важчий за повітря. У разі витoku накопичується у низинних ділянках місцевості, підвалах і на нижніх поверхах будівель.

Заходи безпеки

Надіньте пов'язку, змочену 2% розчином харчової соди або просто водою. Проведіть герметизацію квартири. Вимкніть всі електроприлади. Виходьте з зони забруднення у напрямку, перпендикулярному руху вітру. Найбільш безпечні місця - верхні поверхи високих будівель.

7. ДІЇ У ВИПАДКУ РОЗЛИВУ РТУТІ

Якщо у приміщенні розбито ртутного градусника (термометра):

- ❑ виведіть з приміщення всіх людей, у першу чергу дітей, інвалідів, людей похилого віку
- ❑ відчиніть настіж усі вікна у приміщенні
- ❑ максимально ізолюйте від людей забруднене приміщення, щільно зачиніть всі двері
- ❑ захистіть органи дихання хоча б вологою марлевою пов'язкою
- ❑ негайно починайте збирати ртуть: збирайте спринцівкою великі кульки і відразу скидайте їх у скляну банку з розчином (2 г перманганату калію на 1 літр води), більш дрібні кульки збирайте щіточкою на папір і теж скидайте в банку. Банку щільно закрийте кришкою. Використання пилососу для збирання ртуті - забороняється.
- ❑ вимийте забруднені місця мильно-содовим розчином (400 грамів мила і 500 грамів кальцинованої соди на 10 літрів води) або розчином перманганату калію (20 грамів на 10 літрів води)
- ❑ зачиніть приміщення після обробки так, щоб не було сполучення з іншими приміщеннями і провітрюйте протягом трьох діб;
- ❑ утримуйте в приміщенні, по можливості, температуру не нижче 18-20°C для скорочення термінів обробки протягом проведення всіх робіт.

НАЙКРАЩЕ, при розливі ртуті, ПОВІДОМИТИ РЯТУВАЛЬНИКІВ за телефоном 101!

8. ДІЇ У ВИПАДКУ РАДІАЦІЙНОЇ ЗАГРОЗИ

Якщо у Вашій місцевості трапиться радіаційна надзвичайна ситуація, вам необхідно залишатися в приміщенні або негайно зайти до нього, якщо ви перебуваєте на вулиці.

Це найбезпечніша дія, яку ви можете зробити.

⚠ у разі оголошення небезпечного стану не панікуйте, слухайте повідомлення. Дізнайтеся про час та місце збору мешканців для евакуації

⚠ попередьте сусідів, надайте допомогу людям з інвалідністю, дітям та людям похилого віку

⚠ зменшіть проникнення радіаційних речовин у помешкання: щільно зачиніть вікна та двері, щілини заклейте

Підготуйтеся до можливої евакуації:

⚠ запакуйте в герметичні пакети й складіть до валізи документи, цінності та гроші, предмети першої потреби, ліки, мінімум білизни та одягу, запас консервованих продуктів на 2-3 доби, питну воду

⚠ підготуйте найпростіші засоби санітарного оброблення (мильний розчин для оброблення рук)

Перед виходом з приміщення від'єднайте всі споживачі електричного струму від електромережі, вимкніть газ і воду.

Що робити, коли радіаційна небезпека виникла раптово

⚠ негайно укрийтеся в будинку. Стіни дерев'яного будинку послаблюють іонізувальне випромінювання вдвічі, цегляного – у 10 разів. Заглиблені укриття (підвали) з покриттям із дерева – у 7 разів, із цегли або бетону – у 40-100 разів

⚠ заберіть всередину домашніх тварин

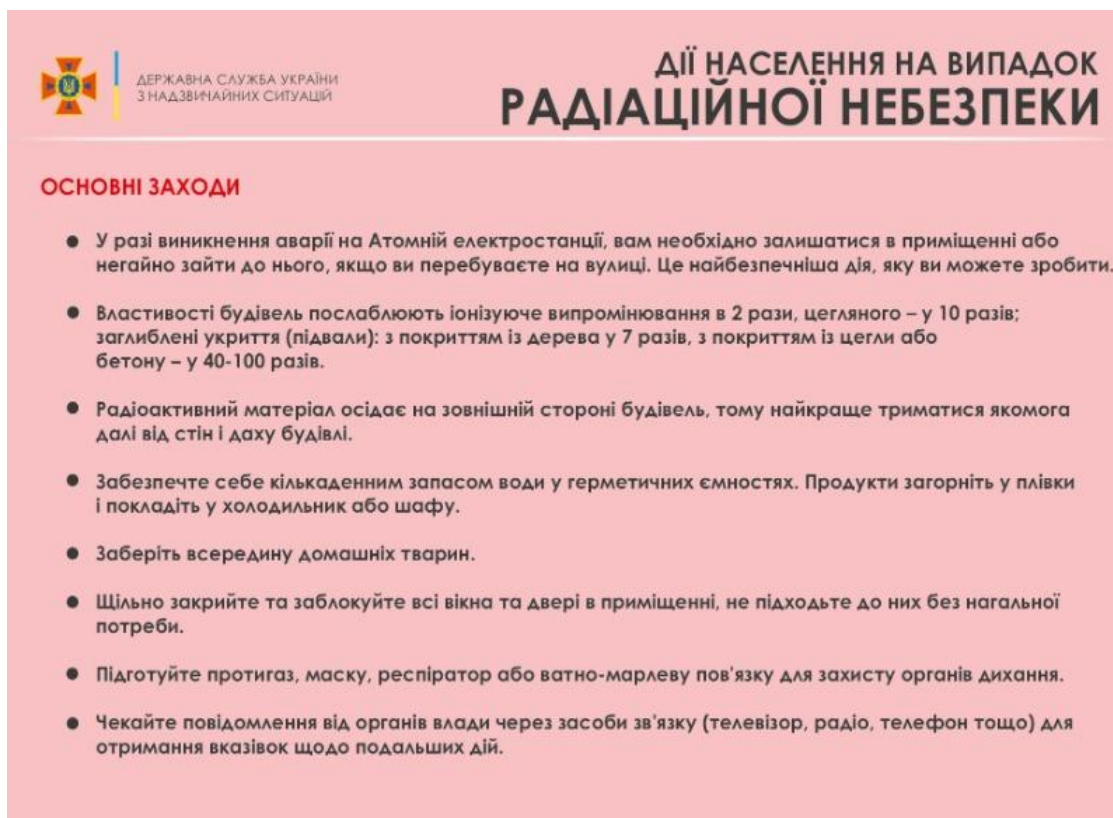
⚠ підготуйте маску, респіратор або ватяно-марлеву пов'язку для захисту органів дихання

⚠ уникайте паніки, відстежуйте повідомлення органів влади.

⚠ зменшіть можливість проникнення радіаційних речовин до приміщення (див. пункт вище).

За можливості негайно залиште зону радіоактивного забруднення

⚠ перед виходом з будинку вимкніть джерела електро-, водо- і газопостачання, візьміть підготовлені речі, одягніть протигаз (респіратор, ватно-марлеву пов'язку), верхній одяг (плащ, пальто, накидку), гумові чоботи, рукавички.

 ДЕРЖАВНА СЛУЖБА УКРАЇНИ
З НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ

ДІЇ НАСЕЛЕННЯ НА ВИПАДОК РАДІАЦІЙНОЇ НЕБЕЗПЕКИ

ОСНОВНІ ЗАХОДИ

- У разі виникнення аварії на Атомній електростанції, вам необхідно залишатися в приміщенні або негайно зайти до нього, якщо ви перебуваєте на вулиці. Це найбезпечніша дія, яку ви можете зробити.
- Властивості будівель послаблюють іонізуюче випромінювання в 2 рази, цегляного – у 10 разів; заглиблені укриття (підвали): з покриттям із дерева у 7 разів, з покриттям із цегли або бетону – у 40-100 разів.
- Радіоактивний матеріал осідає на зовнішній стороні будівель, тому найкраще триматися якомога далі від стін і даху будівлі.
- Забезпечте себе кількадечним запасом води у герметичних ємностях. Продукти загорніть у плівки і покладіть у холодильник або шафу.
- Заберіть всередину домашніх тварин.
- Щільно закрийте та заблокуйте всі вікна та двері в приміщенні, не підходьте до них без нагальної потреби.
- Підготуйте протигаз, маску, респіратор або ватно-марлеву пов'язку для захисту органів дихання.
- Чекайте повідомлення від органів влади через засоби зв'язку (телевізор, радіо, телефон тощо) для отримання вказівок щодо подальших дій.

Як вижити під час надзвичайної ситуації та під час війни:

легко про серйозне

Посібник в першу чергу адресований підліткам та старшим дітям прифронтових територій. Але це не означає, що він не актуальний і для решти мешканців України. Автори намагались подати текст, який розповідає про поведінку в умовах бойових дій, у легкій та доступній

формі, тож книжка буде однозначно корисною і для дорослих, які не мають великого досвіду перебування у надзвичайних ситуаціях.

Батьки, вчителі, всі хто працюють із дітьми та підлітками можуть брати цей посібник на озброєння у своїй роботі та спілкуванні.

Автори розповідають про надання першої медичної допомоги, про те, що робити, коли пролунав сигнал-попередження, як себе поводити, коли поруч гримлять вибухи, вчить, як діяти, якщо вдома залишатись небезпечно або почалась організована евакуація у населеному пункті. Також у посібнику приділили увагу й ситуаціям, коли людина опиняється у натовпі й тисняві чи під завалами, виявляє небезпечні речовини, міни, також помічає озброєних осіб країни-агресора.

У книжці можна знайти інструкції про те, як самостійно здійснити евакуацію із зони бойових дій і виживати під час окупації, як поводитись із незнайомцями та зрозуміти, що тебе обманюють. Окремі частини посібника розповідають про інформаційну безпеку у соціальних мережах – розпізнавання фейків та дезінформації.

II. ВИХОВАНЦЯМ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ТА УЧНЯМ МОЛОДШОЇ ШКОЛИ

Що робити дітям, коли звучить сирена: пояснення у віршах

Державна служба з надзвичайних ситуацій України підготувала креативні рекомендації для дітей на випадок повітряної тривоги. Поради малятам надали у віршованій формі.

Про це повідомляє пресслужба відомства у Telegram.

Так, рятувальники розповіли дітям у віршах, що при звуках сирени потрібно йти в укриття, якщо гуляли на вулиці чи були в школі.

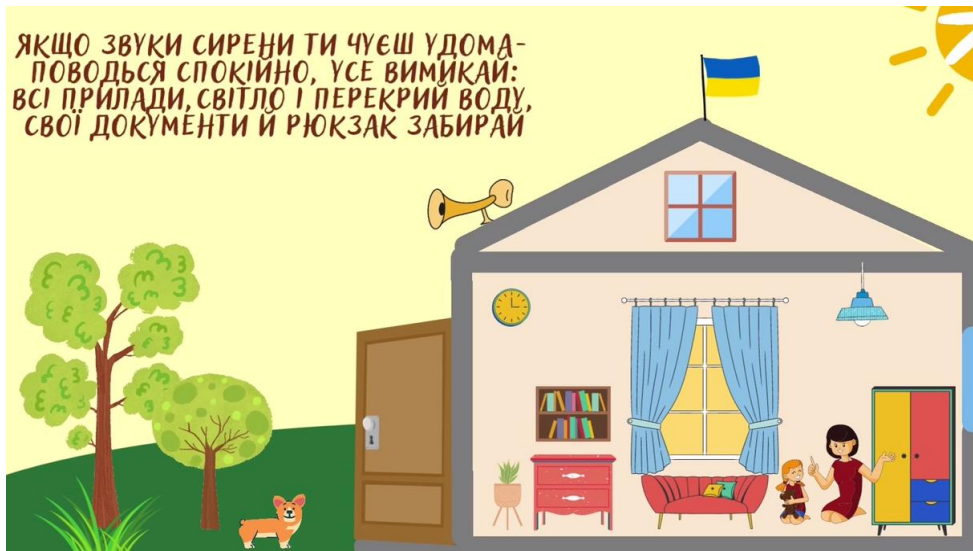

Також діти мають слухатися вчителя, слідуючи у сховок. Необхідно взяти з собою їжу, копії документів, приготовані завчасно батьками.

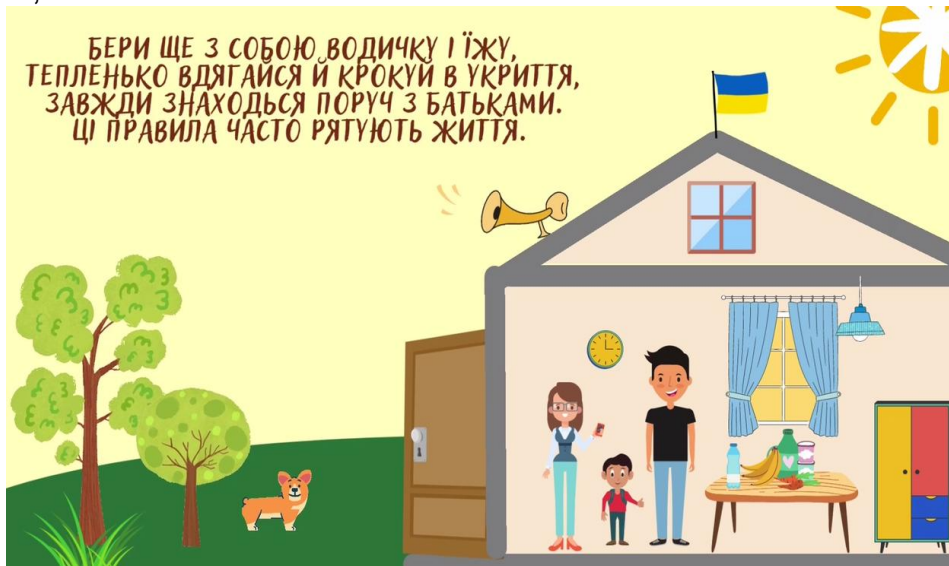
А якщо ти вдома, то ти має знати, що при звуках сирени потрібно перекрити воду, вимкнути світло та різні прилади.

ЯКЩО ЗВУКИ СИРЕНИ ТИ ЧУЄШ УДОМА-
ПОВОДЬСЯ СПОКІЙНО, УСЕ ВИМКАЙ:
ВСІ ПРИЛАДИ, СВІТЛО І ПЕРЕКРИЙ ВОДУ,
СВОЇ ДОКУМЕНТИ Й РЮКЗАК ЗАБИРАЙ

Мати при собі документи (копії), воду та їжу, заздалегідь підготовлені батьками, або вихователями.

БЕРИ ЩЕ З СОБОЮ ВОДИЧКУ І ЇЖУ,
ТЕПЛЕНЬКО ВДЯГАЙСЯ Й КРОКУЙ В УКРИТТЯ,
ЗАВЖДИ ЗНАХОДЬСЯ ПОРУЧ З БАТЬКАМИ.
ЦІ ПРАВИЛА ЧАСТО РЯТУЮТЬ ЖИТТЯ.

Необхідно одягнутися та разом з батьками, або вихователями (якщо ти в садочку, або школі) йти в укриття.

БУДЬ ЗАВЖДИ УВАЖНИМ
СЕБЕ БЕРЕЖИ

ПОРАДИ ВІД ЗАХИСНИКА УКРАЇНИ:

ІНФОРМАЦІЙНИЙ КОМІКС ДЛЯ ДІТЕЙ У ВОЄННИЙ СТАН

Міністерство освіти і науки розробило інформаційний комікс для дітей у воєнний стан

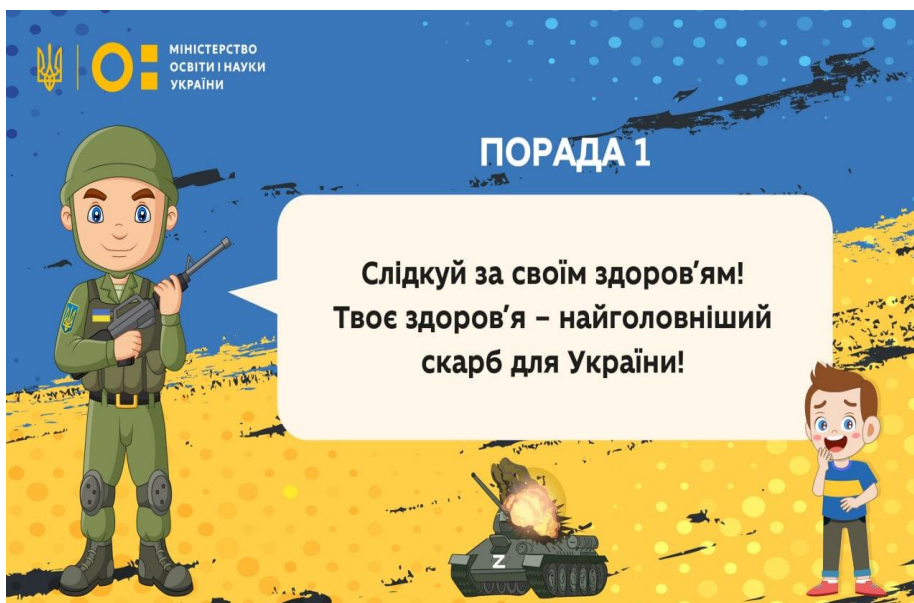

– це збірка інформаційних порад для дітей та їхніх близьких.

"Через воєнні дії в Україні сьогодні діти позбавлені спокою, вільного неба над головою, а також навчання. Щоб допомогти найменшим українцям емоційно у найважчі хвилини війни та підтримувати патріотичний дух нашої нації МОН представляє авторитетні поради від захисника України", - зазначив Міністр освіти і науки Сергій Шкарлет.

Продовжуємо публікувати поради для дітей та їхніх близьких у межах інформаційного коміксу під час воєнного стану в нашій державі.

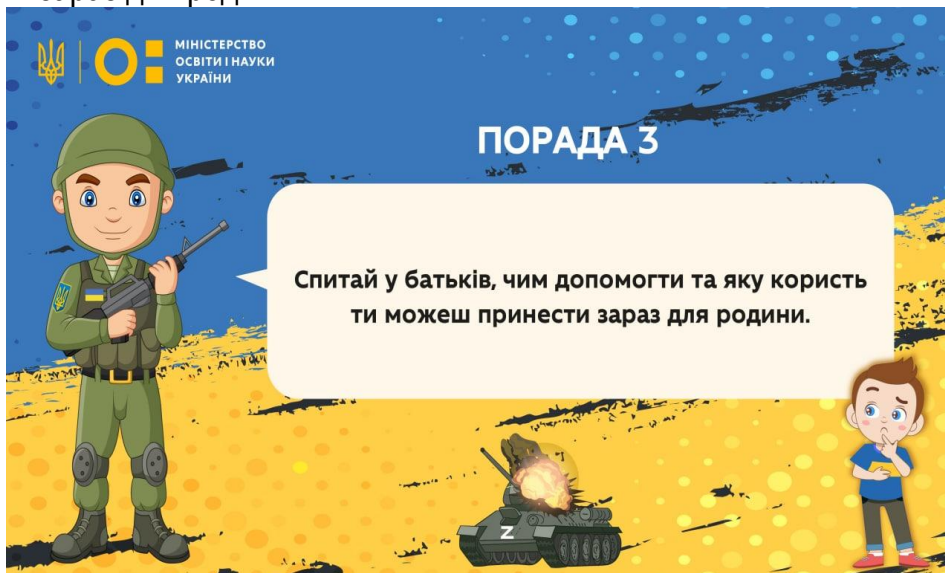
Порада № 1 "Головний скарб для України!"

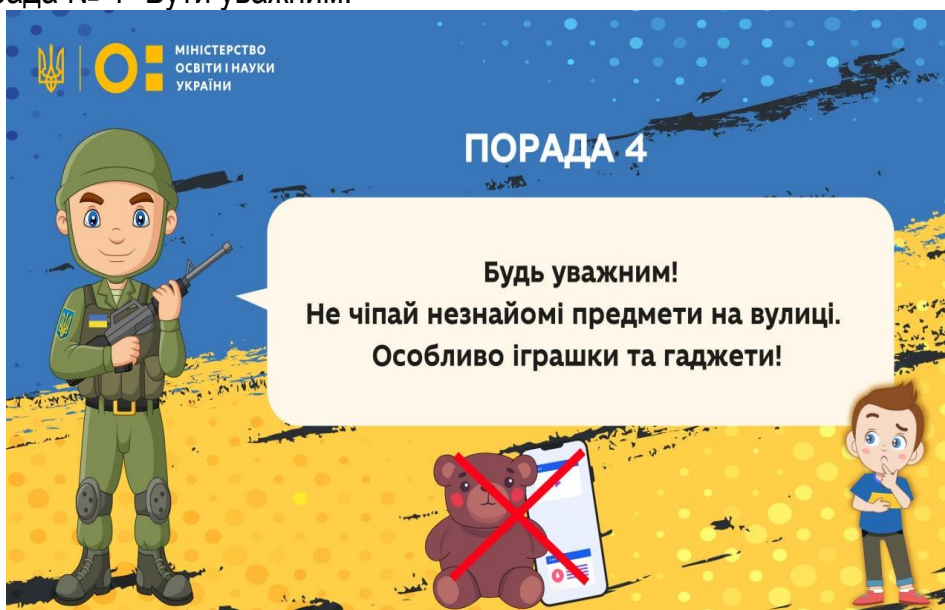
Порада № 2 "Запорука гарного самопочуття"

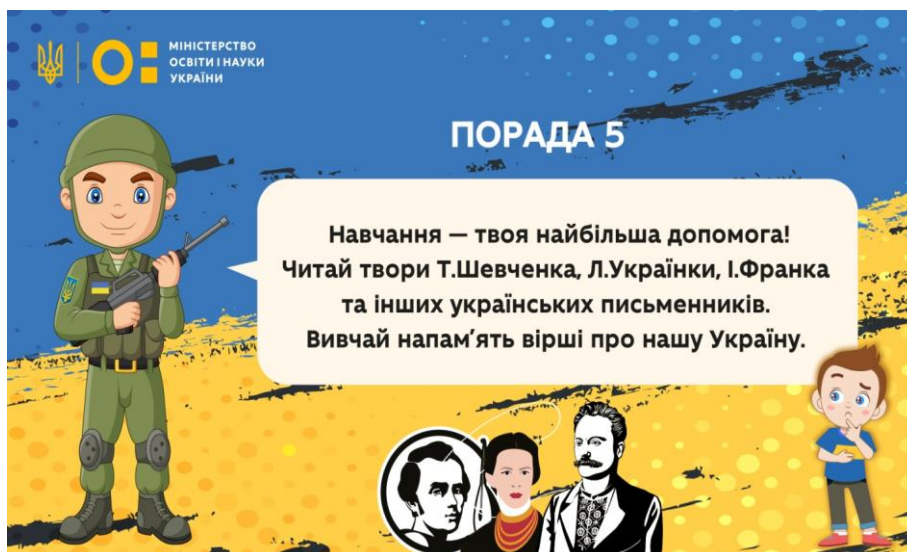
Порада № 3 "Спитай у батьків, чим допомогти та яку користь ти можеш принести зараз для родини"

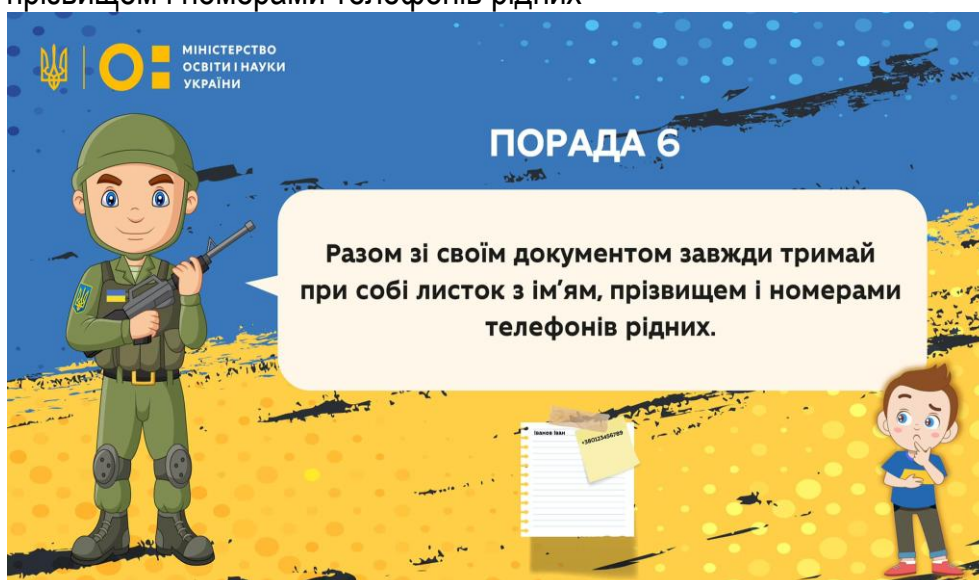
Порада № 4 "Бути уважним!"

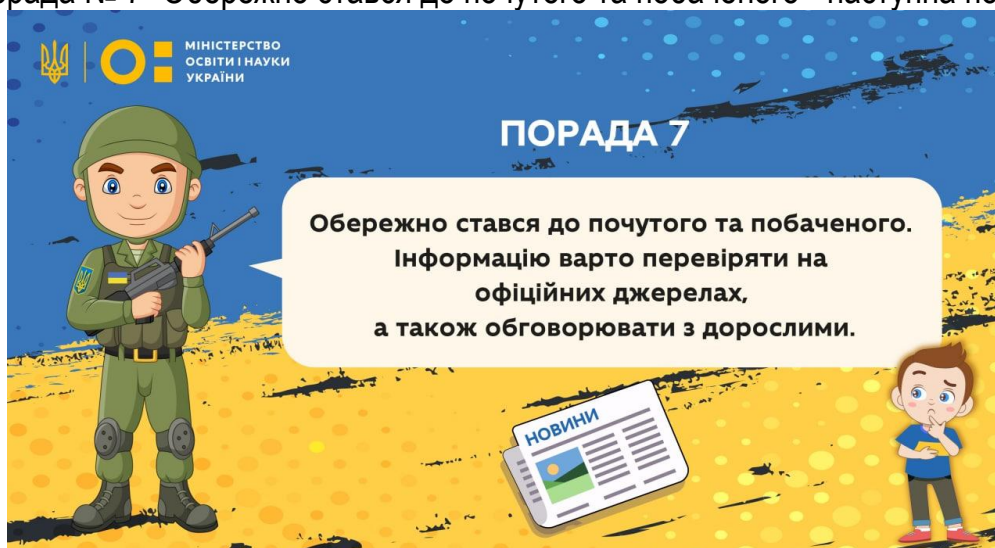
Порада № 5 "Навчання – твоя найбільша допомога!"

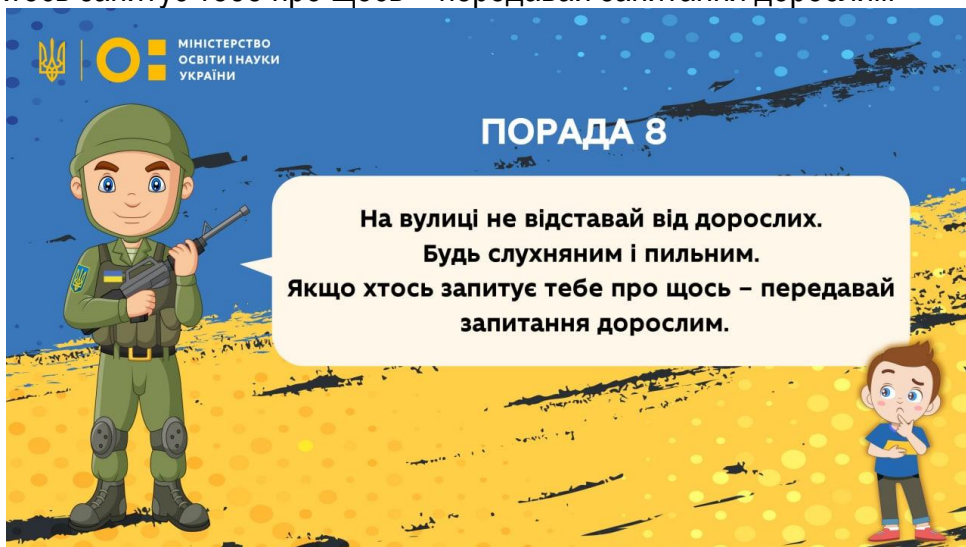
Порада № 6 "Разом зі своїм документом завжди тримай при собі листок з ім'ям, прізвищем і номерами телефонів рідних"

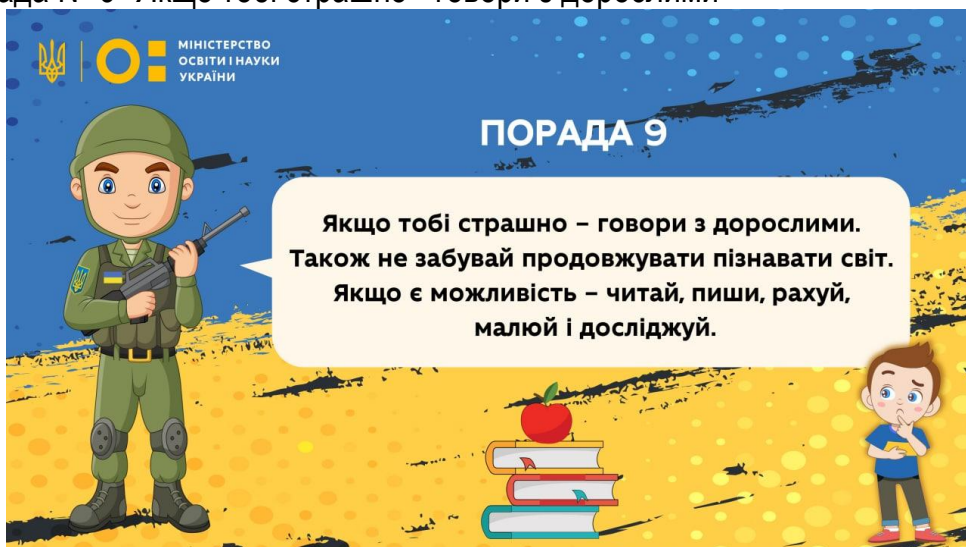
Порада № 7 "Обережно стався до почутого та побаченого - наступна порада"

Порада № 8 "На вулиці не відставай від дорослих. Будь слухняним і пильним. Якщо хтось запитує тебе про щось – передавай запитання дорослим"

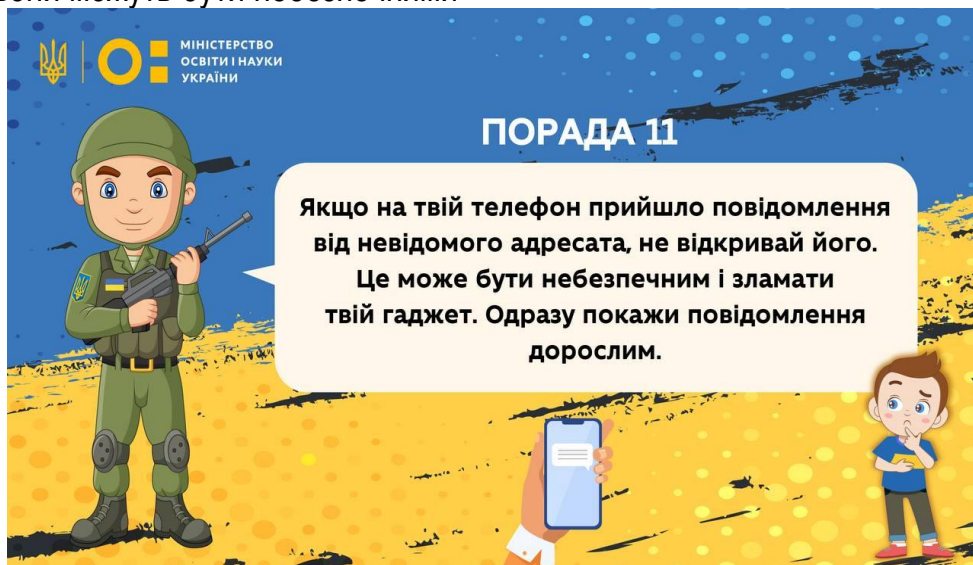
Порада № 9 "Якщо тобі страшно - говори з дорослими"

Порада № 10 "Сьогодні, незважаючи на теплу погоду, рекомендує залишатися у захищеному місці"

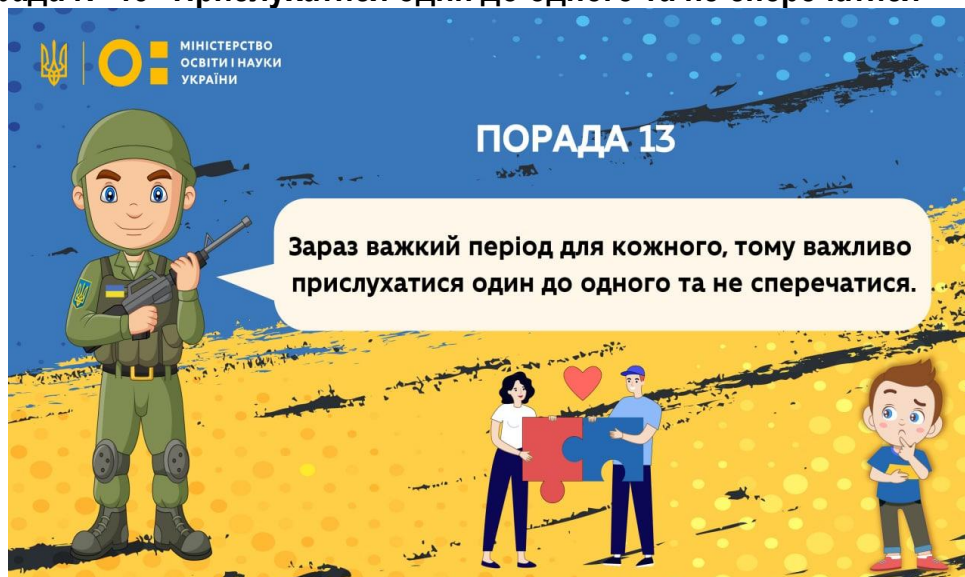
Порада № 11 "Бути обережним з повідомленнями, які приходять на телефон, адже вони можуть бути небезпечними"

Порада № 12 "Не забувайте мріяти, адже саме мрії допоможуть побороти страх і тривогу"

Порада № 13 "Прислухатися один до одного та не сперечатися"

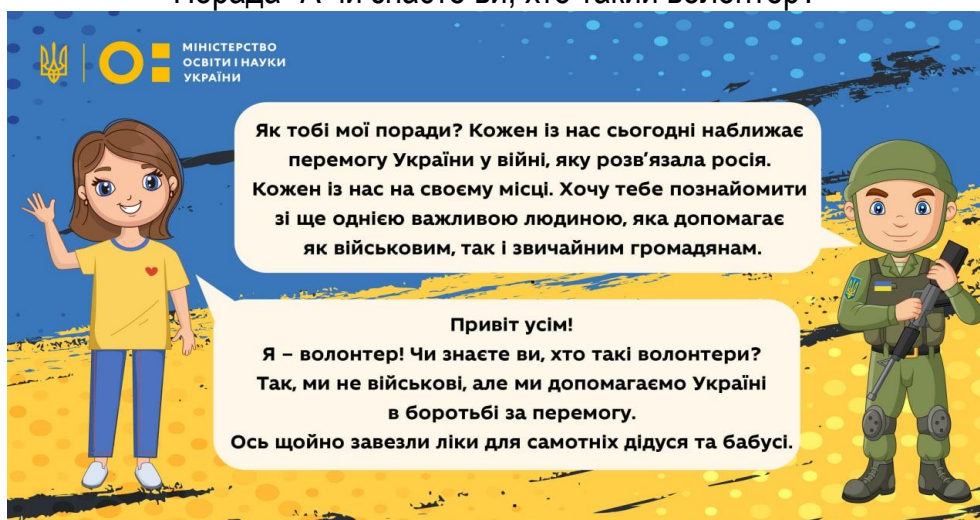

Порада № 14 "Перебуваючи у безпечному місці з дорослими, саме час навчатися новим здібностям, а також вдосконалити уже здобуті навички й уміння"

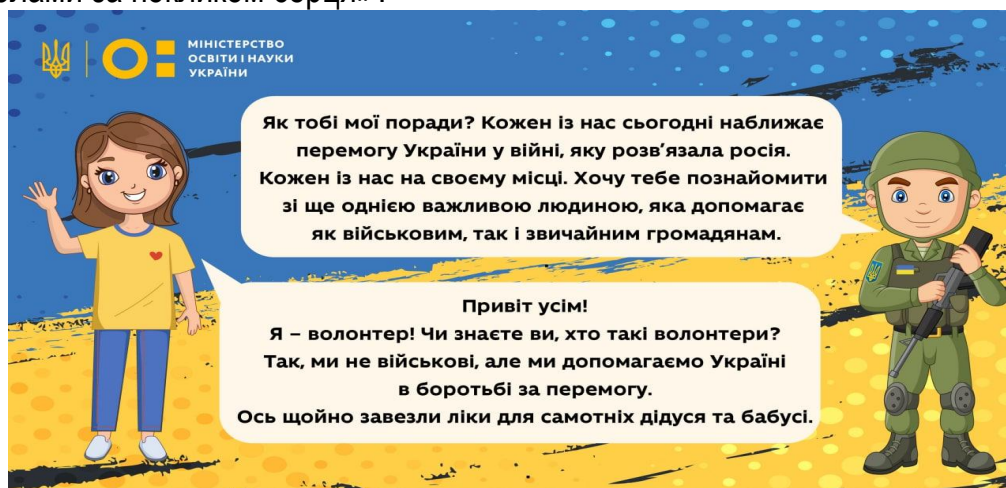

Порада № 15 "Якщо ти злякався - це нормально. Поговори про це з дорослими, а також намалюй свій страх чи те, що тебе злякало"

Порада "А чи знаєте ви, хто такий волонтер?"

"А ви знали, що людей, які безкорисливо допомагають, називають «янголами за покликом серця»?"

"Чим займаються волонтери під час війни"

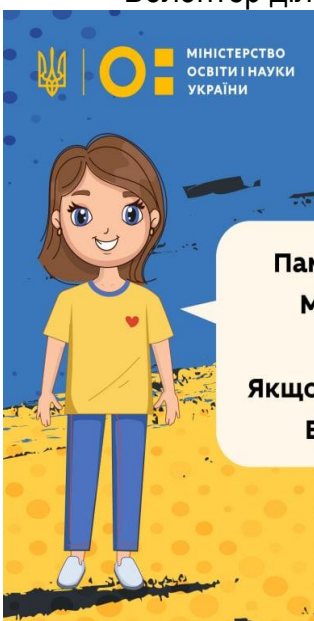

МІНІСТЕРСТВО
ОСВІТИ І НАУКИ
УКРАЇНИ

ЧИМ ЗАЙМАЮТЬСЯ ВОЛОНТЕРИ ПІД ЧАС ВІЙНИ?

- Ми привозимо продукти та одяг людям, які живуть там, де лунають постріли.
- Допомогаємо військовим із касками, бронежилетами та іншим спорядженням, яке рятує життя наших воїнів.
- Деякі з нас ліплять вареники та готують смаколики для захисників України.
- Ми плетемо маскувальні сітки.
- Волонтери зустрічають родини, які виїхали в евакуацію.
- Відповідаємо на дзвінки на «гарячих лініях», куди люди звертаються з проханнями про допомогу.
- Піклуємося про котів і собак, які залишилися без хазяїв.
- Привозимо їжу та ліки літнім людям, які не можуть дістатися до крамниць і аптек.
- Волонтери розважають дітей, які вимушені з батьками жити в метро та прихистках для біженців.
- Ми воюємо на інформаційному фронті – виявляючи сайти та канали, які розповсюджують брехню про війну в Україні.

"Волонтер ділиться слушною порадою про добро та зло"

МІНІСТЕРСТВО
ОСВІТИ І НАУКИ
УКРАЇНИ

**Пам'ятай, що добро завжди перемагає зло.
Ми мусимо робити добрі справи разом,
наближаючи країну до перемоги.
Якщо ти хочеш допомогти – запитай дорослих.
Вони підкажуть, що ти можеш зробити.**

"Чим займаються волонтери під час війни"

МІНІСТЕРСТВО
ОСВІТИ І НАУКИ
УКРАЇНИ

ЧИМ ЗАЙМАЮТЬСЯ ВОЛОНТЕРИ ПІД ЧАС ВІЙНИ?

- Ми привозимо продукти та одяг людям, які живуть там, де лунають постріли.
- Допомогаємо військовим із касками, бронежилетами та іншим спорядженням, яке рятує життя наших воїнів.
- Деякі з нас ліплять вареники та готують смаколики для захисників України.
- Ми плетемо маскувальні сітки.
- Волонтери зустрічають родини, які виїхали в евакуацію.
- Відповідаємо на дзвінки на «гарячих лініях», куди люди звертаються з проханнями про допомогу.
- Піклуємося про котів і собак, які залишилися без хазяїв.
- Привозимо їжу та ліки літнім людям, які не можуть дістатися до крамниць і аптек.
- Волонтери розважають дітей, які вимушені з батьками жити в метро та прихистках для біженців.
- Ми воюємо на інформаційному фронті – виявляючи сайти та канали, які розповсюджують брехню про війну в Україні.

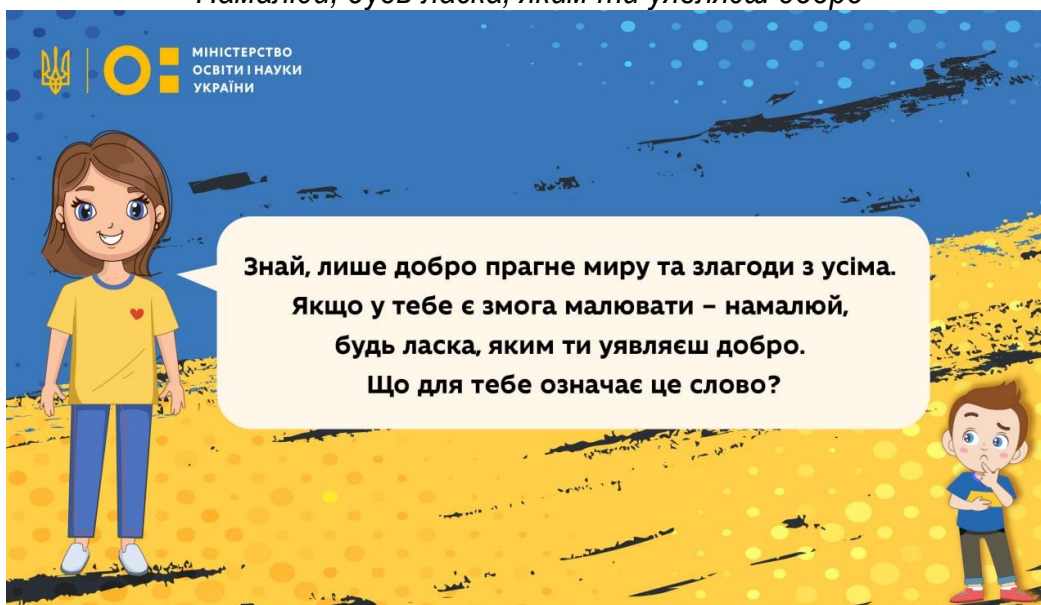
"Як потрібно ставитись до домашніх улюбленців. Адже вони зараз, як ніколи, потребують догляду і піклування!"

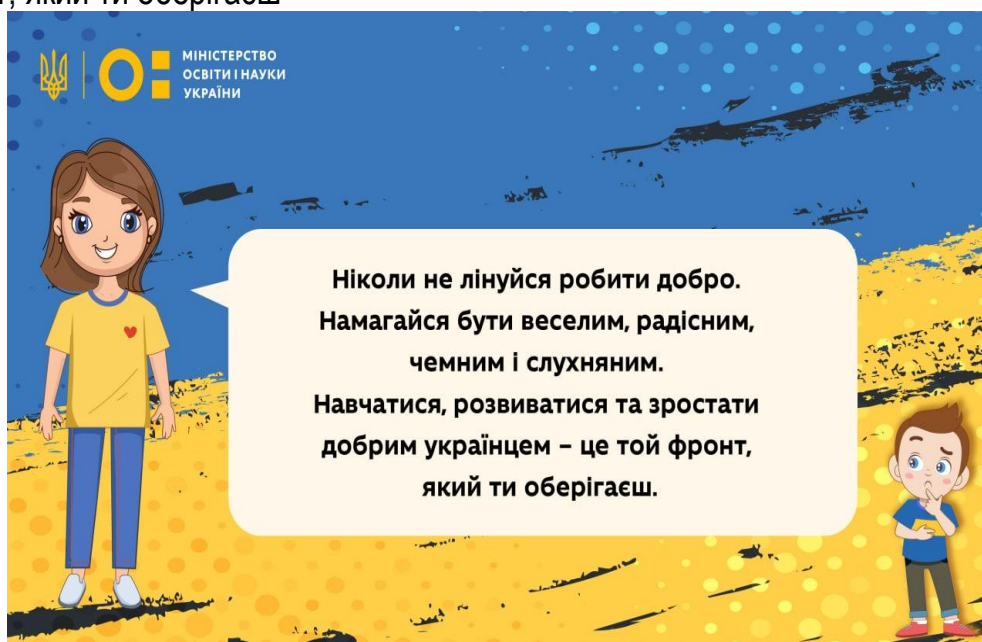
"Ми творимо добро своїми руками. Не тримайте образи та непорозуміння. Усміхнися близьким, друзям і тим, хто поруч, адже саме в такий спосіб ти даруєш частинку тепла й доброти"

"Намалюй, будь ласка, яким ти уявляєш добро"

"Ніколи не лінуйся робити добро. Намагайся бути веселим, радісним, чемним і слухняним. Навчатися, розвиватися та зростати добрим українцем – це той фронт, який ти оберігаєш"

Сьогодні Захисник України прощається з волонтером, адже мусить продовжувати робити добрі справи."Дякую вам, що уважно мене слухали. Так, я мушу їхати до родини, якій потрібні ліки. А ти поміркуй про добрі справи, адже робити добро – обов'язок кожного з нас, домовилися?"

СЛІДКУЙТЕ ЗА ПРОДОВЖЕННЯМ!

Що робити після отримання сигналу «УВАГА ВСІМ»

Якщо ви почули звуки сирен, переривчасті гудки підприємств або звуки гучномовця, що тривають протягом кількох хвилин, це означає попереджувальний сигнал **«УВАГА ВСІМ»**

ЩО ТРЕБА РОБИТИ, ПОЧУВШИ ТАКИЙ СИГНАЛ?

01.

Увімкніть телебачення або радіо:
інформація передається офіційними каналами протягом 5 хвилин після сигналу.

02.

2. Уважно! Зосередьтесь
Прослухавши повідомлення, виконуйте інструкції.

03.

3. Пильнуйте
Залишайте теле- і радіоканали увімкненими — через них може надходити подальша інформація.

Завдання педагогів і батьків полягає не тільки у тому, щоб оберігати та захищати дітей, але й у тому, щоб підготувати їх до зустрічі з різними складними та небезпечними ситуаціями, особливо в період воєнного стану.

Батьки, які турбуються про свою дитину і дбають про неї, мусять передбачати усі небезпеки та намагатися попередити їх.

Одним із основних завдань збереження життя і здоров'я дітей під час Надзвичайних ситуацій та під час воєнного стану це швидка евакуація учасників освітнього процесу.

ЯК ДІЯТИ, ЯКЩО ЗАКЛАД ОСВІТИ ЗАМІНОВАНО. ІНСТРУКЦІЇ ТА ПРАВИЛА ЕВАКУАЦІЇ

Роз'яснення, як діяти за потреби евакуюватися від освітнього омбудсмена Сергія Горбачова.

Те, як найкраще евакуюватися, описано в Правилах пожежної безпеки для закладів освіти.

Там передбачено, що:

- не можна залишати дітей без нагляду з моменту виявлення пожежі та до її ліквідації

- евакуацію людей треба починати з приміщення, у якому виникла пожежа, і суміжних із ним приміщень, яким загрожує небезпека поширення вогню і продуктів горіння. Дітей молодшого віку і хворих потрібно евакуювати насамперед

- у зимовий час на розсуд осіб, які здійснюють евакуацію, діти старших вікових груп можуть заздалегідь одягтися або взяти теплий одяг із собою, а дітей молодшого віку потрібно виводити або виносити, загорнувши в ковдри або інші теплі речі

- ретельно перевірити всі приміщення, щоб унеможливити перебування в небезпечній зоні дітей

- виставляти пости безпеки на входах у будівлі, щоб унеможливити повернення дітей і працівників до будівлі, де виникла пожежа

- у разі гасіння треба намагатися насамперед забезпечити сприятливі умови для безпечної евакуації людей

Австралійський ресурсний центр прав дитини в посібнику "Standard Operating Procedures and Safety Rules for Students" (*Стандартні процедури та правила безпеки для учнів та студентів*) склав власний перелік правил, які будуть більш зрозумілими для дітей. Це чотири прості поради:

- Не говори – щоби чути вчителя
- Не біжи – щоби не постраждати
- Не штовхайся – щоби не постраждали інші
- Не повертайся – щоби залишатися в безпеці

Учнів також просять дотримуватися всіх указівок педагогів, зокрема, на прохання дорослих про допомогу евакуюватися іншим дітям. Після прибуття до безпечної зони, не розходитися й залишатися разом із класом.

Правила евакуації для педагогів передбачають такі дії:

- Евакуація здійснюється за звуковим сигналом, який у разі потреби активує адміністрація або особа, яка виявила пожежу

- Нагадайте дітям про головну мету евакуації (їхня безпека) та правила евакуації: не говори, не біжи, не штовхайся, не повертайся
- Закрийте двері та вікна
- Візьміть із собою аптечку для надання домедичної допомоги
- Перевірте безпечність маршруту для евакуації
- Під час евакуації радять об'єднувати два класи, й під час переміщення один учитель очолює колону, а інший завершує колону дітей двох класів
- Допоможіть дітям з інвалідністю та маленьким дітям
- Евакуація здійснюється до визначеного місця (місце для кожного класу визначається під час тренувальних навчань і не змінюється)
- Після прибуття на визначене місце перевірте наявність усіх дітей за списком
- Залишайтеся зі своїм класом і просіть учнів бути разом, нікуди не розходитися
- Якщо небезпечні умови зникли, проведіть зворотну евакуацію до класів, дотримуючись тих самих правил

Окрім того, омбудсмен переклав та адаптував алгоритм дій у разі надзвичайних ситуацій з австралійського посібника. Він допоможе здійснити правильний порядок дій за певного різновиду небезпеки.

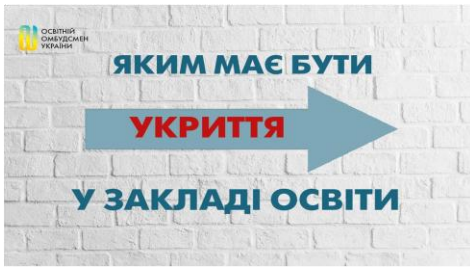
ЯК ДІЯТИ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ:

 Види захисних споруд
 Евакуація населення
 Правила поведінки в умовах надзвичайної ситуації військового характеру
 Дії під час обстрілу, якщо ви перебуваєте в будинку
 Дії при вибухах і руйнуванні будинків
 Ви знайшли вибухонебезпечний предмет, що робити?

ПАМ'ЯТКА НАСЕЛЕННЮ В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ

1. У разі надзвичайної ситуації заклад повідомляє відповідального чергового району.
2. Евакуацію в закладі проводить лише відповідальна особа за звуковим сигналом, який активує адміністрація або особа, яка виявила надзвичайну ситуацію.
3. При наявності відкриті всі евакуаційні виходи з будівлі та впевнитися в тому, що відвідувачі та працівники почали евакуацію.
4. Нагадайте дітям про головну мету евакуації: їхня безпека та правила евакуації: Не говори! Не бігти! Не штовхатись! Не повертатись!
5. Перевірте вимкнення та знеструмлення всіх технічних засобів та освітлювальних приладів, закрити двері та вікна.
6. Перевірте безпечність маршруту для евакуації.
7. Під час евакуації можна об'єднувати два класи, і під час переміщення один вчитель очолює колону, а інший завершує колону дітей двох класів.
8. Допоможіть дітям з інвалідністю та маленьким дітям.
9. Після прибуття на попередньо визначене місце, перевірте наявність усіх дітей за списком.
10. Залишайтеся зі своїм класом і просіть учнів бути усім класом разом, нікуди не розходитися.
11. У разі пострілів на вулиці, відразу ж ляжте й озирніться, виберіть найближче укриття й проберіться до нього, не піднімаючись у повний зріст. Укриттям можуть служити виступи будинків, пам'ятники, бетонні стовпи або бордюри.
12. Якщо небезпека зникла, здійсніть зворотну евакуацію назад до класів, дотримуючись тих самих правил.

За словами освітнього омбудсмена, батьки та вчителі або не обізнані про наявність та стан укриттів (бомбосховищ) у закладах освіти, або повідомляють про їхній дуже поганий стан, несправність вентиляції, відсутність запасів води, їжі тощо.

"Також педагоги та батьки мало обізнані з системами оповіщення про небезпеку і про те, де знайти та забрати дітей у разі евакуації, про переховування в укриттях, якщо мобільний зв'язок та інтернет не будуть працювати", – додає він.

Окрім наявності укриття та приведення його до нормального стану, необхідно провести навчальні інструктажі, як поводитися в укритті, та що потрібно з собою мати. Так само обов'язково проводити тренувальні евакуації безпосередньо до укриття. Хоч нормативними документами не передбачено проводити саме такі тренування, але життя і здоров'я наших дітей – то найголовніша цінність, а такі тренування можуть врятувати життя.

Насправді питання облаштування укриттів у закладі освіти для організації безпечного освітнього процесу дуже непросте, адже є різні типи захисних споруд, маємо дуже складні, нереальні для виконання, вимоги до їх облаштування, які потребують великих фінансових витрат.

А бюджети громад, які є засновниками закладів освіти та відповідають за їх матеріально-технічне забезпечення, дуже обмежені. в умовах воєнного стану. І неможливо за такий короткий період зробити те, що не робилося роками. Поки не зрозуміло, чи достатньо для організації освітнього процесу наявності у закладі освіти облаштованого найпростішого укриття (цокольного або підвального приміщення) чи має бути саме сховище або протирадіаційне укриття.

Головне питання – хто має опікуватися укриттям у закладі освіти, приводити його у нормальний стан, виділяти кошти для його облаштування. Згідно з Порядком створення, утримання фонду захисних споруд цивільного захисту та ведення його обліку, опікуватися захисними спорудами мають балансоутримувач захисної споруди – власник захисної споруди або юридична особа, яка утримує її на балансі, а це – засновники закладів освіти. .

Якщо заклад комунальної форми власності, то засновником є орган самоврядування, тобто відповідна рада від імені територіальної громади, якщо засновником є заклад обласної форми власності, то відповідно обласна рада, якщо державної форми власності – орган державної влади від імені держави (пункт 7 статті 1 Закону України "Про освіту").

Джерелом фінансування для облаштування укриттів може бути міжнародна допомога.

Але, на жаль, із початком війни було дуже багато повідомлень від працівників закладів освіти, що саме вони власними силами та досить часто без відповідного фінансування облаштовували укриття, приймали там людей, чергували, допомагали, надавали допомогу, годували й продовжують це робити.

Тобто освітяни під час війни стали своєрідним форпостом безпеки для тих, хто приходив до них по допомогу. Наприклад, таким форпостом для людей під час бомбардувань та воєнних дій став один із закладів освіти Бучі. У ньому люди жили в бомбосховищі, готували їжу в шкільній їдальні, поки було світло – вмикали телевізор із мультфільмами для дітей.

УКРИТТЯ, СХОВИЩА цивільного захисту

Необхідно розуміти, що евакуація з будівлі використовується під час пожежі, паводку, чи якщо будівля є небезпечною. В інших ситуаціях, зокрема під час воєнних дій, навпаки, необхідно терміново перейти в укриття чи бомбосховище.

Дорослі повинні швидко одягти дітей молодшого віку, допомогти зібратися дітям старшого віку, взяти підготовлені речі, продукти харчування, документи та прибути у сховище або протирадіаційне укриття. При заповненні сховищ в першу чергу пропускають жінок з дітьми. У сховищі дітей розташовують ближче до повітропроводів.

У захисних спорудах діти повинні виконувати всі вказівки дорослих. Обслуговуючий персонал ЗС ЦЗ та дорослі повинні утворити максимально сприятливі умови для тривалого перебування дітей у захисних спорудах цивільного захисту. Перебуваючи разом з дітьми, дорослі повинні підтримувати спокій і бути терплячими.

На доручення Прем'єр-міністра України
від 10.06.2022 № 14529/0/1-22

Про організацію укриття працівників та

РЕКОМЕНДАЦІЇ

щодо організації укриття в об'єктах фонду захисних споруд цивільного захисту персоналу та дітей (учнів, студентів) закладів освіти

I. Загальні положення

Захисні споруди цивільного захисту (сховища та протирадіаційні укриття), **споруди подвійного призначення** та **найпростіші укриття** складають **фонд захисних споруд** цивільного захисту і належать до **засобів колективного захисту**.

На сьогодні вимоги щодо створення, утримання, експлуатації та ведення обліку фонду захисних споруд цивільного захисту (далі - захисні споруди) встановлено: Кодексом цивільного захисту України (далі - Кодекс);

Порядком створення, утримання фонду захисних споруд цивільного захисту та ведення його обліку, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 10 березня 2017 р. № 138 (далі - Порядок);

наказом МВС від 09.07.2018 № 579 "Про затвердження вимог з питань використання та обліку фонду захисних споруд цивільного захисту", зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 30 липня 2018 р. за № 879/32331 (далі - наказ МВС).

Довідково. Більш детальну інформацію щодо об'єктів фонду захисних споруд, вимог до них, а також іншу пов'язану з цим актуальну інформацію можливо отримати у практичному посібнику під назвою "Серія 9 "Організація укриття населення у фондів захисних споруд цивільного захисту. Впровадження інженерно-технічних заходів цивільного захисту" серії методичних порадників "Перші кроки щодо організації цивільного захисту на базовому рівні місцевого самоврядування", розробленому ДСНС спільно з Інститутом державного управління та наукових досліджень з цивільного захисту і розміщеному на офіційному вебсайті вищезазначеної наукової установи за посиланням: <https://idundcz.dsns.gov.ua/ua/Nadvichayni-podiyi/3718.html>.

Відповідно до вимог Кодексу та Порядку створення фонду захисних споруд у закладах освіти може здійснюватися шляхом:

проекування та будівництва захисних споруд та споруд подвійного призначення (реалізації положень розділів інженерно-технічних заходів цивільного захисту проектної та містобудівної документації відповідного рівня) — здійснюється під час будівництва закладів освіти (нового будівництва, проведення реконструкції або капітального ремонту), потребує значних капітальних вкладень та часу;

взяття на облік як споруд подвійного призначення та найпростіших укриттів об'єктів іншого призначення, що експлуатуються, зокрема підземних і наземних будівель і споруд, а також інших об'єктів - здійснюється шляхом проведення заходів організаційного характеру, коштів не потребує або потребує виділення незначних коштів (порівняно з будівництвом);

створення фортифікаційних споруд як найпростіших укриттів - здійснюється без процесу будівництва шляхом зведення тимчасових споруд з бетонних та залізобетонних будівельних конструкцій (можливо тих, що були у використанні), габіонів та мішків з ґрунтом (піском), створення перекритих щілин у ґрунті, потребує наявності відповідних конструкцій та матеріалів, а також часу.

Також відповідно до вимог Кодексу заклади освіти **можуть використовувати** для укриття своїх працівників та дітей (учнів, студентів) на договірних засадах **об'єкти фонду захисних споруд інших суб'єктів господарювання**.

Необхідно зазначити, що відповідно до вимог Кодексу працівники та діти (учні, студенти) закладів дошкільної, загальноосвітньої та професійно-технічної освіти, а також переважної частини закладів вищої освіти (за винятком тих, що в установленому законодавством порядку віднесено до відповідних категорій цивільного захисту та розташовано у населених пунктах, віднесених до відповідних груп цивільного захисту) підлягають укриттю у такому виді захисних споруд як протирадіаційні укриття або у спорудах подвійного призначення із захисними властивостями протирадіаційних укриттів.

II. Питання організаційного характеру

Згідно з нормами Кодексу та Порядку **забезпечення** працівників та дітей (учнів, студентів) закладів освіти **засобами колективного захисту** (об'єктами фонду захисних споруд) **належить до повноважень керівників** таких закладів. В особливий період нарощування фонду захисних споруд здійснюється шляхом будівництва швидкоспоруджуваних захисних споруд або облаштування найпростіших укриттів.

Порядком також передбачено, що центральні та місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування з метою взяття на облік як споруд подвійного призначення та найпростіших укриттів об'єктів іншого призначення, що експлуатуються і належать до сфери їх управління, відповідно до визначених повноважень можуть утворювати постійні або тимчасові комісії.

Суб'єкти господарювання, зокрема заклади освіти, можуть ініціювати створення таких комісій відповідними органами влади та залучення до їх складу необхідних фахівців.

Для встановлення можливості використання для укриття населення як споруд подвійного призначення та найпростіших укриттів, зокрема, підлягають огляду, а у разі потреби — технічному обстеженню в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України: підвальні, цокольні і перші поверхи об'єктів цивільного і промислового призначення;

споруди підземного простору (споруди котлованного типу та інші підземні споруди (приміщення);

підземні гірські виробки, печери та інші підземні порожнини різного призначення;

інші об'єкти, що за своїми технічними характеристиками та захисними властивостями можуть бути використані для укриття населення.

Враховуючи вищезазначене, в умовах правового режиму воєнного стану,

пов'язаних з обмеженнями у часі для проведення відповідних заходів, керівники закладів освіти мають здійснити такі основні заходи:

1) **привести у готовність** до використання за призначенням згідно з нормами Вимог щодо утримання та експлуатації захисних споруд цивільного захисту, затверджених наказом МВС, наявні об'єкти фонду захисних споруд, забезпечивши, насамперед, захист у них працівників і дітей (учнів, студентів) від звичайних засобів ураження;

2) **визначити можливість укриття** у таких об'єктах повного складу працівників і дітей (учнів, студентів), з урахуванням цього визначити додаткову потребу у таких об'єктах (кількість та місткість);

3) **у разі відсутності** на балансі (обліку) закладу освіти об'єктів фонду захисних споруд або встановлення додаткової потреби у них:

ініціювати створення комісії щодо обстеження наявних будівель (споруд, приміщень) з метою встановлення можливості їх використання для укриття населення як споруд подвійного призначення та найпростіших укриттів, та залучення до участі у ній (за згодою) фахівців структурних підрозділів з питань освіти та науки, цивільного захисту, містобудування та архітектури, охорони здоров'я центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, а також фахівців територіальних органів та місцевих підрозділів ДСНС, Держпродспоживслужби тощо; **та/або** вжити заходів щодо **створення та облаштування** на території закладів освіти як найпростіших укриттів **фортифікаційних споруд**; **визначити можливість використання** для укриття працівників та дітей (учнів, студентів) закладів освіти об'єктів фонду **захисних споруд інших суб'єктів господарювання**.

У цьому разі вищезазначені об'єкти мають знаходитися на такій відстані від закладів освіти, що дозволяє провести організовану, безпечну та швидку евакуацію до них працівників та дітей у разі виникнення загрози (згідно будівельних норм - до 500 м, з урахуванням наявного досвіду організації захисту населення в умовах збройної агресії Російської Федерації рекомендовано - до 100 м).

Результати проведеної роботи оформлюються: на будівлі (споруди, приміщення), що обстежуються з метою встановлення можливості їх використання для укриття населення як

найпростіші укриття — шляхом оформлення **акта оцінки об'єкта (будівлі, споруди, приміщення) щодо можливості його використання для укриття населення як найпростішого укриття** за формою згідно з додатком 6 до Вимог щодо забезпечення нумерації та здійснення обліку фонду захисних споруд цивільного захисту, затверджених наказом МВС; на будівлі (споруди, приміщення), що обстежуються з метою встановлення можливості їх використання для укриття населення як **споруди подвійного призначення** - шляхом оформлення **акта оцінки стану готовності захисної споруди цивільного захисту** за формою згідно з додатком 11 до Вимог щодо утримання та експлуатації захисних споруд цивільного захисту, затверджених наказом МВС, **розрахунку захисних властивостей огорожувальних конструкцій** такої

споруди, здійсненого відповідно до методики, встановленої ДБН В.2.2-5-97 “Будинки і споруди.

Захисні споруди цивільного захисту” та **технічного паспорту**, складеного на відповідний об’єкт нерухомого майна (його окрему частину) як на споруду подвійного призначення з використанням відомостей вищезазначених акта і розрахунку і оформленого відповідно до вимог Інструкції про порядок проведення технічної інвентаризації об’єктів нерухомого майна, затвердженої наказом Держбуду України від 24.05.2001 № 127, затвердженого у Міністерстві юстиції України 10 липня 2001 р. за № 582/5773.

Після оформлення вищезазначених документів відомості щодо відповідних об’єктів фонду захисних споруд (найпростіших укриттів, споруд подвійного призначення) заносяться до **книг обліку споруд подвійного призначення та найпростіших укриттів**, що ведуть районні, районні у містах Київ та Севастополь державні адміністрації, відповідні органи місцевого самоврядування і складені за формою згідно з додатком 7 до Вимог щодо забезпечення нумерації та здійснення обліку фонду захисних споруд цивільного захисту, затверджених наказом МВС.

Важливо. Облаштування та постановка на облік в особливий період найпростіших укриттів не означає повного виконання вимог законодавства щодо забезпечення працівників та дітей (учнів, студентів) засобами колективного захисту і не звільняє керівників закладів освіти від необхідності у подальшому, в мирний час, вжити заходів щодо створення захисних споруд або споруд подвійного призначення з відповідними захисними властивостями.

III. Основні вимоги до будівель (споруд, приміщення), що планується включити до фонду захисних споруд як споруди подвійного призначення або найпростіші укриття

3.1 У разі неможливості або недоцільності використання для укриття населення усього об’єкта будівництва як споруди подвійного призначення або найпростішого укриття, може бути прийнято рішення щодо включення до фонду захисних споруд його окремої частини (приміщення).

Щодо споруд подвійного призначення

3.2 Зовнішні огорожувальні конструкції, матеріал з яких їх виготовлено, об’ємно-планувальні та конструктивні рішення будівель (споруд, приміщень), що обстежуються з метою включення їх до фонду захисних споруд як споруди подвійного призначення мають відповідати нормам ДБН В.2.2-5-97 “Будинки і споруди. Захисні споруди цивільного захисту”.

Методику віднесення існуючих будівель та споруд до споруд подвійного призначення із захисними властивостями протирадіаційних укриттів було доведено до центральних та місцевих органів виконавчої влади листом ДСНС від 22.02.2021 № 03-2572/162-2 та розміщено на офіційному вебсайті Інституту державного управління та наукових досліджень з цивільного захисту (ІДУ НД ЦЗ) в підрозділі «Нові надходження ІДУ НД ЦЗ» розділу «Бібліотека» за посиланням:

https://idundcz.dsns.gov.ua/ua/Novi-nadhodzhennya_.html; та на офіційному вебсайті ДСНС у підрозділі “Методичні рекомендації” розділу “Нормативна база” за посиланням: <https://www.dsns.gov.ua/ua/Methodichni-rekomendaciyi.html>.

У разі встановлення необхідності та можливості проведення будівельних робіт з підсилення будівельних конструкцій, перепланування та дообладнання існуючих приміщень під споруди подвійного призначення із захисними властивостями протирадіаційних укриттів доцільно використовувати

Методичні рекомендації щодо проектування та пристосування інженерних та інших споруд під протирадіаційні укриття, розміщені на офіційному вебсайті

ІДУ НД ЦЗ в підрозділі «Нові надходження ІДУ НД ЦЗ» розділу «Бібліотека» за вищезазначеним посиланням.

Щодо найпростіших укриттів

3.3 Вимоги до зовнішніх огорожувальних конструкцій, матеріалу з яких їх виготовлено, об'ємно-планувальних та конструктивних рішень будівель (споруд, приміщень), що обстежуються з метою включення їх до фонду захисних споруд як найпростіші укриття, законодавством не визначено.

Разом з цим з метою забезпечення захисних властивостей від дії звичайних засобів ураження важливо, щоб несучі та зовнішні огорожувальні конструкції (стіни, перекриття, покриття) зазначених будівель (споруд, приміщень) були виготовлені із залізобетону, цегли або інших кам'яних матеріалів.

Також можливо використання будівель (споруд, приміщень) з інших матеріалів за умов їх заглиблення у землю.

3.4 Під час обстеження будівель (споруд, приміщень), далі – об'єктів будівництва, рекомендовано враховувати вимоги щодо забезпечення захисту у них населення від таких небезпечних чинників надзвичайних ситуацій:

дії повітряної ударної хвилі при застосуванні звичайних засобів

ураження та побічної дії сучасної зброї масового ураження;

дії звичайних засобів ураження (стрілецької зброї, уламків ручних гранат, артилерійських боєприпасів та авіаційних бомб);

негативного впливу від інших будівель, споруд, інженерних мереж, руйнування (аварії) на яких може призвести до травмування або загибелі населення, що підлягає укриттю;

зовнішнього іонізуючого випромінювання (у разі радіоактивного забруднення місцевості).

3.5 З метою забезпечення захисту населення від небезпечних чинників надзвичайних ситуацій та організації його життєзабезпечення об'єкти будівництва мають відповідати таким основним вимогам:

1) розміщуються у підвальному (підземному) або цокольному поверхах, можливо (за умов забезпечення огорожувальними будівельними конструкціями необхідних захисних властивостей або можливості вжиття додаткових заходів щодо їх підвищення) – на першому поверсі;

2) розташовуються у складі основної будівлі закладу освіти або у безпосередній близькості до неї (рекомендовано до 100 м);

3) не розміщуються поруч з великими резервуарами із небезпечними хімічними, легкозаймистими, горючими та вибухонебезпечними речовинами, водопровідними та каналізаційними магістралями, руйнування яких може призвести до травмування або загибелі працівників та дітей (учнів, студентів);

4) не зазнають негативного впливу ґрунтових, поверхневих, технологічних або стічних вод;

5) забезпечені електроживленням, штучним освітленням, системами водопроводу та каналізації. За відсутності в об'єктах будівництва водопостачання і каналізації вони повинні мати окремі приміщення для встановлення виносних баків для нечистот;

6) не мають великих отворів у зовнішніх огорожувальних конструкціях, наявні отвори (крім дверних) забезпечують можливість їх закладки (мішками з піском або ґрунтом, бетонними блоками, цегляною кладкою тощо);

7) забезпечені не менше ніж двома евакуаційними виходами, один з яких може бути аварійним (у разі планування укриття у споруді подвійного призначення або найпростішому укритті місткістю менше 50 осіб у ньому допускається наявність одного евакуаційного виходу);

8) через приміщення, призначені для перебування населення, яке підлягає укриттю, не проходять водопровідні та каналізаційні магістралі, інші магістральні інженерні комунікації (за винятком внутрішньо будинкових інженерних мереж). Приміщення мають рівну підлогу, придатну для встановлення лав, нар, інших місць для сидіння та лежання;

9) у приміщеннях не зберігається легкозаймистих, хімічно та радіаційно небезпечних речовин, небезпечного обладнання, що не підлягає демонтаж або не може бути демонтоване у термін до 24 годин;

10) висота приміщень об'єктів, зокрема дверних отворів, становить не менше 2 м (допускається не менше 1,8 м, якщо це було передбачено проектною документацією на її будівництво), а до виступаючих частин окремих будівельних конструкцій та інженерних комунікацій (за винятком дверних отворів) – не менше 1,4 м. Ширина дверних отворів становить не менше ніж 0,9 м (допускається не менше 0,8 м, , якщо це було передбачено проектною документацією на її будівництво). Перетинання дверних отворів будівельними конструкціями або інженерними комунікаціями не допускається;

11) отвори при входах (виходах) закриваються посиленими дверми із негорючих матеріалів (металевими або дерев'яними, оббитими залізом) або захисними екранами (кам'яними, цегляними або залізобетонними) на висоту не менше 1,7 м;

12) основні приміщення, призначені для укриття населення, мають примусову або природну вентиляцію;

13) забезпечується вільний доступ осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення (для закладів освіти з наявністю зазначеної категорії осіб) або є технічна можливість дообладнання для забезпечення такого доступу у термін до 24 годин;

14) об'єкт перебуває у задовільному санітарному та протипожежному стані (відповідно до норм протипожежних та санітарних правил);

15) забезпечено необхідні захисні властивості для захисту від звичайних засобів ураження та зовнішнього іонізуючого випромінювання, встановлених для протирадіаційних укриттів (споруд подвійного призначення із відповідними захисними властивостями).

Необхідні захисні властивості як правило забезпечують об'єкти зі стінами 2 – 2,5 цеглини завтовшки, або з цільних залізобетонних конструкцій (блоків, панелей) товщиною від 56 см.

Відповідні захисні властивості також забезпечує шар ґрунту товщиною 67 – 78 см (мішок з піском (ґрунтом), укладений поперек конструкції (ряду) .

У разі, якщо будівельні конструкції мають меншу товщину, можливо збільшення їх захисних властивостей шляхом додаткового обкладення мішками з ґрунтом (піском), встановлення екранів із залізобетонних конструкцій (панелей, блоків тощо) та/або комбінованим способом.

Для заглиблених об'єктів будівництва із залізобетону або цегли, верхня частина яких не відповідає зазначеним рекомендаціям, можливе збільшення захисних властивостей шляхом обкладення їх мішками з ґрунтом (піском), насипання земляного обвалування під час приведення найпростіших укриттів, розташованих у зазначених об'єктах, у готовність до використання за призначенням.

Аналогічні методи досягнення необхідних захисних властивостей рекомендовано для зведення наземних, напівзаглиблених або заглиблених фортифікаційних споруд, що планується використовувати як найпростіші укриття.

3.6 Місткість споруд подвійного призначення та найпростіших укриттів вираховується з розрахунку: 0,6 м² площі основних приміщень (для розміщення населення, що підлягає укриттю) на одну особу. За можливості розміщення двоярусних нар площу можу бути зменшено до 0,5 м² на одну особу, при триярусному – до 0,4 м² на одну особу.

IV. Забезпечення об'єктів фонду захисних споруд необхідним майном, інвентарем, засобами та матеріалами

4.1 З метою забезпечення нормальних умов життєдіяльності осіб, що підлягають укриттю в об'єктах фонду захисних споруд, такі об'єкти підлягають забезпеченню необхідним майном, інвентарем, засобами та матеріалами (далі - обладнання).

4.2 **Захисні споруди** (сховища та протирадіаційні укриття) та **споруди подвійного призначення** із відповідними захисними властивостями підлягають забезпеченню вищезазначеним обладнанням згідно з нормами додатків 19 (норми оснащення формування з обслуговування захисної споруди), 20 (перелік майна, необхідного для укомплектування захисної споруди), 21 (перелік лікарських засобів та медичних виробів для укомплектування запасів медичного майна у захисних спорудах) Вимог щодо утримання та експлуатації захисних споруд цивільного захисту, затверджених наказом МВС.

4.3 Обладнання найпростіших укриттів має забезпечувати можливість безперервного перебування в них населення впродовж не менше 48 годин.

З цією метою найпростіші укриття забезпечуються:

місцями для сидіння (лежання) - лавками, нарами, стільцями, ліжкам тощо. Можливо передбачати розміщення працівників та дітей (учнів, студентів) на наявних у закладах освіти засобах (стільцях, лавках, ліжках), що використовуються під час освітнього процесу, а також інших засобах, зокрема спортивних матах, карематах (килимках туристичних), за умов можливості їх

використання на підлогах відповідних приміщень та забезпечення площі на одну особу, яка підлягає укриттю, на рівні не менше 1 м²;

ємностями з питною (з розрахунку 2 л на добу на одну особу, яка підлягає укриттю) та технічною водою (за відсутності централізованого водопостачання).

Розміщення зазначених ємностей дозволено передбачати в основних приміщеннях (для розміщення осіб, що підлягають укриттю);

контейнерами для зберігання продуктів харчування;

виносними баками, що щільно закриваються, для нечистот (для неканалізованих будівель і споруд), розміщених у спеціально призначених для цього приміщеннях;

резервним штучним освітленням (електричними ліхтарями, свічками, газовими лампами тощо) та електроживленням;

первинними засобами пожежогасіння (відповідно до встановлених норм для приміщень відповідного функціонального призначення);

засобами надання медичної допомоги; засобами зв'язку і оповіщення (телефоном, радіоприймачем, мережею інтернет, рекомендовано встановлення Wi-Fi - пристроїв);

шанцевим інструментом (лопатами штиковими та совковими, ломами, сокирами, пилками-ножівками по дереву, по металу тощо).

За змоги найпростіші укриття забезпечуються додатковим обладнанням, інструментами та інвентарем відповідно до норм, установлених для захисних споруд.

4.4 Біля вхідних дверей до споруди подвійного призначення (найпростішого укриття) має вивішуватися табличка розміром 50 x 60 см з написом «Місце для УКРИТТЯ». На ній необхідно зазначати адресу місця розташування споруди, її балансоутримувача, адресу і місце зберігання ключів.

Зразок табличок та покажчиків руху до них надано у додатку 1 до Вимог щодо утримання та експлуатації фонду захисних споруд цивільного захисту, затверджених наказом МВС.

Директор Департаменту організації
заходів цивільного захисту Віктор ВІТОВЕЦЬКИЙ__

ВИЯВЛЕННЯ ПІДОЗРІЛОГО ПРЕДМЕТУ, ЩО МОЖЕ БУТИ ВИБУХОВИМ ПРИСТРОЄМ

Характерні ознаки, які вказують на можливу наявність вибухових пристроїв у підозрілому предметі.

▲ Підозрілі обставини появи предметів - сумок, пакетів, коробок, металевих і скляних ємностей тощо, залишених без догляду власниками в даному місці і в даний час

▲ Підозрілі обставини появи щойно поштукатурених або свіжопофарбованих місць на стінах, свіжоскопаної ділянки землі або купи сміття на шляху проходження

▲ Наявність у предметів характерного вигляду штатних боєприпасів, учбово-імітаційних, сигнальних, освітлювальних, піротехнічних виробів

▲ Наявність очевидних деталей, які приводять вибухові пристрої (ВП) в дію (елементи живлення, тумблери, кнопки, таймери, проводи тощо)

▲ Прослуховування роботи годинникового механізму з підозрілого предмета

▲ Наявність у предмета запаху бензину, газу, розчинника, а також інших хімічних речовин

▲ Наявність електроприводів (антен, мобільних телефонів), світловоду, який мигтить або безупинно горить

▲ Наявність диму, який виходить із предмета

▲ Збільшена маса предмета (наприклад - коробка із під цукерок, банка із під кави, книга, записник тощо)

▲ Наявність у дверях (вікнах) будь-яких сторонніх предметів, закріплених до них шнуром, проводом або скотчем.

Якщо виявлений предмет, на Вашу думку, не повинен перебувати в цьому місці і видався Вам підозрілим, не залишайте його без уваги.

Батьки! Ви відповідаєте за життя й здоров'я ваших дітей. Поясніть дітям, що будь-який предмет знайдений на вулиці або у під'їзді, може становити небезпеку для їх життя та здоров'я.

Якщо Ви виявили невідомий предмет, який викликає Вашу підозру, в установі, негайно повідомте про знахідку адміністрації та охороні.

Ваша поведінка при виявленні підозрілого предмету:

!!! не чіпайте, не пересувайте, не розкривайте виявлений предмет

!!! зафіксуйте час виявлення предмету

!!! намагайтесь зробити все можливе, щоб люди відійшли якнайдалі від знахідки

!!! обов'язково дочекайтесь прибуття оперативно-слідчої групи МВС України (ви є важливим свідком).

!!! Не вживайте самостійно ніяких дій зі знахідками або підозрілими предметами, які можуть виявитися вибуховими пристроями - це може призвести до їхнього вибуху, численних жертв і руйнувань.

Якщо раптом почалася активізація сил безпеки й правоохоронних органів, не проявляйте цікавості, ідіть у інший бік, але не бігцем, щоб Вас не прийняли за супротивника.

У разі вибуху або стрілянини негайно падайте на землю, краще під прикриття (бордюр, торговельний намет, машину тощо). Для більшої безпеки накрийте голову руками.

Випадково довідавшись про теракт, що готується, негайно повідомте про це в правоохоронні органи. Якщо Вам стало відомо про підготовку чи вчинення злочину, негайно повідомте про це в органи Служби безпеки чи МВС України.

Як навчити дітей розпізнавати вибухонебезпечні предмети

У дітей природна цікавість перевищує відчуття страху та самозахисту.

Вони підходять близько, намагаються розібрати чи принести додому. Такі дії призводять до нещасних, або ж летальних наслідків.

Тому, дуже важливо педагогічним працівникам, батькам пояснювати, якими можуть бути наслідки подібних дій, навчити правилам поведінки у таких ситуаціях. Це збереже здоров'я та життя Ваших дітей.

В умовах війни важливо, щоб діти знали головні правила поведінки, які зможуть убезпечити їхнє життя. Зокрема, діти мають точно знати, що не можна брати в руки незнайомі предмети, якими б вони цікавими не були – блискуча річ може виявитися вибухівкою.

Як говорити з дітьми на таку важливу тему?

§ Виберіть час, коли дитина не зайнята грою чи мультфільмом

§ Скажіть, що зараз ви вивчаєте щось абсолютно нове і дуже важливе, і попросіть дитину допомогти вам запам'ятати цю інформацію

UNICEF Ukraine спільно з ДСНС України розробили ілюстративний матеріал «Дітям про вибухонебезпечні предмети»

Більше інформації на інтернет-ресурсах UNICEF Ukraine

- На картинці ви бачите фугасну протипіхотну міну. Покажіть це зображення дитині і запитайте, чи знає дитина, що це. Скажіть, що це міна
- Спочатку краще показати ілюстрацію, а наступного разу можна показати реальне фото
- Запитайте дитину, на що схожий цей предмет.

- Вислухайте дитину, поділіться своїми варіантами та скажіть, що хоч нам це нагадує красивого метелика, це дуже небезпечна міна. Вона невелика, розміром як долоня, може бути зеленою або коричневою. Ця міна може вибухнути, якщо до неї хтось доторкнеться, або навіть сама по собі – раптово. Тому наблизитись до такого поганого “метелика” дуже небезпечно. Ця міна може сховатись у траві, біля кущів чи під будинком у тих містах, де була війна.

- Поясніть, що до такого предмету не можна підходити, чіпати. Варто обережно відійти і повідомити про знахідку когось із дорослих. Вони зателефонують за номером 101 і рятувальники неодмінно приїдуть, щоб знешкодити міну і знову зробити це місце безпечним.

За матеріалами UNICEF Україна

«МІННА БЕЗПЕКА НЕ БЕЗПЕКА»: ПОСІБНИК ДЛЯ ДІТЕЙ ПРО ПРАВИЛА ПОВЕДІНКИ З ВИБУХОНЕБЕЗПЕЧНИМИ ПРЕДМЕТАМИ

В умовах воєнного стану найголовніше зберегти життя та здоров'я кожного українця.

Небезпека може бути там, де її не чекаєш. Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій спільно з видавництвом «Ранок» розмістило у відкритому доступі книжку «Мінна безпека не без ПЕКА», яку важливо прочитати батькам разом із дітьми.

Посібник у форматі коміксу роз'яснює дитині основні правила поведінки з вибухонебезпечними предметами. Правильні дії головних героїв у ситуаціях, пов'язаних із мінами чи вибухонебезпечними предметами, стануть взірцем для наслідування.

Інтерактивна онлайн-книжка допоможе в ігровій формі легше засвоїти матеріал. Видання рекомендоване до читання маленьким українцям та їхнім батькам. Розміщені інформаційні плакати допоможуть ліпше запам'ятати, що потрібно робити у випадку, коли виявили міни, вибухонебезпечні чи підозрілі предмети.

**РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ДІЙ
В РАЗІ НЕБЕЗПЕКИ ПІД ЧАС ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ
освітній омбудсмен Сергій Горбачов зібрав
від ДСНС України, СБУ та австралійського ресурсного центру
прав дитини**

ДІЇ У РАЗІ АНТИТЕРОРИСТИЧНОЇ ОПЕРАЦІЇ (СТРІЛЬБА, ВИБУХИ)

У разі проведення антитерористичної операції рекомендують:

- лягти на підлогу обличчям вниз, поклавши руки долонями на потилицю
- чітко виконувати команди співробітників антитерористичного підрозділу уникаючи різких рухів.

ДІЇ У РАЗІ ПЕРЕСТРІЛКИ

Державна служба України з надзвичайних ситуацій пропонує наступні рекомендації у разі перестрілки:

- якщо стрілянина застала вас на вулиці, відразу ж лягте й озирніться, виберіть найближче укриття й проберіться до нього, не піднімаючись у повний зріст. Укриттям можуть служити виступи будинків, пам'ятники, бетонні стовпи або бордюри, канави. Пам'ятайте, що автомобіль – не найкращий захист, тому що його метал тонкий, а пальне – вибухонебезпечне. За першої нагоди сховайтеся у під'їзді будинку, підземному переході, дочекайтеся закінчення перестрілки

- проводьте заходи для порятунку дітей, за необхідності прикрийте їх своїм тілом. За можливості повідомте про інцидент співробітників поліції

- якщо в ході перестрілки ви перебуваєте у будинку, – укрийтеся у ванній кімнаті й лягте на підлогу, тому що перебувати у кімнаті небезпечно через можливість рикошету. Перебуваючи в укритті, стежте за можливим початком пожежі. Якщо пожежа почалася, а стрілянина не припинилася, залиште квартиру й сховайтеся в під'їзді, далі від вікон.

ДІЇ У РАЗІ ЗАХОПЛЕННЯ ТРАНСПОРТУ

Державна служба України з надзвичайних ситуацій пропонує порядок дій у разі захоплення транспорту:

- якщо ви знаходитесь в захопленому літаку, автобусі – не привертайте до себе уваги терористів. Огляньте салон, визначте місця можливого укриття на випадок стрілянини;

- заспокойтеся, спробуйте відволіктися від того, що відбувається,

- зніміть ювелірні прикраси

- не дивіться в очі терористам, не пересувайтеся по салону та не відкривайте сумки без їхнього дозволу

- не реагуйте на провокаційну або зухвалу поведінку

- жінкам у міні спідницях бажано прикрити ноги

- якщо представники влади почнуть спробу штурму, – лягайте на підлогу між кріслами й залишайтеся там до закінчення штурму

- після звільнення – негайно залиште літак (автобус), тому що не виключена можливість його замінування терористами й вибуху парів бензину.

ДІЇ У РАЗІ ТЕЛЕФОННОГО ТЕРОРИЗМУ

Державна служба України з надзвичайних ситуацій надає наступні поради у випадку телефонного тероризму, який досить часто застосовується у нашій країні, зокрема у закладах освіти.

ЯКЩО ВИ СТАЛИ ЖЕРТВОЮ ТЕЛЕФОННОГО ТЕРОРИСТА

- подзвоніть з іншого телефону (іншого мобільного чи від сусідів) оператору телефонного зв'язку (мобільного чи стаціонарного) і скажіть причину дзвінка, своє прізвище, адресу та номер свого телефону

- намагайтеся затягнути розмову та записати її на диктофон чи дайте послухати свідкам (сусідам)

- одночасно, з розмовою і записом на диктофон, друга людина дзвонить з іншого телефону на вузол зв'язку, а потім у поліцію за телефоном 102 для термінового затримання того, хто телефонував

- напишіть заяву начальнику відділення поліції, на території якого ви проживаєте, для прийняття необхідних заходів

- поліція, за запитом на вузол зв'язку, отримає номер телефону, адресу, прізвище того, хто дзвонив, і буде вживати необхідних заходів.

Для запобігання можливого терористичного акту:

- Не торкайтеся в транспорті, житлових та громадських приміщеннях або на вулиці нічийних пакетів (сумок), не підпускайте до них інших. Повідомте про знахідку працівнику поліції.

- У присутності терористів не виказуйте своє невдоволення, утримайтеся від різких рухів, лементу і стогонів.

- У разі погрози терористів застосувати зброю лягайте на живіт, захищаючи голову руками, якомога далі від вікон, закслених дверей, проходів, сходів.

- Використайте будь-яку можливість для порятунку.

- Якщо відбувся вибух – вживайте заходів щодо недопущення пожежі та паніки, надайте домедичну допомогу постраждалим;

- Намагайтеся запам'ятати прикмети підозрілих людей і повідомте їх прибулим працівникам спецслужб.

Рекомендовані дії, якщо ви опинилися в захопленій терористами будівлі:

- зберігати спокій та намагатись уникнути контакту з терористами;

- якомога тихіше повідомити правоохоронним органам про терористичну атаку, а також про своє місцеперебування;

- не курити;

- не наближатися до дверей та вікон;

- чітко виконувати інструкції та команди правоохоронців;

- сховати свої документи та візитні картки.

Під час того, як силовики звільняють від терористів будівлю чи транспортний засіб:

- лягти на підлогу обличчям вниз, поклавши руки долонями на потилицю;

- чітко виконувати команди працівників антитерористичного підрозділу, уникаючи різких рухів.

Якщо в результаті обстрілів чи терористичного акту в будівлі сталася пожежа, то необхідно евакуюватися.

ЗАГРОЗИ МАСОВОГО НАСИЛЬСТВА

Періодично і в українських школах виникають ситуації, у яких є загроза вторгнення або загроза масових насильницьких дій, де працівники закладу освіти ще можуть керувати ситуацією, хоча б частково, і повідомити про це силовим органам.

Ресурсний центр прав дитини пропонує рекомендації у разі загрози масових насильницьких дій та небезпеки:

Поради для керівництва шкіл:

- Якщо є змога – подайте знак тривоги, але це не повинна бути пожежна сигналізація

- Слідкуйте за ситуацією і переоцінюйте її
- Будьте готові передати поліції або іншим силовим органам
- Повідомте всіх, коли небезпека зникла
- Після інциденту повідомте про обставини учнів та батьків.

Хочемо зазначити, що задля швидкого та оперативного розшуку злочинців, збереження таємниці слідства та інших моментів, варто своє повідомлення для батьків та медіа узгодити з представниками силових структур.

Поради для працівників закладів освіти

- Попередьте інших, щоб вони негайно сховалися та забезпечили безпеку дітей

- Зберіть учнів всередині безпечного приміщення, якомога далі від загрози
- Закрийте і замкніть двері ключем (за можливістю).
Перемістіть меблі, щоб заблокувати доступ від загрози, за наявності та змоги

- У разі загрози стрілянини, всі мають швидко лягти на підлогу і за можливості накритися меблями, щоб не бути мішенню

- Вимкніть світло та всі пристрої, які можуть його подати
- Вимкніть усі пристрої, що видають звуки: мобільні телефони, радіоприймачі тощо

- Зберігайте тишу
- Тримайтеся якомога далі від дверей і вікон
- Залишайтеся спокійними, заспокоюйте тих, хто нервує

Поради для учнів

- Пам'ятайте про правила: Не говори. Не біжи. Не штовхайся.
Не повертайся

- Виконуйте вказівки працівників закладу освіти
- Зберігайте спокій та тишу
- Якщо є потреба, допоможіть заблокувати двері меблями
- Головне: сховатися, впасти та накритися.

РОБОТА З УЧНЯМИ ТА СТУДЕНТАМИ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ ТЕРОРИСТИЧНИХ СИТУАЦІЙ

У посібнику “Запобігання насильству в школах”, яке розробило Федеральне бюро розслідувань, зібрані практичні поради досвідчених шкільних офіцерів щодо запобігання надзвичайних ситуацій та терористичних актів. Ці рекомендації можна використати й педагогам для запобігання насильству. Адже нещодавнє повідомлення

СБУ про запобігання терористичного акту в одному з коледжів, свідчить про те, що в Україні можливі такі випадки.

У посібнику зазначається, що учні та студенти є певним ключем до безпеки школи й проведення з ними постійних тренувань гарантує, що вони буду знати та відповідно діяти під час потенційно небезпечних або загрозливих ситуацій.

Важливо враховувати, що:

- атаки на школи не випадкові й часто плануються заздалегідь
- у більшості випадків про атаку на школи знали інші особи, але не повідомляли про цю загрозу через страх, або не вірили, що загроза реальна, або не знали, до кого звернутися за порадою, або через брак часу
- перед нападом з'являються певні попереджувальні знаки
- у більшості випадків насильства, які скоєні учнем, він мав певні проблеми з поведінкою.

Поради педагогам, як комунікувати з учнями та студентами щодо безпеки:

- застерігайте учнів та студентів бути пильними й заохочуйте повідомляти про будь-які загрози або підозрілу поведінку
- поділіться історіями запобігання терактів за повідомленнями учнів чи студентів
- запевніть студентів, що їхні повідомлення будуть зберігатися конфіденційними та анонімними
- покажіть учням та студентам різницю між балачками (доносом) і повідомленням відповідальної людини, коли є проблема безпеки
- попросіть студентів сприймати всі погрози серйозно, навіть ті, які робляться жартома
- просіть повідомити про загрозу, інцидент або підозрілу поведінку, навіть якщо учні та студенти міркують, що інші про це вже знають
- будьте в курсі загроз і постів, зроблених в онлайн-блогах і публікаціях у соціальних мережах.

Як підготувати дітей до надзвичайних ситуацій, зокрема до війни?

Психолог Світлана Ройз разом з командою підготували посібник «Супергерої безпеки», у якому містяться рекомендації для батьків, як підготувати дітей до можливих надзвичайних ситуацій.

У надзвичайних ситуаціях діти є одними з найбільш вразливих учасників подій.

Тому, батькам варто заздалегідь підготувати дитину до небезпеки – і це не лише про війну, а й про повінь, пожежу, землетрус тощо.

Однак перш ніж діяти, необхідно завчасно поговорити з дитиною у спокійній атмосфері.

Волонтерська група #миготові та психологиня Світлана Ройз розробили пам'ятку для сімей про те, як підготувати дітей до екстрених ситуацій.

Ми відібрали декілька порад щодо того, як говорити з дітьми про безпеку, які правила пояснити, і в які ігри пограти.

Обов'язково важливо наголошувати, що ви говорите про безпеку не тому, що щось небезпечно має статися, а для того, щоб "натренувати м'яз безпеки" та відчувати свою силу в будь-якій ситуації, радить Світлана Ройз.

"Дітей важливо готувати до надзвичайних ситуацій для того, щоб інформація, яку вони можуть отримати під час самої ситуації, не була шокуючою та травматичною.

Підготовка робить стрес дитини "експертним", виводить дитину та дорослого зі стану травматичної безпорадності та вразливості. Ми протиставляємо тривозі продуктивні дії", – пише психологиня.

■ Дітей потрібно підготувати до надзвичайних ситуацій заздалегідь та у спокійній обстановці. Важливо почати розмову, коли вся сім'я збирається разом, ідеально сісти в коло, щоб увага рівномірно була розподілена між усіма членами сім'ї.

■ Важливо, щоб батьки говорили спокійно та досить повільно, спостерігаючи за змінами пози та реакціями дитини.

■ Кожному члену сім'ї варто призначити його власну відповідальність, зробити кожного "супергероєм безпеки".

■ Важливо розповісти дітям, як колись ви переживали складний досвід небезпеки і впоралися з ним, але не були готові, тому витратили важливий час.

І ви впоралися б легше, якби знали правила, тож дуже сподівається, що дітям ці знання ніколи не знадобляться, але всі супергерої мають це знати.

■ **Важливо легітимізувати страх дитини** і самим сказати: мені іноді буває страшно, коли я бачу у фільмах пожежу чи думаю про землетрус. Коли думаю про те, що щось може нам загрожувати.

Але я дорослий, і зараз у мене багато знань та сили. І ми разом, ми знаємо правила і з усім впораємось.

Також Світлана Ройз рекомендує застосувати цей алгоритм підготовки:

- ▣ розповідати теорію та пояснюємо навіщо
- ▣ залучати до гри-тренування
- ▣ закріпити у тренувальній дії.

Розмова та гра з дитиною 5 років має тривати до 15-20 хвилин.

Варто обговорити, як ви можете подбати про безпеку.

Згадати правила дорожнього руху, як потрібно заходити в ліфт, не відчиняти двері чужим, мити руки після прогулянки та перед їжею, носити маску під час карантину, не йти з незнайомцями, перевіряти електроприлади, вимикати газ і воду тощо.

Потім Світлана Ройз радить обговорити з дітьми, що сім'я може зробити у неконтрольованих ситуаціях – при пожежі, хворобі, землетрусі, бойових діях.

Зокрема:

- Можна виписати телефони служб – швидкої, пожежної, телефони знайомих
- Можна зробити браслет з номером телефону батьків.

Дитина обов'язково має знати своє ім'я та прізвище, адресу, імена батьків, мати записаний номер телефону.

Також необхідно підготувати дитину до звуку сирени.

Можна сказати малечі: "Для того, щоб сповістити людей про небезпеку, лунають сигнали – вони спеціально дуже гучні, щоб усі почули та відреагували (спробуй сам видати найгучніший та найнеприємніший звук)".

Дитині варто знати, що свідчить про екстрену ситуацію:

- сирена зі звуком, що підвищується і знижується сповіщає про **ракетний обстріл**;
- якщо меблі рухаються, є відчуття корабельної хитавиці – це свідчить про **землетрус**;
- а запах гару та раптове відчуття тепла свідчить про **пожежу в будинку**.

Також батьки мають пояснити, що треба робити у різних екстрених випадках.

Під час землетрусу

Взяти "валізу безпеки", домашніх улюбленців, телефон, спуститися сходами (не ліфтом) і вийти з дому на відкритий простір.

Під час повені

Взяти "валізу безпеки", домашніх улюбленців, телефон, піднятися на високе місце.

Під час сигналу сирени

Взяти "валізу безпеки", домашніх улюбленців, телефон; йти у бомбосховище або лягти на підлогу біля внутрішньої стіни.

Необхідно переконатися, що діти знають безпечні місця у школі та біля неї, біля ігрових майданчиків та в будь-якому іншому місці, де вони часто бувають.

Також треба роз'яснити їм принцип, відповідно до якого вони обиратимуть правильне укриття навіть у незнайомих місцях.

У надзвичайній ситуації дитині не можна перебувати біля важких речей, вікон та скляних предметів, у ліфті.

Також Світлана Ройз рекомендує **пояснити дитині такий алгоритм дій:**

- **Сповіщення.**

У надзвичайній ситуації необхідно якнайшвидше повідомити про це дорослого члена сім'ї або іншу відповідальну людину.

- **Вимкнення**

Потрібно закрити газовий кран і вимкнути електрику, щоб запобігти пожежі.

- **Вихід у безпечне місце**

Залежно від виду надзвичайної ситуації, потрібно залишити місце події. Наприклад, вийти на відкриту місцевість.

- **Ізоляція**

Іноколи потрібно встановити перешкоди між вами та джерелом загрози

Наприклад, закрити двері, перешкоджаючи поширенню пожежі.

- **Дії**

Наприклад, під час ракетного та мінометного обстрілу спуститися у сховище або лягти на підлогу біля внутрішньої стіни; піднятися на високе місце при повені; спуститися сходами і вийти з будинку на відкритий простір під час землетрусу.

Варто разом з дитиною перевірити, наскільки захищений простір у будинку:

- наприклад, разом подивитись, які предмети можуть впасти – полиці, стелажі, скляні речі, побутова техніка на колесах
- знати, як перекрити газ та воду
- скласти список контактів у складних ситуаціях
- зробити список дій в екстрених ситуаціях або плакат з малюнками
- скласти гайд, як впоратися з тривогою (дихати з акцентом на видих, відчуті стійкість стоп, покласти руку на живіт і подихати, розмахувати руками, спертися об стіну).

БАТЬКАМ необхідно скласти «валітку безпеки» разом з дитиною

Для цього Світлана Ройз радить пограти з дітьми у поїздку до невідомої планети, куди вони б узяли найважливіше.

Потрібно розповісти дитині, що кладуть у валітку та навіщо ці предмети (кожен член сім'ї має це знати).

Також за кожним важливо закріпити те, що він робить як "супергерой безпеки": бере свою іграшку, домашню тварину, ліхтарик, пляшку води, відчиняє та зачиняє

двері.

Важливо, щоб дорослий підтримував дітей, підказував, що потрібно робити (взяти ліхтарик, телефон, взяти за руку дорослого, перевірити, чи вимкнене світло тощо), наголошував на тому, що виходить правильно, не квапив.

Після того, як усі "врятувалися", важливо сказати "Ми у безпеці! Ми разом. Ми всі супергерої".

"Принцип: йдемо від меншого до більшого, говоримо та пропонуємо дії, завершуємо грою (якщо йдеться про звуки – видаємо звуки) та відчуттям безпеки. Кожна розмова на тривожну тему має супроводжуватися запропонованими діями та реагуванням" – наголошує Світлана Ройз.

Більше деталей про ігри-тренування з дітьми можна дізнатися з пам'ятки, яку розробила психологиня.

Раніше волонтери #миготові розповідали, як підготуватись до відсутності електрики та газу, і що закласти вдома на випадок вторгнення.

Також психолог наголосила, що дорослі мають розмовляти з дітьми про безпеку не тому, що має статися щось небезпечне, а щоби «натренувати "м'яз безпеки»».

«Це треба, щоби відчувати свою силу в будь-якій складній ситуації й почуватися захищеними», – підкреслила Світлана Ройз.

Так, алгоритм підготовки дітей до потенційних надзвичайних ситуацій, запропонований психологом, містить три пункти: теоретичні відомості та пояснення, навіщо це потрібно; залучення до гри-тренування, закріплення у тренувальній дії.

ЯК ГОВОРИТИ ПРО ВІЙНУ ТА ПОВІТРЯНУ ТРИВОГУ З ДІТЬМИ:

поради психологині

5 порад, як заспокоїти дитину в стресових ситуаціях

Останні події в Україні через повномасштабне вторгнення російських військ б'ють по психологічному стану дорослих. Що вже казати про дітей, особливо найменших, які ще не розуміють, що відбувається навколо, але відчувають тривогу.

Про те, як правильно говорити з дитиною про війну, повітряну тривогу і як заспокоїти у критичній ситуації - пояснила психологиня Вікторія Осипенко.

Вона зазначає, що варто дитині розповідати про те, що відбувається у країні й місті та використовувати слово «війна».

Називати війну – війною

«Потрібно вживати слово «війна». Я б усе таки радила говорити про війну як війну», - каже Вікторія Осипенко.

Психологиня зазначає, що про війну говорити варто, але не забувати водночас робити оптимістичні акценти.

«Варто говорити про те, що все буде гаразд. Також обговорювати плани на майбутнє. Це все дуже важливо. Говорити про те, що напевне влітку ми поїдемо на море чи збиратимемо полуницю у нас на дачі. Тобто, з одного боку, подати інформацію, а з іншого - дати позитивне скріплення плануванням майбутнього», - наголошує Вікторія Осипенко.

За словами психологині, дітям варто говорити про те, що війна – це тимчасово, що так завжди не буде. Це повинно заспокоїти дітей.

«Так, зараз небезпечно. Так, зараз відбуваються ненормальні речі. Війна – це ненормально. Говорити: «Мені шкода, що тобі доводиться таке переживати. Але зараз я теж у такій ситуації. А разом ми сильні, ми впораємося». Дуже складно пробувати пояснити, немає чітких інструкцій чи слів, яких би можна було рекомендувати. Адже кожна мама знає свою дитину краще, ніж будь-який психолог. Іноді ми боїмося дітям щось говорити, щоб не нашкодити. Але тривога, яку ми транслюємо, травмує більше, ніж сказати, що це справді війна», - каже Вікторія Осипенко.

Психологиня додає, що батьки повинні пояснити, що відбувається, адже дитина відчуває тривогу і напруження навколо себе.

«Навіть якщо про тривогу не говорити дітям, вони все одно відчувають її. І від цього їм стає гірше. Тому варто говорити попередньо дитині про те, що ми теж боїмося, нам теж страшно», - пояснює психологиня.

Психологиня також радить говорити діткам про те, що хтось із батьків пішов воювати. Але наголошувати на позитивних моментах.

«Варто говорити, що батько чи мама змушений чи змушена бути не з нами, але нас захищає. Водночас говорити про оптимістичні прогнози. Про те, що все буде гаразд», - зазначає психологиня.

Щодо сирен і повітряної тривоги, дитині варто пояснити заздалегідь про те, що таке може трапитися, а не безпосередньо під час тривоги.

«Потрібно пояснити, що коли лунають сирени, у квартирі чи будинку перебувати небезпечно. Тому потрібно спускатися в укриття, у безпечне місце. Алгоритм цей повинен бути відпрацьований раніше, ніж прозвучить сирена. Про це необхідно говорити не саме у той момент, коли лунає тривога, а до того. Про це все треба говорити тоді, коли дитина перебуває у стані спокою. Тоді для неї звук сирени буде просто сигналом, і дитина буде розуміти, що вона йде у безпечне місце», - пояснює Вікторія Осипенко.

У той момент, коли лунає сирена, діти повинні діяти за чітким алгоритмом батьків. Вони також мають попередньо пояснювати дітям, що у цей момент потрібно слухатися.

Що дозволяємо дитині у сховищі

«Отже, звучить сирена, ми йдемо у безпечне місце. У самому сховищі дітям можна робити все те, що вони роблять зазвичай: гратися, читати книжки, співати, скакати. Тобто не ставити у сховищі дітям обмеження. Адже тоді їм не буде ніде безпечно», - каже психологиня.

Якщо **дитина у сховищі** поводить бентежно, психологиня радить виконати наступні 5 кроків, щоб її заспокоїти:

Крок 1. Дотики або обійми

«Найперше - дитину потрібно обійняти. Можливо, мовчки чи зі словами «я поруч». Але обов'язково повинні бути дотики. Всі діти, навіть підлітки – тактильні. У момент напруги чи тривоги навіть найколючіший їжачок-підліток стає тактильним»

Крок 2. Рух

«Поскакати, пострибати, нахилитися у різні боки, щоб цей стресовий стан із м'язів розігнати»

Крок 3. Дихання

«Для геть маленьких діток пропонують схему квітка-свічка. Коли ми в лівій руці тримаємо уявну свічку, а в правій – квітку. Спочатку задуваємо свічку. Довгий-довгий видих. А потім нюхаємо квітку. Адже коли наростає паніка та тривога, потрібно акцентувати увагу на видихах. Тобто короткий вдих і довгі видихи»

Крок 4. Позитивні переконання

«Це – те стабілізує, що йде від батьків і дозволяє зберегти зону контролю та безпеки. Звичайні слова, що дитина – розумничка, молодець, «я поруч». А також «як добре, що ми разом; я є в тебе, а ти у мене». Або казати, що пишаєтеся дитиною»

Крок 5. Вправа «Метелик»

«Цю вправу часто використовують психологи не лише під час роботи з дітьми, а й з дорослими. Ми ставимо праву руку на ліве плече і ліву руку - на праве плече. Тобто обіймаємо себе і плескаємо по плечах. І супроводжуємо це словами: «Я молодець, я впораюся». Якщо, наприклад, батьки десь відлучилися, не поруч, дитина завдяки цій вправі може заспокоїтися».

Також важливо не забувати про рутинні речі і виконувати їх усупереч обставинам.

«Оці ритуали, які вже сформовані у сім'ї, ми повинні їх виконувати. Наприклад, якщо ми щодня вчили з дитиною 4 рядочки вірша, то потрібно продовжувати це робити. Або читати книжки, грати в ігри чи складати пазли. Рутинна – це те, що дозволить нам зберегтися у відносній нормі», - підсумовує психологиня.

На жаль, війна стала для нас реальністю, в якій ми сьогодні живемо. Характер небезпек щоразу змінюється, тому надзвичайно важливо говорити з

дітьми про нові правила поведінки офлайн. Оскільки діти спілкуються і в онлайн-вимірі, ці правила можуть стати в пригоді і для їхніх друзів.

Команда **#stop sexting** зібрала поради від Взаємодії, МОН, **UNICEF Ukraine**, додала методики із власного досвіду роботи у сфері безпеки дітей і розробила рекомендації для батьків, опікунів, педагогів і дорослих, поруч з якими є діти.

Як дорослим говорити з дітьми про офлайн-поведінку під час війни?

1. Запитайте, що діти знають про ситуацію в країні і як вони зараз почувуються. Тема війни не має бути темою табу під час навчальних занять. Ми перебуваємо в єдиній реальності, де домінує страх, смерть, відчай і тривога. Діти повинні розуміти, що навколо люди теж відчувають тривожність.

2. Коли говорите про війну і вживаєте слова «поганий» або «добрий», обов'язково пояснюйте дитині, чому поганий, а чому добрий.

Спонукайте фантазувати про події в країні через мультфільми та відео, які дитина дивиться.

3. Говоріть із дітьми про необхідність взаємодопомоги, про те, що багато людей в Україні та світі підтримують нашу державу та щодня об'єднують зусилля, аби якнайшвидше завершити війну.

4. Нагадайте дітям, коли їм страшно чи тривожно, вони завжди можуть звернутися по допомогу до дорослих (батьків, учителів).

5. Зауважте, що важливо дослухатися до порад дорослих щодо поведінки офлайн, адже навколо криється багато небезпек, які можуть загрожувати життю та здоров'ю.

6 Запитайте дітей, чи мають вони план дій на випадок повітряної тривоги та чи є в них особливі приготування (тривожний рюкзак, теплий одяг тощо).

Що важливо обговорити з дітьми щодо офлайн-поведінки під час війни?

Правила поведінки під час повітряної тривоги

Рекомендуємо обговорити зі старшими дітьми потребу завантажити на телефон застосунок "Повітряна тривога", адже не завжди можна почути сигнал з вулиці.

У будівлі:

- ✓ зайти в укриття (підвальне приміщення чи паркінг для машин);
- ✓ якщо немає спеціального укриття, потрібно спуститись на нижчі поверхи будівлі та обрати місце подалі від вікон.

У квартирі:

- ✓ важливо знайти місце за тримальною стіною (найчастіше це біля вхідних дверей);
- ✓ сісти на підлогу;
- ✓ накрити голову і тіло ковдрою чи іншими речами.

У потязі:

- ✓ нахилитись нижче рівня вікон та закрити голову руками.

На вулиці:

✓ зайти в найближче укриття (часто в містах є позначки «укриття» або маршруту до нього).

Якщо немає змоги знайти найближче укриття, то важливо:

- ✓ триматися на відстані від магазинів із вітринами;
- ✓ лягти на землю біля високого бордюру, бетонних блоків;
- ✓ закрити голову руками.

Якщо почули вибухи, то залишайтеся у безпечному місці.

Правила поведінки під час артобстрілів:

- ✓ Коли чуєте вибухи чи стрільбу, важливо сховатись в укритті.
- ✓ Якщо почули вибухи під час перебування на вулиці – негайно лягайте на землю, але туди, де є заглиблення (наприклад, між бетонними конструкціями), або в яму, канаву.
- ✓ Небезпечно ховатись у під'їздах, арках, біля припаркованих машин.
- ✓ Затуліть долонями вуха та розтуліть рот.

Правила поведінки дитини у громадському місці:

✓ Попросіть батьків на окремому папірці написати номер їхнього телефону чи рідних, а також ім'я та прізвище дитини. Сховайте його у верхньому одязі на випадок екстреної ситуації.

✓ Якщо маєте власний мобільний телефон, завжди перевіряйте, чи він заряджений та чи є достатня кількість грошей для дзвінків.

✓ Поставте номер когось із батьків на швидкий набір чи екстрений дзвінок у смартфоні.

✓ На вулицях міст, де відбуваються обстріли, можуть бути уламки від ракет чи іншої зброї – не чіпайте їх. Також не заходьте в занедбані будівлі чи покинуті будинки, оскільки вони можуть бути замінованими.

✓ Не підіймайте в місцях за межами дому що-небудь із землі: цукерки, маленькі іграшки, різнокольорові предмети, мобільні телефони, адже в них може бути вибухівка.

✓ Не беріть від незнайомих людей будь-які предмети: це може бути загрозою для здоров'я та життя.

✓ Якщо на вулиці вас кличе незнайома людина, то повідомте про це батьків чи дорослих, з ким перебуваєте.

✓ Якщо ви загубились у певній місцевості чи у натовпі, то важливо стати на безпечну височину та кликати батьків чи дорослих на ім'я та прізвище. Звичайно, якщо є мобільний телефон, то потрібно зателефонувати комусь із батьків чи дорослих, з ким ви перебували разом. Якщо з ними немає зв'язку, потрібно набрати 102 та пояснити, що трапилось.

✓ Якщо незнайома людина взяла вас за руку і намагається кудись відвести, то важливо привернути увагу до себе інших людей, наприклад, гучно закричати.

Пам'ятайте, що невимушена бесіда з дитиною може врятувати їй життя. Частіше говоріть із дітьми – їм також страшно, як і нам. Важливо навчити їх правильно діяти в небезпечних ситуаціях.

ДІЇ НАСЕЛЕННЯ ПІД ЧАС ПОТРАПЛЯННЯ У ЗОНУ ХІМІЧНОГО ЗАРАЖЕННЯ

Під час війни зростає загроза хімічних аварій на об'єктах інфраструктури, які можуть призвести до катастрофічних наслідків для населення.

Поняття протидії хімічним загрозам є надзвичайно актуальним для Одеської області, адже тут знаходяться об'єкти підвищеної хімічної небезпеки. Потенційні ризики є суттєво вищими на сьогоднішній день, коли заводи, підприємства та склади можуть стати мішенню під час бойових дій, або постраждати від помилкового обстрілу.

Фактори небезпеки викиду (розливу) хімічно небезпечних речовин:

забруднення навколишнього середовища, небезпека для всього живого, що опинилося на забрудненій місцевості (загибель людей, тварин, знищення посівів та ін), крім того, внаслідок можливого хімічного вибуху – виникнення сильних руйнувань на значній території.

Найбільша небезпека хімічної атаки в тому, що дуже важко зрозуміти, що це вона, поки не починаються симптоми.

Небезпечні викиди можуть статися на хімічних підприємствах, де зберігаються та використовуються такі речовини, як оксид азоту, аміак, хлор, синильна кислота, сірчистий газ, сірководень.

Як зрозуміти, що ви потрапили під вплив небезпечних хімічних речовин?

Хімічні сполуки можуть подразнювати очі, слизові оболонки, шкіру та дихальні шляхи. У людини може виникати утруднення дихання, кашель, виділення мокротиння, іноді і з домішками крові, нежить, відчуття сухості в горлі, осиплість голосу, нежить, носова кровотеча, біль у грудях.

При подразненні слизової оболонки очей серед симптомів почервоніння, запалення, набряклість, помутніння рогівки, ураження райдужної оболонки очей. При гострих отруєннях - головний біль, запаморочення, загальна слабкість.

Хімічне забруднення також може ускладнити хронічні захворювання легенів, такі як астма та емфізема.

Своєчасні дії до моменту, під час і після виникнення аварійних ситуацій можуть суттєво знизити загрози і обсяги ураження людей хімічно-небезпечними речовинами (ХНР).

Це НЕОБХІДНО ПАМ'ЯТАТИ:

- уникайте паніки

Після отримання інформації (по радіо або інших засобах оповіщення) про викид (розлив) в атмосферу ХНР та про небезпеку хімічного зараження, виконуйте заходи:

▪ приготуйте тривожну валізку: зберіть необхідні документи, цінності, ліки, продукти, запас питної води та інші необхідні речі у герметичну валізку та підготуйтеся до евакуації

▪ попередьте сусідів про початок евакуації

▪ надайте допомогу дітям, інвалідам та людям похилого віку. Вони підлягають евакуації в першу чергу.

В очікуванні інформації

▪ у разі викиду аміаку сховайтеся на нижніх поверхах захищеної споруди

▪ у разі викиду хлору підніміться на верхні поверхи будівлі

При оголошенні евакуації:

!! візьміть підготовлені речі, вимкніть джерела електро-, водо- і газопостачання, залишіть приміщення (квартиру, будинок).

!! виходьте із зони хімічного зараження в напрямі, перпендикулярному до напрямку вітру та обходьте тунелі, яри, лощини - в низинах може бути висока концентрація ХНР.

Після виходу із зони хімічного забруднення:

▪ зніміть верхній одяг, прийміть душ.

Дізнайтеся у місцевих органів державної влади та місцевого самоврядування адреси організацій, що відповідають за надання допомоги потерпілому населенню. У разі підозри на ураження ХНР уникайте будь-яких фізичних навантажень, пийте велику кількість рідини та зверніться до медичного закладу.

ДЕРЖАВНА СЛУЖБА УКРАЇНИ
З НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ

ДІЇ НАСЕЛЕННЯ НА ВИПАДОК ХІМІЧНОЇ АТАКИ

НА ВИПАДОК ЯКЩО ВИ ЗНАХОДИТЕСЬ У ПРИМІЩЕННІ:

- У разі відсутності засобів індивідуального захисту та неможливості залишити зону ураження, необхідно залишатись у приміщенні і обмежити доступ повітря до нього із зовні;
- Щільно зачинити вікна та двері, вентиляційні отвори, димоходи;
- Заклеїти щілини у вікнах папером чи скочем;
- Не вмикати систему опалення та кондиціонування;
- При можливості закрити вікна ковдрами змоченими водою;
- Чекати повідомлення від органів влади через засоби зв'язку (телевізор, радіо, телефон тощо) для отримання вказівок щодо подальших дій;
- При оголошенні евакуації необхідно одягнутися так, щоб залишилося якомога менше відкритої шкіри, бажано одягнути плівкові (полімерні) накидки, куртки або плащі, при можливості використовувати фільтрувальні протигази для захисту від бойових отруйних речовин (при забрудненні повітря бойовими отруйними речовинами), фільтрувальні протигази для захисту від хлору, аміаку або ватно-марлеві пов'язки, змочені водою або краще 2-5% розчинами харчової соди (при забрудненні повітря хлором), оцтової або лимонної кислоти (при забрудненні повітря аміаком).

ЯКЩО У ВАС Є ПРОТИГАЗ:

- Закрийте очі;
- Затримайте дихання;
- Одягніть маску;
- Видихніть всередину маски, щоб витіснити все повітря що могло залишитися в масці; закрийте фільтр протигазу рукою і спробуйте вдихнути, щоб перевірити герметичність маски. Якщо при вдиху повітря не надходить, можна відкрити очі.

ПЕРШ НІЖ ДОПОМАГАТИ ІНШИМ, НАДІНЬТЕ ВАШУ ВЛАСНУ МАСКУ.

ВИКОНУЙТЕ ВКАЗІВКИ ВІД МІСЦЕВИХ ОРГАНІВ ВЛАДИ ЩОДО ПОДАЛЬШОЇ ЕВАКУАЦІЇ

Міністерство охорони здоров'я України розробило інструкцію, щодо дій у разі хімічної атаки або аварії на підприємстві, домедичної допомоги у разі отруєння хімічними речовинами.

У разі хімічної атаки або аварії на хімпідприємстві потрібно:

- щільно зачинити вікна та двері, вентиляційні отвори, димоходи
- заклеїти щілини у вікнах папером чи скотчем
- увімкнути телевізор чи радіо для отримання подальших вказівок
- попередити близьких про небезпеку та можливу евакуацію
- вимкнути побутові прилади та газ.

У разі евакуації візьміть з собою аптечку. Одягніться так, щоб залишилося якомога менше відкритої шкіри. Використовуйте протигази або ватяно-марлеві пов'язки, змочені водою або краще 2-5% розчином питної соди (при ураженні хлором), оцтової або лимонної кислоти (при ураженні аміаком).

Залишаючи приміщення, використовуйте сходи. На вулиці не біжіть, не торкайтеся ніяких предметів, не наступайте у калюжі. Не їжте і не пийте нічого.

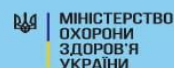
У разі аварій з викидом хлору - намагайтеся пересуватися по підвищеннях, у разі викиду аміаку - низинами. Якомога швидше залиште зону ураження, рухаючись поперек потоку повітря чи вітру.

Негайно одягнути засоби індивідуального захисту органів дихання!

Якщо засобів індивідуального захисту органів дихання та шкіри немає і вийти з району зараження неможливо, залишайтеся у приміщенні і негайно та надійно герметизуйте його! Зменшіть можливість проникнення НХР (парів, аерозолів) у приміщення: щільно зачиніть вікна та двері, димоходи, вентиляційні люки, щілини в рамах вікон та дверей заклейте, вимкніть джерела газо-, електропостачання та загасіть вогонь у печах. Чекайте повідомлень від органів влади з питань надзвичайних ситуацій за допомогою засобів зв'язку.

Знайте, що уражаюча дія конкретної НХР на людини залежить від її концентрації у повітрі та тривалості, тому, якщо немає можливості покинути небезпечну зону, не панікуйте і продовжуйте вживати заходи безпеки.

Перша допомога у разі отруєння хлором

- Постраждалого необхідно негайно вивести на свіже повітря, щільніше вкрити і дати подихати парами води або аерозолем 0,5% розчину питної соди протягом 15 хвилин.
- Не дозволяйте потерпілому пересуватися самостійно.
- Транспортувати постраждалого можна лише у положенні лежачи.
- У разі необхідності — зробити штучне дихання способом «рот в рот».
- Основним засобом боротьби з хлором є вода.

Перша допомога у разі отруєння аміаком

- Постраждалого слід негайно винести на свіже повітря.
- Транспортувати потерпілого необхідно у положенні лежачи.
- Забезпечити тепло та спокій, дати зволожений кисень.
- За можливості, змийте осілий забрудник з тіла, змініть одяг.

Перша допомога у разі отруєння оксидами азоту

- Постраждалого слід негайно винести на свіже повітря
- Слід змивати з постраждалого можливе бруднення щонайменше протягом 15 хвилин та змінити одяг
- Промивайте очі постраждалого щонайменше 15 хвилин
- Дайте постраждалому випити якомога більше води

ДІЇ НАСЕЛЕННЯ ПІД ЧАС ПОТРАПЛЕННЯ У ЗОНУ РАДІАЦІЙНОГО ЗАРАЖЕННЯ

24 лютого 2022 року Росія напала на Україну, і окупанти взяли під контроль всі об'єкти ЧАЕС, розташовані в зоні відчуження.

Під загрозою залишається Запорізька АЕС, експлуатація якої відбувається під тиском російського окупанта.

Радіаційний вплив на людину полягає в порушенні життєвих функцій органів кровотворення, нервової системи, шлунково-кишкового тракту й розвитку променевої хвороби під впливом іонізуючих випромінювань.

Залежно від дози опромінення, проникаючої радіації чи радіоактивних речовин загальна гамма зовнішнього опромінення спричиняє у людей і тварин гостру променеву хворобу. Вона може бути від легкого до надзвичайно важкого ступеня.

Населення повинно знати й вміти застосовувати засоби захисту від радіації, дотримувати правил і норм поведінки на радіоактивно зараженій місцевості.

Факторами небезпеки радіації є: забруднення навколишнього середовища, небезпека для всього живого, що опинилося на забрудненій місцевості (загибель людей, тварин, знищення посівів та ін.).

**ДІЇ НАСЕЛЕННЯ НА ВИПАДОК
РАДІАЦІЙНОЇ НЕБЕЗПЕКИ**

ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ

- В умовах війни важливо розуміти алгоритм дій у разі різних надзвичайних ситуацій. Одна з таких — радіаційна аварія.
- Радіаційна аварія — це порушення правил безпечної експлуатації ядерно-енергетичної установки, обладнання або пристрою, при якому відбувся вихід радіоактивних продуктів або іонізуючого випромінювання за межі їх безпечної експлуатації, що призводить до опромінення населення та забруднення навколишнього середовища.
- Радіаційний захист – сукупність радіаційно-гігієнічних, проектно-конструкторських, технічних та організаційних заходів, спрямованих на забезпечення радіаційної безпеки.
- Основними вражаючими факторами таких аварій є радіаційний вплив та радіоактивне забруднення. Аварії можуть супроводжуватися вибухами та пожежами.
- Через радіаційний вплив у людини можуть бути порушені життєві функції різних органів (органи кровотворення, нервової системи, шлунково-кишкового тракту тощо) та може розвинути променева хвороба під впливом іонізуючого випромінювання.

Ваші дії при оповіщенні про радіаційну аварію

Якщо у Вашій місцевості трапиться радіаційна надзвичайна ситуація, вам необхідно залишатися в приміщенні або негайно зайти до нього, якщо ви перебуваєте на вулиці.

Це найбезпечніша дія, яку ви можете зробити.

• у разі оголошення небезпечного стану не панікуйте, слухайте повідомлення. Дізнайтеся про час та місце збору мешканців для евакуації

• попередьте сусідів, надайте допомогу людям з інвалідністю, дітям та людям похилого віку

• зменшіть проникнення радіаційних речовин у помешкання: щільно зачиніть вікна та двері, щілини заклейте

Підготуйтеся до можливої евакуації:

▪ запакуйте в герметичні пакети й складіть до валізи документи, цінності та гроші, предмети першої потреби, ліки, мінімум білизни та одягу, запас консервованих продуктів на 2-3 доби, питну воду

▪ підготуйте найпростіші засоби санітарного оброблення (мильний розчин для оброблення рук)

Перед виходом з приміщення від'єднайте всі споживачі електричного струму від електромережі, вимкніть газ і воду.

Що робити, коли радіаційна небезпека виникла раптово

▪ негайно укрийтеся в будинку. Стіни дерев'яного будинку послаблюють іонізувальне випромінювання вдвічі, цегляного – у 10 разів. Заглиблені укриття (підвали) з покриттям із дерева – у 7 разів, із цегли або бетону – у 40-100 разів

▪ заберіть всередину домашніх тварин

▪ підготуйте маску, респіратор або ватно-марлеву пов'язку для захисту органів дихання

▪ уникайте паніки, відстежуйте повідомлення органів влади

▪ зменшіть можливість проникнення радіаційних речовин до приміщення див. пункт вище).

Проведіть йодну профілактику

▪ йодистий калій вживати після їди разом з чаєм, соком або водою 1 раз на день упродовж 7 днів: дітям до 2-х років – по 0,040 г на одне вживання; дітям від 2-х р і дорослим – по 0,125 г на одне вживання

▪ водно-спиртовий розчин йоду приймати після їди тричі на день упродовж 7 днів: дітям до двох років – по 1-2 краплі 5%-ї настоянки на 100 мл молока (консервованого) або годувальної суміші; дітям від двох років

і дорослим – по 3-5 крапель на склянку молока або води

▪ уточніть місце початку евакуації. Попередьте сусідів, допоможіть дітям, людям з інвалідністю та людям похилого віку. Вони підлягають евакуації в першу чергу.

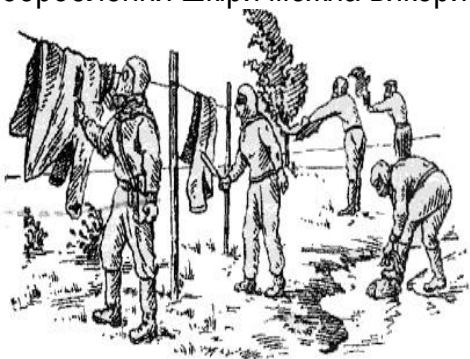
- швидко зберіть необхідні документи, цінності, ліки, продукти, запас питної води, найпростіші засоби санітарного оброблення та інші потрібні речі в герметичну валізу.

За можливості негайно залиште зону радіоактивного забруднення

- перед виходом з будинку вимкніть джерела електро-, водо- і газопостачання, візьміть підготовлені речі, одягніть протигаз (респіратор, ватяно-марлеву пов'язку), верхній одяг (плащ, пальто, накидку), гумові чоботи, рукавички.

З прибуттям на нове місце перебування **проведіть санітарну обробку (дезактивацію)** засобів захисту, одягу, взуття та санітарне оброблення шкіри на спеціально обладнаному пункті або ж самостійно:

зніміть верхній одяг, ставши спиною проти вітру, витрясіть його
обробіть відкриті зони шкіри водою або розчином (типу ІПП-8). Для оброблення шкіри можна використовувати марлю чи просто рушники.

Дізнайтеся в місцевих органах державної влади адреси організацій, що відповідають за надання допомоги потерпілому населенню.

Важливо

- використовуйте для харчування лише продукти, що зберігалися в зачинених приміщеннях і не зазнали радіоактивного забруднення (наприклад, консервацію); не вживайте овочі, які росли на забрудненому ґрунті; не пийте молоко від корів, які пасуться на забруднених пасовиськах.

- не пийте воду з відкритих джерел та з мереж водопостачання після офіційного оголошення радіаційної небезпеки, колодязі накрийте

- уникайте тривалого перебування на забрудненій території

- у приміщеннях щодня робіть вологе прибирання, бажано з використанням мийних засобів

- у разі перебування на відкритій, забрудненій радіоактивними речовинами місцевості, обов'язково використовуйте засоби захисту: для захисту органів дихання – протигаз, респіратор, ватяно-марлеву чи протипилову пов'язку, зволожену марлеву пов'язку, хустинку або будь-яку частину одягу; для захисту шкіри – спеціальний захисний одяг типу ОЗК, плащ з капюшоном, накидку, комбінезон, гумове взуття і рукавички.

В умовах нападу Російської Федерації на Україну та під час інформаційної війни Держатомрегулювання публікує актуальну інформацію на своїх ресурсах: вебсайт - <https://snriu.gov.ua> ; Facebook - <https://shortest.link/3aFV>; Telegram - <https://t.me/snriugovua>.

ЯК УБЕРЕГТИ ДИТИНУ ВІД МІН ТА ВИБУХІВКИ

Ще у перші дні війни Національна поліція України попередила про виявлення на території нашої країни протипіхотних мін, так званих метеликів. Вони невеликі, пластмасові, бувають яскравого кольору - через це діти можуть сприймати їх за іграшку. Також ворог розкидає реальні дитячі іграшки, смартфони та інші цінні речі, начинені смертельно небезпечною вибухівкою.

Крім того, існує ризик замінувань. Причому не лише у зонах бойових дій чи на окупованих територіях, але й вздовж евакуаційних шляхів. Дізнайтеся, як вберегти дитину від мін та вибухівки.

1. Покажіть дитині фото мін-метеликів та упевніться в тому, що вона запам'ятала, як вони виглядають.

Джерело: Національна поліція України

2. Введіть правило: не чіпати сторонні предмети (особливо якщо вони лежать без нагляду і виглядають покинутими). Поясніть дітям, як важливо бути пильними і не торкатися підозрілих предметів або покинутих іграшок, телефонів, побутових речей тощо. Домовтеся з дитиною: у разі, якщо вона помітить щось підозріле, вона має негайно повідомити про це вам або комусь з інших дорослих. Поясніть їй, що ні в якому разі не можна не тільки чіпати ці предмети, а й наближатися до них чи кидати в них чимось. Вибухівкою може бути начинена навіть «звичайнісінька» на вигляд кулькова ручка. Ви можете сказати дитині так: «Зараз усі допомагають Збройним Силам України, тож всі мають бути пильними. Якщо побачиш якісь покинуті речі або щось дивне — скажи мені, я дуже сподіваюся на твою уважність».

3. Оминайте зелені насадження, пустирі, розвалини, покинуті домівки тощо. Якщо рухаючись по евакуаційному шляху, ви робите зупинку, не заходьте на узбіччя (навіть у туалет) і не дозволяйте забігати на узбіччя дітям.

4. Розкажіть дітям про ознаки замінованих територій і попросіть її повідомляти вам, якщо таке побачить. Це можуть бути сигнальні стрічки, дротяні розтяжки (зазвичай на рівні колін), знаки з черепом та кістками, а також з написом: «УВАГА, МІНИ!», «DANGER MINES!», «ВНИМАНИЕ, МИНЫ!». Водночас заміновані ділянки можуть не мати ніяких позначок. Тому поясніть це дітям.

«МІННА БЕЗПЕКА НЕ БЕЗ ПЕКА»: ПОСІБНИК ДЛЯ ДІТЕЙ ПРО ПРАВИЛА ПОВЕДІНКИ З ВИБУХОНЕБЕЗПЕЧНИМИ ПРЕДМЕТАМИ

В умовах воєнного стану найголовніше зберегти життя та здоров'я кожного українця.

Небезпека може бути там, де її не чекаєш. Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій спільно з видавництвом «Ранок» розмістило у відкритому доступі книжку «Мінна безпека не без ПЕКа», яку важливо прочитати батькам разом із дітьми.

Посібник у форматі коміксу роз'яснює дитині основні правила поведінки з вибухонебезпечними предметами. Правильні дії головних героїв у ситуаціях, пов'язаних із мінами чи вибухонебезпечними предметами, стануть взірцем для наслідування.

Інтерактивна онлайн-книжка допоможе в ігровій формі легше засвоїти матеріал. Видання рекомендоване до читання маленьким українцям та їхнім батькам. Розміщені інформаційні плакати допоможуть ліпше запам'ятати, що потрібно робити у випадку, коли виявили міни, вибухонебезпечні чи підозрілі предмети.

Дотримуйтеся правил поведінки в небезпечних ситуаціях: це може зберегти ваше життя!

Що робити, якщо дитина опинилася на замінованій ділянці?

- Не намагайтеся самостійно дістатися до дитини, аби звільнити її. Є великий ризик того, що ви можете підірватися самі на очах у дитини або погубити і себе, і її. негайно зателефонуйте 101. До прибуття рятувальників заспокоюйте дитину голосом з того місця, де ви стоїте.

- Якщо ваше місто/село знаходиться під окупацією або в ньому відбувалися бойові дії, не дозволяйте дитині пересуватися вулицями самостійно. Навіть якщо це знайомі шляхи, якими дитина у мирний час ходила сама.

- Поясніть дитині, як діяти, якщо вона раптом опинилася на замінованій ділянці, а вас поряд нема. Не можна намагатися вийти самостійно, потрібно залишатися на місці нерухомо і голосно кликати по допомогу. У крайньому разі, якщо поряд нікого немає, потрібно йти назад повільно і обережно, максимально точно наступаючи на власні сліди.

Про виявлення будь-яких підозрілих знахідок Центр громадського здоров'я рекомендує негайно сповіщати органи влади. Це може бути поліція (тел. 102), ДСНС України(тел. 101), або ТрО. Надайте фахівцям максимально вичерпну інформацію про підозрілий предмет: його опис, місце розташування, дату й час виявлення. Якщо є можливість, дочекайтеся прибуття рятувальників, спостерігаючи за підозрілим предметом з безпечної відстані та попереджаючи про небезпеку оточуючих.

Як допомогти дитині пережити стрес через війну – дитячий омбудсмен України Дар'я Герасимчук

На початку війни зроблено чат-бот у телеграмі «Дитина не сама»

У цьому чат-боті є чіткі інструкції та алгоритм дій
що має робити людина, якщо бачить на вулиці дитину, яка без дорослих залишилась з якоїсь причини
що робити, якщо ти втратив свою дитину, куди звертатись і які твої дії.
можливість подати заявку, щоб стати тимчасовою сім'єю дитини, тобто тимчасово дати притулок дитині.
поради батькам про те, як поводитися з дитиною у воєнний час, у тому числі коли ти бачиш поранених чи загиблих людей на вулицях. Війна – це травма для будь-якої людини, навіть дорослої
дуже важливо намагатися спілкуватися з дитиною про те, що відбувається довкола
не треба приховувати те, що зараз війна, не треба приховувати але треба намагатися все-таки захистити дітей від максимальної кількості страшних відео, фотографій та всього щоб у дитячій психіці це не закарбувалося. Хоча, на жаль, виття сирен віддрукується абсолютно у свідомості кожної дитини України, це точно, у будь-якому куточку.

Як не втратити зв'язок у випадку надзвичайної ситуації, воєнного стану

Умійте пристосовуватися та майте доступ до багатьох платформ, програм, методів комунікації, а також способів віртуального та фізичного резервного копіювання.

1. Обговоріть з дітьми ситуацію, яка може статися у випадку перебоїв зі зв'язком
2. Визначте разом із родиною, друзями та колегами, де ви зустрінетеся, якщо спілкування перерветься. Узгодьте як локацію, так і вікно часу, коли потрібно туди прибути
3. Підготуйте папір і ручку, щоби за потреби залишати нотатки
4. Придбайте наручний або настінний годинник, не підключений до Інтернету
5. Завантажте на свій телефон необхідні матеріали включно з мапами
6. Підготуйте фізичну карту міста і області та компас на додачу
7. Майте додаткові хвилини від вашого мобільного оператора
8. Придбайте додаткові зарядні пристрої, павер-банки

ХТО МАЄ ВОЛОДІТИ НАВИЧКАМИ ДОМЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ

У професійних стандартах вчителів початкових класів та вчителів загальної середньої освіти та директорів закладів освіти зазначені трудові функції

(компетентності), серед яких наявна здоров'язберезувальна компетентність, до якої відноситься здатність вчителя та керівника надавати домедичну допомогу учасникам освітнього процесу.

Вміння та здатність надавати домедичну допомогу не формується за один курс навчання, адже знання та вміння, які не використовуються, з часом забуваються, тому навчатися та практикувати вміння з домедичної допомоги необхідно з певною періодичністю.

Навичками домедичної допомоги повинен володіти кожен громадянин і надати її постраждалим, про це зазначено у статті 21 21 Кодексу цивільного захисту України.

Щоб педагогічні працівники освіти могли надавати домедичну допомогу освітній омбудсмен Сергій Горбачов пропонує всім охочим пройти курс із домедичної допомоги, який створили ГО "Смарт освіта" та Едери.

Пройти курси домедичної допомоги можна курсах Червоного Хреста.

Також, МОЗ України визначило перелік медичних виробів та засобів, які мають бути на медичному пункті в закладі освіти. Деякі медичні засоби, зокрема для зупинки кровотечі та фіксації переломів, мають бути в кабінеті захисту України.

Зберегти життя до приїзду медичних працівників – обов'язкове знання для всіх педагогічних працівників і дуже бажане для усіх батьків.

ДОДАТКОВІ ІНФОРМАЦІЙНІ МАТЕРІАЛИ, ПАМ'ЯТКИ

РЕКОМЕНДАЦІ НАСЕЛЕННЮ У РАЗІ БОЙОВИХ ДІЙ

ПОЧУВШИ ЗВУК СИРЕН:

НА ВУЛИЦІ:	НА ВІДКРИТІЙ МІСЦЕВОСТІ:	В ПРИМІЩЕНІ:	В ПРИВАТНІЙ БУДІВЛІ:	ПЕРЕСУВАЮЧИСЬ НА ТРАНСПОРТІ:
підійдіть до бетонної стіни, сховайтесь в під'їзді	ляжте на землю, прикривши голову руками, по можливості сховайтесь у канаву чи будь-яке інше заглиблення	спустіться у підвал чи вийдіть на сходову клітину	спустіться у підвал чи льох	зупиніться, відійдіть на декілька метрів, ляжте на землю, прикривши голову руками, по можливості сховайтесь у канаву чи будь-яке інше заглиблення

ЗАБОРОНЕНО:

Підходити до вікон, якщо почуєте постріли	Спостерігати за ходом бойових дій	Носити армійську форму або камуфльований одяг	Демонструвати зброю чи предмети схожі на неї	Підбирати покинута зброю та боеприпаси

БУДЬ ОБЕРЕЖНИМ! НЕБЕЗПЕЧНІ ЗНАХІДКИ!

ДІЇ У РАЗІ ВИЯВЛЕННЯ ВИБУХОНЕБЕЗПЕЧНИХ ПРЕДМЕТІВ

ТЕЛЕФОНУЙ 101

ОГОРОДИ МІСЦЕ

НЕ ДОПУСКАЙ СТОРОННІХ

ПОПЕРЕДЬ ОТОЧУЮЧИХ

НЕ ПІДХОДИТЬ ДО НЕГО

НЕ ПІДБИРАЙТЕ

НЕ ПІДНИМАЙТЕ

НЕ ПІДЖИГАЙТЕ

НЕ ПІДБИРАЙТЕ

ДЕРЖАВНА СЛУЖБА УКРАЇНИ
З НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ

Телефон служби порятунку 101

<http://www.mns.gov.ua/>

ПАМ'ЯТКА ДЛЯ БАТЬКІВ У ЧАС ВОЄННОЇ НЕБЕЗПЕКИ

1 Зберігайте спокій у будь-якій ситуації

Батьки — найголовніший ресурс для дитини. Якщо ви спокійні, то й діти будуть спокійнішими. Зберігайте психологічну рівновагу, не піддавайтеся інформаційному хаосу, читайте тільки офіційні джерела, не "пропускайте кризь себе" кожну новину, але реально оцінюйте загрози.

2 Говоріть дитині правду і водночас оберігайте від негативу

У спокійних умовах і спокійним голосом поговоріть із дитиною. Інформація може бути різною, але важливо, щоб і про приємне, і про неприємне малюк дізнавався від вас. Адже сам може нафантазувати собі щось значно гірше. Не переглядайте і не обговорюйте новини в його присутності.

Скажіть: "Нині в нашій країні війна. Наша армія нас захищає. Ми повинні триматися разом, я зможу захистити тебе, якщо ти слухатимешся. Ми — команда, і в нас має бути єдиний план дій".

3 Розробіть спільні плани дій для різних ситуацій

Дошкільники краще сприймають інформацію в ігровій формі. Наприклад, дорослий — капітан, а діти — його команда. Опишіть, проговоріть, прорепетируйте дії кожного учасника в різних ситуаціях: повітряна тривога, звуки вибухів, евакуація. Це скоротить час на збори і допоможе уникнути паніки в надзвичайній ситуації.

4 Підготуйте інформацію про дитину

Запишіть інформацію про дитину на внутрішньому боці її верхнього одягу або покладіть папірець у кишеню штанів.

Що має бути на дитячому "бейджіку"?

- ПІБ дитини.
- Дата народження.
- Група крові.
- Повна домашня адреса (номер будинку та квартири, назва вулиці, населений пункт, область).
- Номери телефонів батьків, родичів, сусідів.

5 Зберіть "тривожні валізки"

Збирайте "тривожні валізки" разом із дитиною в ігровій формі. Хай у кожного члена команди буде своя валізка. Це сприятиме формуванню відповідальності та забезпечить залученість малюка у спільну діяльність. Документи (свідоцтво про народження, паспорти, документи про освіту, майно та інше), засоби першої необхідності — у валізі дорослих, але дещо можна покласти в особисту валіжку (рюкзак) дитини.

Що може бути в дитячій "тривожній валізці"?

- Улюблена іграшка (можна сказати дитині, що іграшка — талісман-оберег, який її захищає).
- Олівці, блокнот (альбом), розмальовка.
- Кілька тоненьких книжечок.
- Сухі та вологі серветки.
- Маленька пляшечка води.

6 Допоможіть дитині "перемикатися" зі стресової ситуації

Дитяча психіка влаштована таким чином, що діти швидко "перемикаються" з однієї ситуації на іншу, але негативні емоційні реакції можуть загострюватися в разі повторення подібних стресових ситуацій.

Як відвернути увагу дитини?

- Спокійним голосом запропонуйте випити води.
- Попросіть перевірити, чи політі квіти.
- Попросіть дитину щось вам подати: пульт від телевізора, газету чи книжку тощо.

7 Не забувайте про тілесний контакт: більше обіймів та погладжуваль!

Якомога частіше і більше обіймайте, погладжуйте одне одного — і дітей, і дорослих. Під час тілесного єднання в організмі підвищується рівень гормону, що відповідає за відчуття спокою та безпеки.

Підготувала Анастасія Кабанцева, канд. психол. наук., практична психологиня, доцентка кафедри психіатрії, психотерапії, наркології та медичної психології Донецького НМУ МОЗ України.

<p>Найбільш розповсюджені вибухонебезпечні предмети:</p> <p>Ця мінометна міна M18 має у разі не спрацювання снаряду після пострілу із гармати, снайпа або протитанкової у гурт може становити близько 150 метрів. Мінометну міну M18 калібру можна викинути на поверхню ґрунту у місцях ведення бойових дій, закладення точчасових польових складів та на покинуті військових позицій.</p>	<p>Найбільш розповсюджені вибухонебезпечні предмети:</p> <p>Ця протитанкова вистрілювана осколкова міна артилерійського ураження «СМ - 72»: Міна СМ - 72 може бути замаскована кущами та іншою рослинністю біля місць ведення бойових дій та закладення військових позицій.</p>	<p>Найбільш розповсюджені вибухонебезпечні предмети:</p> <p>Ця протитанкова міна ТМ-62М: Міна ТМ - 62 може бути замаскована у гурт або замаскована травою та іншою рослинністю на доріжці біля місць ведення бойових дій та закладення військових позицій.</p>	<p>Найбільш розповсюджені вибухонебезпечні предмети:</p> <p>Ця осколково-фугасний артилерійський снаряд калібру 122 мм: У разі не спрацювання снаряду після пострілу із гармати, снайпа або замаскованого у гурт може становити близько 2 км метрів. Артилерійський снаряд калібру 122 мм та боєприпаси аналогічного калібру, але іншого калібру, можна викинути на поверхню ґрунту у місцях ведення бойових дій, закладення точчасових польових складів та на покинуті військових позицій.</p>	<p>Найбільш розповсюджені вибухонебезпечні предмети:</p> <p>Ця протитанкова міна «ТОМТ-2М» (важко осколково-фугасний снаряд): Міна ТОМТ-2М може бути замаскована білями дерева та іншою рослинністю вздовж доріж та стежок біля місць ведення бойових дій та закладення військових позицій.</p>	<p>УВАГА! ЦІ ПРЕДМЕТИ МОЖУТЬ ВАРТУВАТИ ВАШОГО ЖИТТЯ!</p>		
<p>Найбільш розповсюджені вибухонебезпечні предмети:</p> <p>Ця ручна протитанкова обривана ударно-запальна граната «РТО»: Ручна граната РТО та аналогічного калібру, можна викинути на поверхню ґрунту у місцях ведення бойових дій, закладення точчасових польових складів та на покинуті військових позицій.</p>	<p>Найбільш розповсюджені вибухонебезпечні предмети:</p> <p>Ця ручна осколково-фугасна «Ф - 1»: Ручна граната, Ф - 1 та аналогічного калібру, можна викинути на поверхню ґрунту у місцях ведення бойових дій, закладення точчасових польових складів та на покинуті військових позицій.</p>	<p>Найбільш розповсюджені вибухонебезпечні предмети:</p> <p>Ця ручна протитанкова ударно-запальна «РД - 5»: Ручна граната РД - 5 та аналогічного калібру, можна викинути на поверхню ґрунту у місцях ведення бойових дій, закладення точчасових польових складів та на покинуті військових позицій.</p>	<p>Найбільш розповсюджені вибухонебезпечні предмети:</p> <p>Ця протитанкова міна ПММ-2: Фугасна міна ПММ-2 ді може бути замаскована у гурт або замаскована травою та іншою рослинністю вздовж доріж та стежок біля місць ведення бойових дій та закладення військових позицій.</p>	<p>Найбільш розповсюджені вибухонебезпечні предмети:</p> <p>Ця кукурудзяний гранатометний снаряд «ГТ-7В» калібру 70,5 мм: У разі не спрацювання гранатометного боєприпасу снайпа промакивання у гурт може становити близько 50 см. Боєприпас можна викинути на поверхню ґрунту у місцях ведення бойових дій, закладення точчасових польових складів та на покинуті військових позицій.</p>		<p>Найбільш розповсюджені вибухонебезпечні предмети:</p> <p>Ця протитанкова міна спрямованої дії «МОМ - 50»: Міна МОМ - 50 може бути замаскована гілками дерев та іншою рослинністю вздовж доріж та стежок біля місць ведення бойових дій та закладення військових позицій.</p>	<p>Найбільш розповсюджені вибухонебезпечні предмети:</p> <p>Ця постріл гранатометний «МГ - 21» (осколково-фугасний калібру 40мм для підготовки гранатомету): У разі не спрацювання гранатометного боєприпасу снайпа промакивання у гурт може становити близько 10 см. Велику кількість боєприпасів можна викинути на поверхню ґрунту у місцях ведення бойових дій, закладення точчасових польових складів та на покинуті військових позицій.</p>
<p>Найбільш розповсюджені вибухонебезпечні предмети:</p> <p>Ця протитанкова міна «ТМВ» (фугасна): Фугасна міна аналогічної ді може бути замаскована у гурт або замаскована травою та іншою рослинністю вздовж доріж та стежок біля місць ведення бойових дій та закладення військових позицій.</p>	<p>Найбільш розповсюджені вибухонебезпечні предмети:</p> <p>Ця протитанкова міна ПММ-1 (фугасна): Фугасна міна аналогічної ді може бути замаскована травою та іншою рослинністю, її можна викинути біля місць ведення бойових дій та закладення військових позицій.</p>	<p>Найбільш розповсюджені вибухонебезпечні предмети:</p> <p>Ця вагетна протитанкова міна «ТТМ - 1»: У разі не спрацювання снаряду після її відведення від корпусу снаряду боєприпаси можуть загорітися на поверхню ґрунту у місцях ведення бойових дій та на покинуті військових позицій.</p>	<p>Найбільш розповсюджені вибухонебезпечні предмети:</p> <p>Ця кукурудзяний гранатометний снаряд калібру 122 мм: У разі не спрацювання танкового снаряду снайпа промакивання у гурт може становити близько 2 метрів. Залучений боєприпас або аналітичного калібру, але іншого калібру, можна викинути на поверхню ґрунту у місцях ведення бойових дій, закладення точчасових польових складів та на покинуті військових позицій.</p>	<p>Найбільш розповсюджені вибухонебезпечні предмети:</p> <p>Протитанкова осколково-фугасна міна спрямованої ді «МОМ - 100»: Міна МОМ - 100 може бути замаскована гілками дерев та іншою рослинністю вздовж доріж та стежок біля місць ведення бойових дій та закладення військових позицій.</p>		<p>Найбільш розповсюджені вибухонебезпечні предмети:</p> <p>Ця осколково-фугасний снаряд «ПЦП-1»: У разі не спрацювання боєприпасу після його відведення від корпусу реактивного снаряду, боєприпаси можуть загорітися на поверхню ґрунту у місцях ведення бойових дій та на покинуті військових позицій.</p>	<p>Найбільш розповсюджені вибухонебезпечні предмети:</p> <p>Ця протитанкова кукурудзяна міна «ТМВ - 2»: Міна ТМВ - 2 може бути замаскована ґрунтом на 3-4 см або замаскована травою та іншою рослинністю на доріжці біля місць ведення бойових дій та закладення військових позицій.</p>

ВАЖЛИВО. ПАМ'ЯТАЙТЕ:

ПАМ'ЯТКИ ДЛЯ ДІТЕЙ ТА ДОРΟΣЛИХ

ТОРКАТИСЯ ПІДОЗРІЛОГО ПРЕДМЕТА ЗАБОРОНЕНО!

01 НЕ ВИКОРИСТОВУЙТЕ ПОРУЧ ЗАСОБИ РАДІОЗВ'ЯЗКУ ТА ТЕЛЕФОНИ!

02 УДАР, СТРУС, ТЕРТЯ ТА НАГРІВАННЯ МОЖУТЬ СПРИЧИНИТИ ВИБУХ!

ДСНС УКРАЇНИ

69

НЕБЕЗПЕКА ВІД МІН ТА СНАРЯДІВ

ПАМ'ЯТКИ ДЛЯ ДІТЕЙ
ТА
ДОРΟΣЛИХ

—
Ворог замінував
все на своєму
шляху. Будьте
обережні.

УНИКАЙТЕ:

- 01 Колишні військові позиції та оборонні укріплення;
- 02 Ґрунтові дороги і узбіччя доріг із твердим покриттям;
- 03 Залишки військової техніки;
- 04 Покинуті будинки та споруди.

НЕБЕЗПЕКА ВІД МІН ТА СНАРЯДІВ

ПАМ'ЯТКИ ДЛЯ ДІТЕЙ
ТА
ДОРΟΣЛИХ

—
У ЖОДНОМУ РАЗІ
НЕ ХОДІТЬ У ТАКІ
МІСЦЯ:

- 01 На ВОДОЙМИ та ГОРОДИ;
- 02 До ЛІСУ та в ПОЛЕ;
- 03 Уникайте РУЇНИ та ділянки, які ще не розміновані!;
- 04 Проінформуйте дитину про небезпеку завчасно.

ПАМ'ЯТКА - ВАТЯНО-МАРЛЕВА ПОВ'ЯЗКА РЕКОМЕНДАЦІЯ

до підготовки та використання засобів захисту (для населення, батьків)

Ватяно-марлева пов'язка – найпростіший засіб захисту органів дихання.

Ватяно-марлева пов'язка рекомендується до використання при забрудненні повітря парами хлору, аміаку.

▶ У випадку забруднення повітря парами хлору, ватяно-марлеву пов'язку необхідно змочити в 2%-му розчині питної соди.

▶ При забрудненні повітря парами аміаку рекомендується використовувати 5% розчин лимонної кислоти, для просочення маски.

▶ При високому вмісті в повітрі диму, пилу або смогу ватяно-марлеву пов'язку необхідно зволожити звичайною водою.

▶ При забрудненні небезпечними біологічними речовинами та необхідності захисту від інфекцій, що передаються повітряно-крапельним шляхом (грип, кашлюк (коклюш), дифтерія і т.д.) – ватяно-марлева пов'язка повинна залишатися сухою.

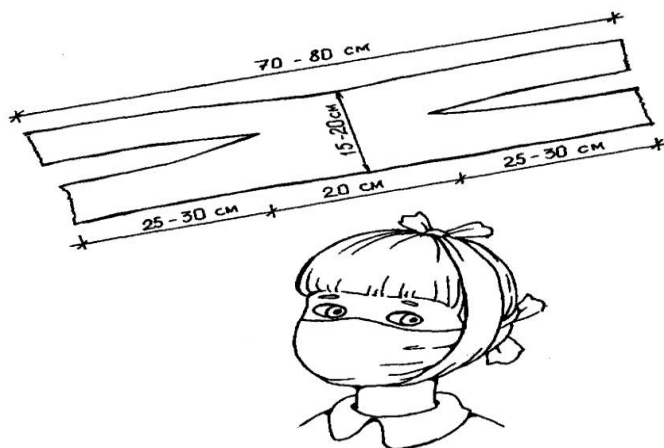
Ватяно-марлева пов'язка повинна добре закривати ніс і рот, тому верхній її край має бути на рівні очей (під очима), а нижній – облягати підборіддя (заходити за підборіддя).

Нижні кінці зав'язують на тім'ї, верхні - на потилиці.

Для захисту очей надіваються (якщо вони є) спеціальні окуляри, які щільно прилягають до обличчя.

Довго користуватися ватяно-марлевими пов'язками не рекомендується. Необхідно якомога швидше виходити з забрудненої (зараженої) території.

Увага! Якщо ватяно-марлева пов'язка використовувалась для захисту від хлору, аміаку, її необхідно утилізувати (знищити)

Ватяно-марлеву пов'язку виготовляють з шматка марлі розміром 80 x 40 см, на середину якого кладуть рівномірний шар вати розміром 20 x 15 см і завтовшки 1-2 см. Верхню і нижню сторони марлі справа і зліва розрізають на 25-30 см для зав'язування.

ВМІСТ НЕВІДКЛАДНОГО ЕВАКУАЦІЙНОГО РЮКЗАКА

ДЛЯ ДИТИНИ

ПІД ЧАС ПЕРЕБУВАННЯ У ЗАКЛАДІ ОСВІТИ

- пляшка води
- батончики
- записка від батьків у якій вказано:
прізвище, ім'я, по батькові дитини
дата народження
адреса проживання
контакти батьків
сімейне фото (за бажанням)
- рекомендовано мати комплект змінної білизни та одягу

ВМІСТ НЕВІДКЛАДНОГО ЕВАКУАЦІЙНОГО РЮКЗАКА

ДЛЯ КЛАСУ/ГРУПИ

- папір
- ручка, олівець
- блокнот із твердою палітуркою
- ліхтарик + батарейки
- радіо + батарейки
- свисток
- вода, стаканчики
- термоковдри
- великі сміттєві пакети
- маркери
- вінілові перчатки
- мотузка
- маски
- скотч, ножиці
- відро (бажано складне)
- туалетний папір
- вологі серветки
- розкладна клейонка
- мультитул
- енергетичні батончики для всіх дітей

ВМІСТ НЕВІДКЛАДНОГО ЕВАКУАЦІЙНОГО РЮКЗАКА

ДЛЯ ЗАКЛАДУ ОСВІТИ

- довідник з управління в надзвичайній ситуації
- карта закладу освіти, план поверхів
- план евакуації
- список працівників закладу освіти з контактами
- список дітей та розклад занять
- список контактів батьків дітей (за можливості)
- важливі номери телефонів
- ручки та блокноти, маркери
- ключі
- мегафон
- скотч
- ножиці
- ліхтарик + батарейки
- свисток
- радіо + батарейки
- аптечка першої допомоги

РАДІАЦІЙНА НЕБЕЗПЕКА

ФАКТОРАМИ НЕБЕЗПЕКИ РАДІАЦІЇ Є: забруднення навколишнього середовища, небезпека для всього живого, що опинилося на забрудненій місцевості (загибель людей, тварин, знищення посівів та ін.), внаслідок радіаційної аварії.

ДІЇ У ВИПАДКУ ЗАГРОЗИ ВИНИКНЕННЯ РАДІАЦІЙНОЇ НЕБЕЗПЕКИ:

- При оголошенні небезпечного стану не панікуйте, слухайте повідомлення.
- Попередьте сусідів, надайте допомогу інвалідам, дітям та людям похилого віку.
- Дізнайтеся про час та місце збору мешканців для евакуації.
- Зменшіть проникнення радіаційних речовин в квартиру (будинки): щільно закрийте вікна та двері, щілини заклейте.
- Підготуйтеся до можливої евакуації: упакуйте у герметичні пакети та складіть у валізу документи, цінності та гроші, предмети першої необхідності, ліки.
- Перед виходом з приміщення від'єднайте всі споживачі електричного струму від електромережі, вимкніть газ та воду.

ДІЇ У ВИПАДКУ РАПТОВОГО ВИНИКНЕННЯ РАДІАЦІЙНОЇ НЕБЕЗПЕКИ:

- З ОДЕРЖАННЯМ ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО РАДІАЦІЙНУ НЕБЕЗПЕКУ НЕГАЙНО УКРИЙТЕСЯ В БУДИНКУ.
- Стіни дерев'яного будинку послаблюють іонізуюче випромінювання в 2 рази, цегляного – 10 разів; заглиблені укриття (підвали): з покриттям із дерева у 7 разів, з покриттям із цегли або бетону у 40-100 разів.
- УНИКАЙТЕ ПАНІКИ. Слухайте повідомлення органів влади з питань надзвичайної ситуації.
- Зменшіть можливість проникнення радіаційних речовин в приміщення.
- ПРОВЕДІТЬ ЙОДНУ ПРОФІЛАКТИКУ. Йодистий краплі вживати після їди 3 рази на день, з чаєм, соком або водою 1 раз на день протягом 7 днів; дітям до двох років – по 0,040 г на один прийом; дітям від двох років та дорослим – по 0,125 г на один прийом. Водноспиртовий розчин йоду приймати після їди 3 рази на день протягом 7 днів; дітям до двох років – по 1-2 краплі 5% настоянки на 100 мл молока (консервованого) або годувальної суміші; дітям від двох років та дорослим – по 3-5 крапель на стакан молока або води. Накласти на поверхню кінцівок рух настоянки йоду у вигляді сітки 1 раз на день протягом 7 днів.
- УТОЧНІТЬ МІСЦЕ ПОЧАТКУ ЕВАКУАЦІЇ. Попередьте сусідів, допоможіть дітям, інвалідам та людям похилого віку. Вони підлягають евакуації в першу чергу.
- Швидко зберіть необхідні документи, цінності, ліки, продукти, запас питної води, найпростіші засоби санітарної обробки та інші необхідні вам речі у герметичну валізу.
- По можливості негайно залишіть зону радіоактивного забруднення.
- Перед виходом з будинку вимкніть джерела електро-, водо- та теплопостачання, візьміть підготовлені речі, одягніть протигаз (респіратор, ватно-марлеву пов'язку), верхній одяг (плащ, плащ-накидка), гумові чоботи.
- З прибуттям на нове місце перебування, проведіть дезінфекцію засобів захисту, одягу, взуття та санітарну обробку шкіри на спеціально обладнаному пункті або ж самостійно (зняти верхній одяг, ставши спиною проти вітру, витрясти його; повісити одяг на перекладину, віником або щіткою змести з нього радіоактивний пил та вимити водою; обробити відкриті ділянки шкіри водою або розчином (типу ІПП-8), який буде виданий особисто. Для обробки шкіри можна використовувати марлю чи рушники).

ЗАПАМ'ЯТАЙТЕ

- Використовуйте для харчування лише продукти, що зберігалися у захищених приміщеннях, консервацію, і не зазнали радіоактивного забруднення; не вживайте овочі, які росли на забрудненому ґрунті; не пийте молоко від корів, які пасуться на забруднених пасовиськах.
- Не пийте воду із відкритих джерел та із мереж водопостачання після офіційного оголошення радіаційної небезпеки, колодці накрійте.
- Уникайте тривалого перебування на забрудненій території.
- У приміщеннях щодня робіть вологе прибирання, бажано з використанням миючих засобів.
- У разі перебування на відкритій, забрудненій радіоактивними речовинами місцевості, обов'язково використовуйте засоби захисту: для захисту органів дихання – протигазом, респіратором, ватно-марлевою чи протипилевою пов'язкою, зволоженою марлевою пов'язкою, хустинкою або бородяною частиною одягу; для захисту шкіри – спеціальним захисним одягом типу ОЗК, плащем з капюшоном, накидкою з капюшоном, гумовим взуттям і рукавицями.

ЯК ДІЯТИ У РАЗІ ВИНИКНЕННЯ ХІМІЧНОЇ НЕБЕЗПЕКИ?

Почувши сирени і переривчасті гудки від підприємств, **негайно ввімкніть приймач або телевізор**

Уважно прослухайте інформацію про надзвичайну ситуацію та порядок дій

Не панікуйте, **будьте зібраними**

Виконайте заходи безпеки

1

Надягніть засоби індивідуального захисту органів дихання та найпростіші засоби захисту шкіри

8

Надайте допомогу дітям, інвалідам та літнім людям

2

За можливості **негайно залиште зону забруднення**

9

Залишаючи приміщення, візьміть підготовлені речі та одягніть засоби захисту

3

Якщо такої можливості немає, залишайтеся у приміщенні. Щільно зачиніть вікна, двері, димоходи, вентиляційні люки, заклейте щілини в рамках вікон та дверей

4

Вимкніть джерела газо-, електропостачання, загасіть вогонь у печах

10

Виходьте із зони зараження в бік, перпендикулярний напрямку вітру

5

Зберіть необхідні документи, ліки, продукти, запас питної води, інші необхідні речі у герметичну валізу та підготуйтеся до евакуації

6

Слідкуйте за повідомленнями від органів влади

11

Обходьте тунелі, яри, лощини – в них може бути висока концентрація небезпечних речовин

7

Дізнавшись про початок евакуації, поділіться інформацією із сусідами

12

Вийшовши із зони зараження, зніміть верхній одяг, ретельно вимийте очі, ніс та рот, за можливості прийміть душ

13

Прибувши на нове місце перебування, дізнайтеся адреси організацій, що можуть надати вам допомогу

Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України

ДІЇ ПРИ ПРОВЕДЕННІ ЕВАКУАЦІЇ

Евакуація – організоване виведення чи вивезення із зони надзвичайної ситуації або зони можливого ураження населення, якщо виникає загроза його життю або здоров'ю, а також матеріальних та культурних цінностей, якщо виникає загроза їх пошкодження або знищення.

Основні СПОСОБИ ЕВАКУАЦІЇ

автомобільним транспортом

пішим порядком

залізничним транспортом

При отриманні інформації про надзвичайну ситуацію включити сирену дзвінок), що означає подання попереджувального сигналу «УВАГА, ВСІМ!», після чого по радіотрансляції проводиться інформування про надзвичайну ситуацію.

Кожен працівник, учасник освітнього процесу закладу повинен знати сигнали оповіщення цивільного захисту та вміти правильно діяти в умовах загрози та виникнення надзвичайної ситуації.

Всі працівники та учасники освітнього процесу підлягають укриттю в захисній споруді цивільного захисту (вказується адреса, місця розташування () та перебувають в захисній споруді до розпорядження керівництва.

ДІЇ КЕРІВНИКА ЦЗ закладу під час проведення ЕВАКУАЦІЇ:

- контроль за проведенням евакуації
- вивезення (виведення) до безпечного району для розміщення евакуйованих працівників
- інформування уповноважених органів влади про хід евакуації
- задоволення мінімуму життєвих потреб працівників, учасників освітнього процесу, тимчасове розміщення (розселення) у безпечних районах
- організація харчування, медичного обслуговування тощо в районах тимчасового розселення

При проведенні термінової евакуації працівників, учасників освітнього процесу з небезпечних зон залучається весь наявний службовий транспорт, а також транспорт працівників для проведення термінової евакуації

ДІЇ працівників, учасників освітнього процесу під час проведення ЕВАКУАЦІЇ:

- **НЕ ПАНІКУВАТИ, ЗБЕРІГАТИ СПОКІЙ**
- усі працівники, учасники освітнього процесу повинні взяти з собою свої речі, документи, а також вжити необхідні заходи щодо зберігання матеріальних цінностей при загрозі або виникненні надзвичайної ситуації
- при необхідності, працівники, учасники освітнього процесу закладу забезпечуються індивідуальними засобами захисту органів дихання

• ПРАЦІВНИКИ та УЧАСНИКИ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ під час проведення евакуації

ЗОБОВ'ЯЗАНІ ВИКОНУВАТИ ВСІ ВКАЗІВКИ КЕРІВНИЦТВА

Навчально-методичний центр цивільного захисту та безпеки життєдіяльності
Одеської області

Методичні рекомендації щодо здійснення освітньої діяльності з питань дошкільної освіти на період дії правового режиму воєнного стану

*(для засновників закладів, науково-педагогічних працівників ІППО,
директорів та педагогічних працівників закладів дошкільної освіти)*

Методичні рекомендації щодо здійснення освітньої діяльності з питань дошкільної освіти на період дії правового режиму воєнного стану розроблені для працівників сфери дошкільної освіти.

Введення в Україні воєнного стану позначається на всіх сферах людського життя. Особливих змін зазнає освітня галузь, зокрема дошкільна. Чимало закладів дошкільної освіти (далі - ЗДО) не працюють, деякі - приймають тимчасово переміщених осіб, організують освітній процес дистанційно, консультують батьків тощо. Є заклади, які працюють у звичному режимі.

В умовах воєнного стану зазнала змін й організація роботи з кадрами, зокрема підвищення кваліфікації, інформаційна та методична підтримка педагогів.

Сьогодні внесло корективи в освітянське життя та незмінним лишилося те, що усі ми маємо працювати заради наших дітей. Робота кожного наразі надзвичайно важлива.

У стані війни діти дошкільного віку належать до найвразливішої категорії населення. Перебуваючи в небезпеці, в тривалому стресовому стані, дитина позбавлена нормальних умов для розвитку та освіти. Через відчуття тривоги, напруги, страху, невизначеності ускладнюється процес повноцінної соціалізації дитини. Діти, які вимушені бути переміщеними із зони активних бойових дій, стикаються з проблемою соціальної адаптації, перебуваючи в нових соціальних умовах.

Методичні рекомендації містять чотири розділи. У першому розділі подано інформацію про організацію освітнього процесу в закладах дошкільної освіти під час дії правового режиму воєнного стану (очний, дистанційний, змішаний). Із другого розділу можна дізнатися про організацію освітнього процесу на всіх рівнях освіти. Третій розділ містить рекомендації щодо участі інститутів післядипломної педагогічної освіти, керівників, вихователів та батьків у забезпеченні якості дошкільної освіти в умовах війни. У четвертому розділі систематизовано корисні покликання для педагогів, батьків щодо роботи з дітьми дошкільного віку у воєнний час.

Відповідь на запитання щодо організаційних аспектів діяльності закладів дошкільної освіти дають такі нормативні документи: [Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» від 15.03.2022 № 2136- IX](#); [лист МОН № 1/3475-22 від 17.03.2022 «Про зарахування до закладів дошкільної освіти дітей із числа внутрішньо переміщених осіб»](#).

Про забезпечення психологічного супроводу учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану можна дізнатися з [листа МОН № 1/3737-22 від 29.03.2022](#).

Питання організації освітнього процесу у закладах освіти регламентовано [листом МОН № 1/3371-22 від 06.03.2022 «Про організацію освітнього процесу в умовах військових дій»](#).

Акцентуємо увагу на основних позиціях, які варто враховувати в організації освітнього процесу в закладах освіти у воєнний час.

Базовий компонент дошкільної освіти (2021), як стандарт дошкільної освіти, є актуальним у будь-який час. Він утверджує політику держави у галузі дошкільної освіти. Заклади дошкільної освіти мають відповідати його вимогам і під час дії воєнного стану.

Наскрізними в організації освітнього процесу з дітьми будь-якої вікової групи мають бути такі **ідеї та теорії**:

- ідеї гуманістичної педагогіки, спрямовані на гуманне ставлення до дитини;
- теорія природовідповідності, за якою у дитини треба розвивати задатки та здібності, зберігаючи її природу;

- ідеї про патріотичне і громадянське виховання, використання казки та гри у гармонійному розвитку особистості;

- ідея солідарної відповідальності держави, громади, родини, фахівців педагогічної освіти й інших професій, причетних до піклування, догляду та розвитку дітей раннього і дошкільного віку.

3-поміж **актуальних питань** в умовах воєнного стану найважливішими є такі:

- організація психологічної, методичної підтримки педагогічних працівників;
- підтримка дітей та батьків у складних ситуаціях;
- організація освітнього процесу з дітьми раннього та дошкільного віку;
- налагодження зв'язків і підтримка педагогічного партнерства ЗДО з батьками вихованців, представниками територіальних громад;
- надання різних видів психолого-педагогічної підтримки дітям, батькам;
- здійснення психолого-педагогічного супроводу дітей, зокрема й з особливими освітніми потребами.

Важливим завданням дошкільної освіти є консолідація зусиль влади, закладів освіти, громадськості з метою забезпечення необхідних умов для розвитку, освіти, повноцінної соціалізації дітей і створення безпечного освітнього середовища. Постійний діалог між практиками, науковцями, засновниками ЗДО, представниками громад, державних органів дають змогу оцінити та визначити необхідні заходи в організації діяльності закладів у воєнний час та такі заходи, які будуть спрямовані на відродження дошкільної освіти у повоєнний період.

Означені завдання мають реалізовуватися на різних рівнях.

На державному рівні цей процес забезпечується своєчасним та миттєвим законотворчим реагуванням на освітні виклики, що постають в умовах воєнного стану. Зокрема, 20 березня 2022 року набув чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо державних гарантій в умовах воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану». Він створює умови для відновлення якісного та безпечного освітнього процесу в умовах воєнного стану. Державні гарантії педагогічним і науково-педагогічним працівникам визначає нова стаття 57-1 Закону України «Про освіту».

На сайті МОН у вільному доступі зібрано матеріали, з допомогою яких педагоги зможуть підготуватись до роботи, організувати освітній процес у нових умовах - [«Сучасне дошкілля під крилами захисту»](#).

Відкрито дитячий онлайн-садок НУМО з відеозаняттями для дітей віком від 3 до 6 років (ЮНІСЕФ разом із МОН України). Всі випуски доступні до перегляду на YouTube-каналах [МОН](#) та [ЮНІСЕФ](#) і на платформі [MEGOGO](#). Цей проєкт є платформою, на якій батьки та педагоги зможуть знайти розвивальні матеріали у відкритому доступі.

Також для використання у роботі є корисними такі матеріали:

- [поради з надання першої психологічної допомоги людям, які пережили кризову подію](#)
- [поради від експертів ЮНІСЕФ «Як підтримати дітей у стресових ситуаціях»;](#)
- [інформаційний комікс для дітей «Поради від захисника України»;](#)
- хрестоматія для дітей дошкільного віку [“Моя країна – Україна”](#) з національно-патріотичного виховання.

Матеріали для дітей дошкільного віку постійно оновлюються та поповнюються на сайті МОН.

На регіональному та місцевому рівнях вирішення окреслених питань покладається на засновників ЗДО та місцеві органи управління освіти, що полягають у:

- забезпеченні матеріально-технічних умов для надання якісних освітніх послуг;
- зарахуванні до ЗДО дітей раннього та дошкільного віку з числа внутрішньо переміщених осіб за місцем тимчасового проживання;
- залученні донорів з метою мобілізації фінансових та інших ресурсів із різних джерел для реалізації соціально та освітньо значущих неприбуткових проєктів, що спрямовані на захист дітей під час воєнного стану та у повоєнний час;

- налагодженні партнерства з громадськими, неурядовими організаціями щодо надання підтримки вихованцям із сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах, із числа внутрішньо переміщених осіб, а також дітям, які живуть у місцях, розташованих на лінії зіткнення населених пунктів, пережили та переживають травматичні події різного характеру, як-от: розлука з рідними та близькими; тривале очікування звістки про рідну людину, телефонної розмови, зустрічі з рідною людиною; втрата близьких; ночівля у бомбосховищі під час обстрілів; переселення (переїзд), адаптація до нових умов життя тощо;

- організації підвищення кваліфікації та фахової підтримки педагогів з урахуванням сучасних реалій (наприклад з досвіду роботи кафедри дошкільної освіти КЗ «Запорізький обласний інститут ППО» ЗОР):

- організація дистанційного навчання педагогів ЗДО на курсах підвищення кваліфікації (далі - КПК) за затвердженим графіком із запланованим початком і реєстрацією та подовженням терміну завершення на період до 31.05.2022, що дає змогу здобувачам освіти у пролонгованому режимі виконати навчальний план з урахуванням реальних подій в професійній діяльності (призупинення освітньої діяльності в ЗДО; влаштування і допомога громадянам із числа внутрішньо переміщених осіб; волонтерська діяльність, тощо) і власному житті (переміщення на безпечну територію і погіршення побутових умов; тимчасова відсутність зв'язку, інтернету тощо);

- гнучкий розклад, цілодобовий доступ до освітньої платформи, вільний вибір часу роботи з матеріалами на дистанційному курсі та порядку виконання залікових робіт;

- визначення періодів підведення підсумків навчання в групах здобувачів і поступове надання свідоцтва про підвищення кваліфікації тим, хто успішно завершив навчання;

- доступність консультування здобувачів викладачами інституту протягом пролонгованого періоду;

- створення КПК за освітньою програмою «Педмінімум» для надання освітніх послуг педагогічним працівникам, які не мають фахової освіти, але здійснюють освітню діяльність і замінюють педагогів, які вибули з різних причин;

- навчання за освітніми програмами за другою спеціалізацією (фаховий модуль), для роботи за сумісництвом на посаді вихователя і керівника гуртка;

- організація постійно-діючого консультаційного пункту з питань надання психологічної допомоги педагогам і батькам у роботі з дітьми щодо особливостей в освітній діяльності і взаємодії в існуючій ситуації та стресовому стані;

- створення сторінки на сайті КДО «За мир в Україні» з питань надання допомоги педагогам (<https://mkkdo.jimdofree.com/>).

На локальному рівні ЗДО мають стати осередками, які дають змогу дітям отримувати не лише знання та практичні вміння для життя, а й психолого-педагогічну підтримку, не втрачати відчуття приналежності до спільноти.

У зв'язку з тим, що в частині регіонів України зберігається загроза для життя та здоров'я мирних мешканців, а в більшості регіонів по кілька разів на день оголошується повітряна тривога, більшість ЗДО тимчасово призупинили освітній процес. Наразі, частково відновлюють роботу заклади, які знаходяться на більш безпечній території. Освітній процес у них здійснюють очно, з використанням дистанційних форм роботи та у змішаному форматі.

Першочерговими завданнями ЗДО у воєнний час є:

- налагодження ефективної комунікації учасників освітнього процесу;

- відновлення освітнього процесу;

- зарахування до закладу дітей раннього та дошкільного віку із числа внутрішньо переміщених осіб за місцем тимчасового проживання;

- організація освітнього процесу в ЗДО для всіх дітей;

- своєчасне надання керівником ЗДО запиту до засновника щодо наявності проблем і можливих шляхів їх вирішення;

- створення у ЗДО безпечних умов для всіх учасників освітнього процесу;

- створення умов для підвищення фахового рівня педагогічних працівників щодо організації освітнього процесу за дистанційною та змішаною формами організації освітнього процесу й надання педагогічної підтримки дітям раннього та дошкільного віку, у тому числі й з особливими освітніми потребами, їхнім батькам;

- здійснення інформаційної підтримки та психологічного супроводу учасників освітнього процесу;

- здійснення співпраці з інклюзивними ресурсними центрами (далі - ІРЦ);

- застосування інструментів управлінської діяльності для вирішення надзвичайних ситуацій.

В умовах війни педагогічні працівники мають бути готовими, спроможними повноцінно надавати *освітні, інформаційні, консультаційні послуги сім'ям, які виховують дітей раннього та дошкільного віку*. Саме тому питання організації комунікації з учасниками освітнього процесу посідає ключове місце.

В умовах військових дій найбільшої актуальності набувають системи комунікації з дітьми, їхніми батьками, сім'ями, педагогами, що дає змогу встановити швидкий обмін інформацією, мобільність зворотного зв'язку.

У процесі організації комунікації учасників освітнього процесу, а також з метою покращення адаптації громадян із числа внутрішньо переміщених осіб із зон активних бойових дій працівники ЗДО мають надавати підтримку інформаційну, методичну, консультативну тощо дітям та їхнім сім'ям:

- сприяти організації комунікації дітей та їхніх батьків з іншими членами громади;

- створювати безпечний соціально-освітній простір;

- адаптувати освітній процес в умовах війни з урахуванням ситуацій, що склалися;

- добирати форми і методи взаємодії між учасниками освітнього процесу відповідно до конкретної ситуації кожного;

- володіти інформацією щодо ресурсного забезпечення освітнього процесу в умовах дистанційної роботи;

- володіти навичками організації та проведення онлайн-заходів;

- налагоджувати комунікацію з учасниками освітнього процесу в телефонному режимі, через листування електронною поштою тощо.

Технологічні аспекти організації комунікації з учасниками освітнього процесу.

ЗДО за допомогою сайту може організувати взаємодію всіх учасників освітнього процесу й створити віртуальну бібліотеку, своєрідний банк освітніх ресурсів, постійно оновлювати й поповнювати інформаційне наповнення сайту, використовувати ресурси онлайн-освіти, забезпечити залучення тимчасово переміщених дітей та їхніх сімей до різних програм з дошкільної освіти.

Оскільки форма освіти дошкільників залежить від безпекової ситуації у кожному регіоні, комунікація з учасниками освітнього процесу має здійснюватися з урахуванням локації дітей (вдома, у бомбосховищі, в умовах зовнішньої міграції, в умовах внутрішньої міграції, в закладі дошкільної освіти, з батьками, вихователями, опікунами, волонтерами тощо) і орієнтуватися на виконання різних завдань, як-от: забезпечення необхідною інформацією сімей, які евакуйовані з небезпечних територій і можуть долучитися до освітнього процесу за місцем тимчасового проживання, надання інформації щодо використання приватних освітніх платформ із безкоштовним доступом до освітніх послуг з метою залучення дітей до освітнього процесу, сприяння тимчасовому долученню дітей до освітнього процесу в закладах дошкільної освіти в зарубіжних країнах на період військових

дій, організація індивідуальних консультацій із фахівцями (практичними психологами, психотерапевтами, медичними працівниками, юристами та ін.) з метою підтримки дітей та їхніх батьків у кризовому стані (в умовах евакуації, під час перебування у бомбосховищах, у медичних закладах, прихистках, притулках, при перетинанні кордону тощо).

Задля забезпечення ефективності комунікації з батьками, вихователями й усіма, хто задіяний в освітньому процесі, рекомендовано обрати оптимальні для здійснення кожного конкретного завдання канали комунікації.

Основними формами онлайн-комунікацій є: відеоконференція, форум, чат, блог, електронна пошта, анкетування, соціальні мережі.

У складних умовах корисними можуть бути сервіси та інструменти комунікації в онлайн-режимі.

Ефективними можуть бути розміщені на сайті ЗДО завдання і рекомендації для батьків щодо роботи з дітьми, відповідно до їхнього віку; створення груп із батьками, вихователями, психологами в соціальних мережах Viber, Telegram, WhatsApp тощо для отримання інформаційно-освітніх та психолого-педагогічних послуг; використання електронних платформ Zoom, GoogleMeet, Google Classroom, Microsoft Teams та ін.

Важливо визначитися, через які канали комунікації швидко доходить повідомлення до аудиторії, який канал зможе забезпечити оптимальний зворотний зв'язок, які формати для цих каналів застосувати, які супровідні матеріали (фото, відео, схеми) необхідно попередньо підготувати.

У процесі підготовчої роботи дуже важливо спрогнозувати емоції, які будуть відчувати вихованці, їхні батьки, педагоги під час комунікації та керувати цей процес.

Перелік сайтів, матеріали яких будуть корисними і для вихователів, батьків, дітей, і для усіх інших учасників освітнього процесу, систематизовано й узагальнено в четвертому розділі.

Рекомендації керівникам ЗДО, педагогам та батькам щодо забезпечення якості дошкільної освіти в умовах війни

Подаємо рекомендації, що стосуються ключових завдань та кроків їх реалізації, що допоможуть консолідувати зусилля всіх учасників освітнього процесу задля забезпечення необхідних умов для освіти, повноцінної соціалізації дитини й створення безпечного освітнього середовища у воєнний час.

Рекомендації для керівників ЗДО

1. Керуватися положеннями нормативних документів щодо організації діяльності ЗДО, організації освітнього процесу, створення безпечного освітнього середовища у закладі в умовах військових дій. Покликання на нормативні документи, зазначені у цьому документі.

2. За можливості своєчасно видавати внутрішні накази, що регламентують організацію роботи ЗДО в умовах воєнного стану.

3. Оповідати учасників освітнього процесу про виникнення надзвичайної ситуації; інформувати про межі поширення, наслідки, способи та методи захисту, а також про дії у зоні можливої надзвичайної ситуації відповідно до алгоритму дій та інструкцій з безпеки життєдіяльності в умовах воєнного стану.

4. У разі безпосередньої загрози життю та здоров'ю учасників освітнього процесу у ЗДО вводити в дію плани евакуації учасників освітнього процесу.

5. Розробляти план заходів консультативної, методичної, організаційно-педагогічної роботи з батьками вихованців у період військових дій.

6. Надавати інформацію та поширювати інформаційно-освітні матеріали оновленого [довідника](#) «У разі надзвичайної ситуації або війни», в якому зібрані поради, як захистити себе у надзвичайній ситуації.

7. Організовувати зворотний зв'язок з працівниками ЗДО та батьками вихованців через сайту закладу, електронну пошту або інші соціальні мережі, засоби зв'язку.

8. Створювати умови для отримання якісної дошкільної освіти усіма дітьми, які відвідують ЗДО, а саме: проводити освітню, просвітницьку, роз'яснювальну роботу серед педагогів, батьків про важливість організації освітнього процесу у закладі з використанням різних форм організації освітнього процесу; мотивувати педагогів, дітей та їхніх батьків на співпрацю та успіх. У фокусі особливої уваги мають бути діти передшкільного віку (5-6 років) та діти з особливими освітніми потребами.

9. Надавати освітні послуги із застосуванням різних форм організації освітнього процесу в ситуації, коли ЗДО повністю або частково припиняє діяльність у зв'язку з військовими діями, з використанням дистанційної та змішаної форми організації освітнього процесу.

Дистанційна форма освіти – це організація освітнього процесу із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій у зручний для здобувачів освіти спосіб і час.

Змішана форма освіти – це поєднання традиційної очної форми освіти з дистанційною.

10. Розміщувати на вебресурсах ЗДО методичні кейси, банк розвивальних ігор та вправ із різних напрямів виховання та розвитку дітей дошкільного віку, відео заняття, описи та алгоритми проведення дослідів та експериментів тощо задля організації пізнавально-дослідницької діяльності дітей, забезпечення їхнього повноцінного розвитку.

11. Створення й підтримка у ЗДО безпечного психологічного, фізичного, безбар'єрного середовища для всіх учасників освітнього процесу.

З цією метою можна скористатися матеріалами методичного посібника [«Протидія булінгу в закладі освіти: системний підхід»](#), поради для педагогів ЗДО [«Середовище, що належить дітям»](#).

12. Вивчати потреби і запити батьків щодо надання освітніх послуг для подальшого планування індивідуальної освітньої траєкторії дітей дошкільного віку в період війни за допомогою онлайн опитування (усного або письмового).

13. Підтримувати потенціал вихователів та створювати умови для його розвитку з питань організації дистанційної та змішаної форми освітнього процесу, психолого-педагогічного супроводу дітей та їхніх батьків в умовах війни, створення розвивального середовища тощо.

14. Організувати систематичне навчання для працівників ЗДО з питань організації продуктивної взаємодії з дітьми та їхніми батьками у період війни; формування стресостійкості учасників освітнього процесу в умовах невизначеності; використання варіативних, інноваційних форм роботи з дітьми під час війни тощо.

15. Створювати умови для педагогів щодо обміну досвідом з реалізації успішних практик організації пізнавально-дослідницької діяльності, виховання та розвитку дітей у процесі дистанційної/змішаної форми комунікації з вихованцями.

Рекомендації для педагогів ЗДО

1. Організувати освітній процес з урахуванням воєнної ситуації у населеному пункті (очне, змішане, дистанційне).

2. Враховувати особливості дітей дошкільного віку під час організації освітнього процесу в дистанційному форматі. Такі заняття, у разі згоди батьків, з дітьми молодшого та середнього дошкільного віку проводяться не більше 10 хвилин, старшого дошкільного віку - 15 хвилин.

3. Перевіряти технічне налаштування, обов'язково звертати увагу на налаштування веб-камери, її необхідно встановити на рівень очей або трохи вище, адже діти повинні бачити очі педагога, важливо дивитися у камеру.

4. Під час зйомки прагніть до створення коротких і дидактично продуманих відеороликів. Два п'яти хвилинних відео будуть переглянуті з набагато більшою ймовірністю і корисністю, ніж одне десятихвилинне.

5. Використовуйте режим демонстрації екрану. Простий спосіб створити відеозаняття - це записати показ ваших слайдів. Але не забувайте, що це досить швидкий спосіб втомити дітей, якщо ви не тримаєте екран активним.

Слайди повинні бути рухомими. Додайте більше переходів і анімацій, використовуйте курсор миші або режим малювання, щоб виділити, підкреслити щось важливе на слайді.

6. Співпрацювати та організувати зворотний зв'язок з батьками дітей, через вебсайт закладу, програми Skype, Viber, WhatsApp, Telegram та соціальні мережі з питань стану здоров'я дитини, особливостей навчання, виховання, розвитку дітей при використанні дистанційного та змішаного видів комунікації. Результати зворотного зв'язку сформують основу для планування консультативної та методичної допомоги батькам з різних питань виховання дітей.

7. Інформувати батьків щодо допомоги дітям у подоланні негативних наслідків травмуючих подій та адаптації до нових обставин їхнього життя. Для цього практичні психологи

мають вести постійне спостереження за ними, а вихователі - враховувати в освітній роботі дані моніторингу психічного стану дітей, організовувати емоційнопідтримувальну мовленнєву комунікацію, використовувати індивідуально дібраний комплекс технологій психолого-педагогічного супроводу.

8. Формувати бібліотеку онлайн-матеріалів для організації освітнього процесу. Бібліотека може зберігатися у хмарі з подальшим надсиланням доступу усім стейкхолдерам.

9. Використовувати публікації психолого-педагогічного та методичного спрямування, зокрема на сайті МОН «Сучасне дошкілля під крилами захисту» у Telegram-каналі «Підтримай дитину» <https://t.me/pidtrumaidutuny>.

10. Проводити роботу з батьками щодо психологічного супроводу дитини у воєнний час, надавати консультативну підтримку щодо допомоги дітям впоратися з тривожністю під час воєнних дій.

11. Залучати дітей до самостійного виготовлення поробок, малюнків, будь-яких проєктів, адже швидке усвідомлення результату підвищує відчуття спокою і сили.

12. Спостерігати за поведінкою дитини. У разі регресивного стану (відкатування в поведінці та реакціях до більш раннього віку) доречними будуть тілесні ігри та вправи.

13. Організовувати педагогічний супровід дітей дошкільного віку, дітей з особливими освітніми потребами та їхніх батьків щодо формування навичок безпечної поведінки, стресостійкості, збереження фізичного, психологічного, емоційного здоров'я із застосуванням освітнього процесу у дистанційному та змішаному форматі.

Необхідними умовами якісної інклюзивної освіти, зокрема в умовах дистанційної взаємодії є:

- створення інклюзивного освітнього простору, яке відповідало б потребам і можливостям кожної дитини та забезпечувало належні умови для здобуття освіти в дистанційних умовах (здійснюється через застосування низки ІКТ, веб і хмарних технологій, адаптації або модифікації тощо з дотриманням таких складових, як: фізичне (загальний дизайн кімнати з урахуванням осередків діяльності, матеріалів, меблів та ін.), соціальне (охоплює взаємодію, яка відбувається в групі між однолітками, педагогами та членами сім'ї) та часове середовище (сукупність, послідовність та тривалість процедур та заходів, що відбуваються у ЗДО протягом дня). Для дітей, чиї особливі освітні потреби не вдається задовольнити через технології універсального дизайну в умовах дистанційної освіти, здійснюється відповідна адаптація та / або модифікація змісту, процесу, результатів навчання та онлайн середовища, відповідно до індивідуальної програми розвитку дитини та поточної ситуації щодо факторів середовища;

- проєктування освітнього середовища для дітей з особливими освітніми потребами може здійснюватися з урахуванням рекомендацій, що подані упоряднику для педагогів ЗДО «Середовище, що належить дітям» ;

- надання освітніх, психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг;

- забезпечення партнерства вихователя й асистента вихователя (складання графіку роботи; підбір базових інструментів та платформ для створення комунікативного простору; планування освітнього процесу та режимних моментів, підготовка, адаптації, наповнення освітнього середовища, зокрема й онлайн; присутність під час онлайн-занять, у тому числі й з метою здійснення спостережень та фіксування результатів у журналі спостережень (форма ведення — довільна, визначається в ЗДО) для вивчення взаємодії, проявів індивідуальних особливостей, схильностей, інтересів та задоволення потреб дітей групи; участь у розробленні та наповненні індивідуальної програми розвитку, у тому числі у підготовці інформації для учасників засідання команди психолого-педагогічного супроводу за результатами спостереження за дитиною з особливими освітніми потребами);

- здійснення моніторингу виконання індивідуальної програми розвитку та задоволення особливих освітніх потреб дітей в умовах дистанційної освіти:

синхронне спостереження за процесом виконання дитиною завдання, рівнем самостійності та труднощами, які в неї виникають, участь батьків та ін. Такі фрагменти

надаються за попередньою погодженістю між батьками та педагогами. Забороняється поширення та демонстрування фрагментів іншим особам без дозволу батьків.

7. Підвищувати власний фаховий рівень з оволодіння цифровими інструментами для забезпечення якості дошкільної освіти відповідно до суспільних викликів. Зокрема, за допомогою реєстрації і проходження різних онлайн-курсів на платформах суб'єктів підвищення кваліфікації.

8. Вивчати та поширювати досвід педагогів, зокрема з інших країн щодо організації роботи з дітьми дошкільного віку під час військових дій.

Рекомендації для батьків вихованців

1. Співпрацювати з педагогічними працівниками ЗДО щодо організації освітнього процесу дітей дошкільного віку в дистанційному форматі в умовах війни.

2. Підтримувати зв'язок з вихователями щодо місця перебування та стану здоров'я дитини.

3. Відстежувати негативні наслідки пережитих психотравмуючих подій. Вони можуть проявлятися не одразу, тому дорослі, вихователі та батьки, мають постійно стежити за психоемоційним станом дітей, їхнім самопочуттям, виявляти хвилювання, тривоги. Необхідно звертати увагу на збудливість, тривожність, агресивність, заглиблення в себе. Також слід уважно стежити за здоров'ям дітей, зокрема сном, апетитом, настроєм, частотністю вередування, наріканнями на головний біль тощо. Такі показники загального стану здоров'я дітей переважно є об'єктивними показниками втоми, перевантаження, хвилювання, страхів та проявами наслідків психотравми.

4. Пам'ятати, що щоденне спілкування та спільне проведення вільного часу з дитиною є запорукою її успішного подальшого майбутнього. Для дітей надзвичайно важливо відчувати повну емоційну присутність батьків. З цієї метою можна послуговуватися матеріалами, які розміщені на платформ розвитку дошкільнят [НУМО](#), а також на сайті МОН [«Сучасне дошкілля під крилами захисту»](#). Допомогати дитині, якщо в неї щось не виходить, підтримувати її, бути терплячими. Пам'ятати, що педагоги завжди готові до співпраці з питань виховання, розвитку дитини і надання необхідної професійної допомоги, не зволікати й звертатися до них за порадами та рекомендаціями.

5. Дотримуватися режиму дня, звичних ритуалів, що допоможе дитині встановити зв'язок не лише з минулим, а взагалі з життям та безпекою.

6. Сприяти формуванню у дітей навичок безпечної поведінки, використовуючи рекомендовані онлайн матеріали та відео, підготовлені МОН, ДУ «Український інститут розвитку освіти», ЮНІСЕФ.

ШАНОВНІ КОЛЕГИ!

ДЯКУЄМО кожному з вас, що робите максимум задля **ПЕРЕМОГИ**: приймаєте внутрішньоперемішених осіб, займаєтеся волонтерством, допомагаєте тим, хто цього найбільше потребує, працюєте в тилу.

ПЕРЕМОГА вже БЛИЗЬКО. БЕРЕЖІТЬ СЕБЕ. ВСЕ БУДЕ УКРАЇНА!

Додаток 2
до листа МОН від __.04.2022 №

Щодо здійснення заходів захисту вихованців під час освітнього процесу в умовах воєнного стану та надзвичайних ситуацій

Відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо державних гарантій в умовах воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану» та статті 57-1 Закону України «Про освіту» здобувачам освіти, які в умовах воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану в Україні чи окремих її місцевостях, оголошених у встановленому порядку (особливий період) були вимушені змінити місце проживання (перебування), залишити робоче місце, місце навчання, незалежно від місця їх проживання (перебування) на час особливого періоду гарантується організація освітнього процесу в дистанційній формі або в будь-якій іншій формі, що є найбільш безпечною для його учасників.

Забезпечення державних гарантій, визначених частиною першою цієї статті, створення безпечного освітнього середовища, організацію здобуття освіти, освітнього процесу в умовах воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану (особливого періоду) у межах своєї компетенції здійснюють:

органи виконавчої влади, органи військового командування, військові, військово-цивільні адміністрації та органи місцевого самоврядування, їх представники, посадові особи (керівники, голови, начальники), органи управління (структурні підрозділи) у сфері освіти;

заклади освіти, установи освіти, наукові установи, їх засновники;

громадські об'єднання, благодійні організації та фізичні особи, які здійснюють благодійну (волонтерську) діяльність.

З огляду на необхідність створення безпечного освітнього середовища в закладах дошкільної освіти педагогічні та інші працівники таких закладів повинні бути готові до здійснення заходів щодо захисту учасників освітнього процесу, особливо вихованців, зокрема їх укриття у захисних спорудах цивільного захисту та евакуаційних заходів, а також неухильного дотримання алгоритму дій під час тривожної сирени.

Під час здійснення зазначених заходів керівники, педагогічні та інші працівники закладів дошкільної освіти керуються зокрема Кодексом цивільного захисту України.

Так, відповідно до статті 20 Кодексу цивільного захисту України (далі - КЦЗУ), до завдань і обов'язків суб'єктів господарювання у сфері цивільного захисту зокрема належить:

здійснення навчання працівників з питань цивільного захисту; організація та здійснення під час виникнення надзвичайних ситуацій евакуаційних заходів;

проведення об'єктових тренувань і навчань з питань цивільного захисту.

Відповідно до статті 130 КЦЗУ суб'єктами господарювання розробляються та затверджуються план реагування на надзвичайні ситуації, а суб'єктами господарювання з чисельністю працюючого персоналу 50 осіб і менше - інструкція щодо дій персоналу суб'єкта господарювання у разі загрози або виникнення надзвичайних ситуацій відповідно до Порядку розроблення планів діяльності єдиної державної системи цивільного захисту, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 9 серпня 2017 р. № 626.

Відповідно до статті 33 КЦЗУ рішення про проведення евакуації на об'єктовому рівні приймає керівник суб'єкта господарювання.

Відповідно до статті 32 КЦЗУ заклади дошкільної освіти, які не забезпечені власними захисними спорудами, для захисту від деяких факторів небезпеки, що виникають внаслідок надзвичайних ситуацій у мирний час, та дії засобів ураження в особливий період також використовуються споруди подвійного призначення та найпростіші укриття.

Споруда подвійного призначення – це наземна або підземна споруда, що може бути використана за основним функціональним призначенням і для захисту населення.

Найпростіше укриття – це фортифікаційна споруда, цокольне або підвальне приміщення, що знижує комбіноване ураження людей від небезпечних наслідків надзвичайних ситуацій, а також від дії засобів ураження в особливий період.

Укриття в захисних спорудах інших підприємств можливе при невеликій віддаленості та завчасному укладанні відповідних договорів (враховується місткість споруди, тобто, спроможність укрити відповідну кількість людей, а також питання утримання тощо). Керівник закладу дошкільної освіти при визначенні місць укриття опрацьовує також маршрути руху до них.

Звертаємо увагу, що окремих порядків погодження з ДСНС таких договорів та маршрутів руху під час евакуації не визначено.

Нормативно-правова база в умовах воєнного стану в Україні

1. Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану».
2. Лист МОН № 1/3370-22 від 06.03.2022 «Про оплату праці працівників

закладів освіти під час призупинення навчання».

3. Лист МОН № 1/3454-22 від 15.03.2022 «Про перенесення атестації педагогічних працівників у 2022 році».

4. Лист МОН №1/3475-22 від 17.03.2022 «Про зарахування до закладів дошкільної освіти дітей із числа внутрішньо переміщених осіб»

5. Лист МОН №1/3593-22 від 22.03.2022 «Про здійснення публічних закупівель та обслуговування в органах Казначейства в умовах воєнного стану».

6. Лист МОН №1/3556-22 від 19.03.2022 «Закладам освіти, установам, які вимушені змінити місце розташування у зв'язку з проведенням в місцях їх розташування бойових дій або тимчасовою окупацією території України, необхідно перейти на обслуговування до органів казначейства за новою адресою розташування».

7. Лист МОН № 1/3737-22 від 29.03. 2022 «Про забезпечення психологічного супроводу учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану в Україні».

8. Лист МОН №1/9-766 від 12.12.2019 «Щодо комунікації з дітьми дошкільного віку з родин учасників ООС/АТО, внутрішньо переміщених осіб та організації взаємодії з їхніми батьками»

Матеріали для педагогів та батьків щодо психолого-педагогічного супроводу дітей дошкільного віку

1. Як заспокоїти дітей під час війни

<https://mon.gov.ua/ua/news/monzapuskaye-informacijnu-kampaniyu-pro-te-yak-zaspokoyiti-ditej-pid-chas-vijni>.

2. Як подбати про дитину, якщо ви знаходитесь з нею в укритті

<https://www.youtube.com/watch?v=VpJXr3UXCvo>.

3. Як говорити з дитиною, якщо батько чи мати захищає країну

[HTTPS://MON.GOV.UA/UA/PSIHOLOGICHNA-TURBOTA-VID-SVITLANI-ROJZ/YAKSHOVATKO-CHI-MATI-ZANISHAYE-KRAYINU](https://mon.gov.ua/ua/psihologichna-turbota-vid-svitlani-rojz/yakshovatko-chi-mati-zanishaye-krayinu).

4. Правила підтримки, якщо родина евакуюється з дитиною

<https://www.youtube.com/watch?v=8ml9RPFun7s>.

5. Фізична безпека дітей під час війни. Сайт «Освітній омбудсмен України»<https://eo.gov.ua/fizychna-bezpeka-ditey-pid-chas-viyny-pravylapovedinky-v-evakuatsii-na-okupovanykh-terytoriiakh-i-v-zoni-boyovykhdiy/> 2022/03/19/.

6. Як підтримати дитину, якщо ви опинились у зоні активних бойових дій
<https://www.unicef.org/ukraine/stories/safety-backpacks-and-ways-to-reducestress>.

7. Поради, як підтримати дитину в дорозі від ЮНІСЕФ
<https://www.unicef.org/ukraine/stories/how-to-support-a-child-on-the-road>.

8. Рекомендації для населення під час воєнного стану
<https://phc.org.ua/news/rekomendacii-dlya-naselennya-pid-chas-voennogo-stanu>.

9. Як поводитися на блокпостах з перекладом на жестову мову

<https://www.youtube.com/watch?v=-YPGsjyqQI>.

10. Ресурси позитивного батьківства від ЮНІСЕФ «П'ять мов у

спілкуванні з дитиною» <https://www.unicef.org/ukraine/documents/five-lovelanguages-in-communication-with-child>.

11. Підтримка батьків та дітей під час війни

<https://www.unicef.org/ukraine/parents-children-support-during-military-actions>.

12. Психологічна допомога для дітей Психологічна турбота від Світлани Ройз - YouTube.

13. Як надавати першу психологічну допомогу

<https://moz.gov.ua/article/news/rekomendacii-z-psihologichnoi-dopomogi>.

14. Як підтримати дітей у часи невизначеності та стресу. Поради від ЮНІСЕФ <https://www.unicef.org/ukraine/stories/7-tips-for-parents>.

15. Як допомагати дітям у замкненому просторі

<http://www.barabooka.com.ua/yak-dopomagati-dityam-u-zamknenomu-prostorii/>

16. Методичні рекомендації щодо надання першої психологічної допомоги сім'ям з дітьми, дітям, які перебувають/перебували у зоні збройного конфлікту <https://dszn-zoda.gov.ua/node/495>.

17. Для тих, хто приймає емігрантів і переселенців, для допомоги в адаптації https://www.youtube.com/watch?v=UXnS_T5JD5s&list=PLFVSJgZgf7h8rXg9TTyevxZkdfxAQXodS&index=8.

18. «Розкажи мені». Безкоштовна інтернет-платформа для психологічних консультацій. <https://tellme.com.ua/>

19. Як говорити про війну та повітряну тривогу з дітьми: поради чернівецької психологині. <https://shpalta.media/2022/03/02/yak-govoriti-provijnu-ta-povitryanu-trivogu-z-ditmi-poradi-cherniveckoi-psixologini/>

20. Як швидко заснути, коли ви тривожні і вам важко розслабитися

<https://phc.org.ua/news/yak-shvidko-zasnuti-koli-vi-trivozhni-i-vam-vazhkorozslabitisya>.

21. Як перевірити правдивість джерела інформації

<https://www.pedrada.com.ua/article/3025-yak-perevriti-pravdivst-djerela-nformats>.

22. Перелік матеріалів для дошкілля «Сучасне дошкілля під крилами захисту». [HTTPS://MON.GOV.UA/UA/OSVITA/DOSHKILNA-OSVITA/SUCHASNEDOSHKILLYA-](https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkylna-osvita/suchasnedoshkillya-pid-krilami-zahistu/)

[PID-KRILAMI-ZAHISTU/PEDAGOGAM-ZAKLADIV-DOSHKILNOYI-OSVITI.](https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkylna-osvita/suchasnedoshkillya-pid-krilami-zahistu/)

23. Платформа розвитку дошкільнят “НУМО” Навички для

дошкільнят. <https://numo.mon.gov.ua/>.

24. Онлайн-садок НУМО – спільний проєкт ЮНІСЕФ та Міністерства освіти і науки України. Розвивальні відеозаняття для дітей 3-6 років

https://www.youtube.com/playlist?list=PLJ231j4oXT7GY_u4kkhrKlpVJLyS2WLg.

25. Онлайн-медіаресурс, присвячений освіті та вихованню дітей в Україні <https://osvitoria.media/>.

Перелік сайтів, матеріали яких будуть корисними для вихователів, батьків, дітей і для інших учасників освітнього процесу

26. Вебінар «Як підвищити ефективність дистанційної роботи».

<https://www.youtube.com/watch?v=MbFvVyacZOE>.

27. Моя країна – Україна: хрестоматія для дошкільнят з національно-

патріотичного виховання / автори і укладачі – Н. Гавриш, О. Косенчук. – Харків: Ранок, 2022. – 96 с.

28. Збірка абеток, казок, приказок, цікавинок, дитячих ігор тощо <http://abetka.ukrlife.org/>

29. Серія з 10 онлайн зустрічей, які розроблені командою The LEGO Foundation. <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/suchasne-doshkillyapid-krilami-zahistu/pedagogam-zakladiv-doshkilnoyi-osviti/lego-igrovi-onlajnvzayemodiyi-dlya-doshkilnyat>.

30. Онлайн платформа для розвитку дітей (інтерактивні вправи, цікаві завдання) https://learning.ua/#google_vignette.

31. Платформа «Розвиток дитини». Практичні завдання для всебічного розвитку дітей <https://childdevelop.com.ua/>.

32. Радіо хвиля авторських казок українською мовою для дітей. <https://kazky.suspilne.media/list.php>.

33. Мультити, книги, казки, що допоможуть відволікти дітей під час перебування в укритті <https://dytyna.blog/multyky-knygy-kazky-shhodopomozhut-vidvolikty-ditej-pid-chas-perebuvannya-v-ukrytti/>.

34. Безкоштовні розмальовки на тему «Правила гігієни» <https://mamabook.com.ua/bezkoshtovni-rozmalyovku-gigiena-10/>.

35. Мультфільм «Небезпечні знахідки». https://www.youtube.com/watch?v=gx7XHXAL2_g.

36. Аудіоказки для малят https://oll.tv/uk/kids_audio-ales.

37. «Війна очима дітей», конкурс дитячих малюнків. <https://vseosvita.ua/no-war>.

38. Мультфільм «Про мінну безпеку: Лісовий скарб» ЮНІСЕФ <https://www.youtube.com/watch?v=V5JZWI8TrEY>.

39. Поради від захисника України: МОН розробило інформаційний комікс для дітей у воєнний стан <https://mon.gov.ua/ua/news/poradi-vidzahisnika-ukrayini-mon-rozrobilo-informacijnij-komiks-dlya-ditej-u-voyennij-stan>.

40. Аудіоказки українською <https://audiokazky.in.ua/>.

41. Ігри для зняття стресу у дітей <https://dytyna.blog/igry-dlya-znyattystresu-u-ditej/>.

42. «Дерево казок» - читати та слухати казки (аудіо) різних народів. <https://derevo-kazok.org/audio-ales/>.

43. Журнал для дошкільнят і молодших школярів «Джміль» (цікаві бесіди, вірші, приказки, оповідки, нетрадиційні техніки образотворчості, дослідження в домашніх умовах, комікси, електронні додатки тощо) <https://jmil.com.ua/2022-2>.

44. Кращі казки з усього світу для читання дітям дорослими, добірка аудіо казок. <http://kazkar.info/>.

45. Казки для дітей українською мовою. https://onlyart.org/children/kazky/?fbclid=IwAR2yXzQTyfuUTtCw7nnTTQYVAj2g4T42oRwfe6i8NactHTqRDh-8_tc1KK8.

46. Український дитячий портал: авторські вірші, лічилки, веселі історії, анекдоти, загадки, прислів'я <https://sonyashnik.com/>.

47. Національна освітня інтернет-платформа <https://vseosvita.ua>__

Матеріали для педагогів та батьків щодо психолого-педагогічного супроводу дітей дошкільного віку

1. Як заспокоїти дітей під час війни
<https://mon.gov.ua/ua/news/monzapuskaye-informacijnu-kampaniyu-pro-te-yak-zaspokoityi-ditej-pid-chas-vijni>.
2. Як подбати про дитину, якщо ви знаходитесь з нею в укритті
<https://www.youtube.com/watch?v=VpJXr3UXCvo>.
3. Як говорити з дитиною, якщо батько чи мати захищає країну
[HTTPS://MON.GOV.UA/UA/PSIHOLOGICHNA-TURBOTA-VID-SVITLANI-ROJZ/YAKSHOBATKO-CHI-MATI-ZAHISHAYE-KRAYINU](https://mon.gov.ua/ua/psihologichna-turbota-vid-svitlani-rojz/yakshobatko-chi-mati-zahishaye-krayinu).
4. Правила підтримки, якщо родина евакуюється з дитиною
<https://www.youtube.com/watch?v=8ml9RPFun7s>.
5. Фізична безпека дітей під час війни. Сайт «Освітній омбудсмен України»
<https://eo.gov.ua/fizychna-bezpeka-ditey-pid-chas-viynu-pravylapovedinky-v-evakuatsii-na-okupovanykh-terytoriiakh-i-v-zoni-boyovykhdiy/> 2022/03/19/.
6. Як підтримати дитину, якщо ви опинились у зоні активних бойових дій
<https://www.unicef.org/ukraine/stories/safety-backpacks-and-ways-to-reducestress>.
7. Поради, як підтримати дитину в дорозі від ЮНІСЕФ
<https://www.unicef.org/ukraine/stories/how-to-support-a-child-on-the-road>.
8. Рекомендації для населення під час воєнного стану
<https://phc.org.ua/news/rekomendacii-dlya-naselennya-pid-chas-voennogo-stanu>.
9. Як поводитися на блокпостах з перекладом на жестову мову
<https://www.youtube.com/watch?v=-YPGsjiyqQI>.
10. Ресурси позитивного батьківства від ЮНІСЕФ «П'ять мов у спілкуванні з дитиною»
<https://www.unicef.org/ukraine/documents/five-lovelanguages-in-communication-with-child>.
11. Підтримка батьків та дітей під час війни
<https://www.unicef.org/ukraine/parents-children-support-during-military-actions>.
12. Психологічна допомога для дітей Психологічна турбота від Світлани Ройз - YouTube.
13. Як надавати першу психологічну допомогу
<https://moz.gov.ua/article/news/rekomendacii-z-psihologichnoi-dopomogi>.
14. Як підтримати дітей у часи невизначеності та стресу. Поради від ЮНІСЕФ
<https://www.unicef.org/ukraine/stories/7-tips-for-parents>.
15. Як допомагати дітям у замкненому просторі
<http://www.barabooka.com.ua/yak-dopomagati-dityam-u-zamknenomu-prostorі/>
16. Методичні рекомендації щодо надання першої психологічної допомоги сім'ям з дітьми, дітям, які перебувають/перебували у зоні збройного конфлікту
<https://dszn-zoda.gov.ua/node/495>.
17. Для тих, хто приймає емігрантів і переселенців, для допомоги в адаптації
https://www.youtube.com/watch?v=UXnS_T5JD5s&list=PLFVSJgZgf7h8rXg9TTyevxZkdfxAQXodS&index=8.
18. «Розкажи мені». Безкоштовна інтернет-платформа для психологічних консультацій.
<https://tellme.com.ua/>

19. Як говорити про війну та повітряну тривогу з дітьми: поради чернівецької психологині. <https://shpalta.media/2022/03/02/yak-govoriti-provijnu-ta-povitryanu-trivogu-z-ditmi-poradi-cherniveckoi-psixologini/>
20. Як швидко заснути, коли ви тривожні і вам важко розслабитися <https://phc.org.ua/news/yak-shvidko-zasnuti-koli-vi-trivozhni-i-vam-vazhkorozslabitisya>.
21. Як перевірити правдивість джерела інформації <https://www.pedrada.com.ua/article/3025-yak-perevriti-pravdivst-djerela-nformats>.
22. Перелік матеріалів для дошкілля «Сучасне дошкілля під крилами захисту». [HTTPS://MON.GOV.UA/UA/OSVITA/DOSHKILNA-OSVITA/SUCHASNE DOSHKILLYA-PID-KRILAMI-ZAHISTU/PEDAGOGAM-ZAKLADIV-DOSHKILNOYI-OSVITI](https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/suchasnedoshkillya-pid-krilami-zahistu/pedagogam-zakladiv-doshkilnoyi-osviti).
23. Платформа розвитку дошкільнят “НУМО” Навички для дошкільнят. <https://numo.mon.gov.ua/>.
24. Онлайн-садок НУМО – спільний проєкт ЮНІСЕФ та Міністерства освіти і науки України. Розвивальні відеозаняття для дітей 3-6 років https://www.youtube.com/playlist?list=PLJ231j4oXT7GY_u4kkhrKlpVJLyS2WLg.
25. Онлайн-медіаресурс, присвячений освіті та вихованню дітей в Україні <https://osvitoria.media/>.
- Перелік сайтів, матеріали яких будуть корисними для вихователів, батьків, дітей і для інших учасників освітнього процесу**
26. Вебінар «Як підвищити ефективність дистанційної роботи». <https://www.youtube.com/watch?v=MbFvVyacZOE>.
27. Моя країна – Україна: хрестоматія для дошкільнят з національно-патріотичного виховання / автори і укладачі – Н. Гавриш, О. Косенчук. – Харків: Ранок, 2022. – 96 с.
28. Збірка абеток, казок, приказок, цікавинок, дитячих ігор тощо <http://abetka.ukrlife.org/>
29. Серія з 10 онлайн зустрічей, які розроблені командою The LEGO Foundation. <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/suchasne-doshkillyapid-krilami-zahistu/pedagogam-zakladiv-doshkilnoyi-osviti/lego-igrovi-onlajnvzayemodiyidlya-doshkilnyat>.
30. Онлайн платформа для розвитку дітей (інтерактивні вправи, цікаві завдання) https://learning.ua/#google_vignette.
31. Платформа «Розвиток дитини». Практичні завдання для всебічного розвитку дітей <https://childdevelop.com.ua/>.
32. Радіо хвиля авторських казок українською мовою для дітей. <https://kazky.suspilne.media/list.php>.
33. Мультитики, книги, казки, що допоможуть відволікти дітей під час перебування в укритті <https://dytyna.blog/multyky-knygy-kazky-shhodopomozhut-vidvolikty-ditej-pid-chas-perebuvannya-v-ukrytti/>.
34. Безкоштовні розмальовки на тему «Правила гігієни» <https://mamabook.com.ua/bezkoshtovni-rozmalyovku-gigiena-10/>.
35. Мультфільм «Небезпечні знахідки».

https://www.youtube.com/watch?v=gx7XHXAL2_g.

36. Аудіоказки для малят https://oll.tv/uk/kids_audio-tales.

37. «Війна очима дітей», конкурс дитячих малюнків.

<https://vseosvita.ua/no-war>.

38. Мультфільм «Про мінну безпеку: Лісовий скарб» ЮНІСЕФ

<https://www.youtube.com/watch?v=V5JZW18TrEY>.

39. Поради від захисника України: МОН розробило інформаційний комікс для дітей у воєнний стан <https://mon.gov.ua/ua/news/poradi-vidzahisnika-ukrayini-mon-rozrobilo-informacijnij-komiks-dlya-ditej-u-voyennij-stand>.

40. Аудіоказки українською <https://audiokazky.in.ua/>.

41. Ігри для зняття стресу у дітей <https://dytyna.blog/igry-dlya-znyattystresu-u-ditej/>.

42. «Дерево казок» - читати та слухати казки (аудіо) різних народів. <https://derevo-kazok.org/audio-tales/>.

43. Журнал для дошкільнят і молодших школярів «Джміль» (цікаві бесіди, вірші, приказки, оповідки, нетрадиційні техніки образотворчості, досліді в домашніх умовах, комікси, електронні додатки тощо) <https://jmil.com.ua/2022-2>.

44. Кращі казки з усього світу для читання дітям дорослими, добірка аудіо казок. <http://kazkar.info/>.

45. Казки для дітей українською мовою. https://onlyart.org.ua/children/kazky/?fbclid=IwAR2yXzQTyfuUTtCw7nnTTQYVAj2g4T42oRwfe6i8NactHTqRDh-8_tc1KK8.

46. Український дитячий портал: авторські вірші, лічилки, веселі історії, анекдоти, загадки, прислів'я <https://sonyashnik.com/>.

47. Національна освітня інтернет-платформа https://vseosvita.ua__